

En rammeanalyse av karikaturesaken i Norge

Freweini Katerina Weldeghebriel

Masteroppgave i religionshistorie | Institutt for kulturstudier og orientalske språk
| Universitetet i Oslo | høsten 2008

CULCOM
Kulturell kompleksitet
i det nye Norge

Forord

Tusen takk til min veileder Torkel Brekke, for god veiledning og for å ha trodd på oppgaven min. Jeg vil også takke min biveileder Oddbjørn Leirvik for gode råd.

En stor takk til Vebjørn Selbekk, Per Edgar Kokkvold, Raymond Johansen, Shoaib Sultan, Vebjørn Horsfjord og Basim Ghozlan, som villig stilte opp til intervju.

Takk til de vitenskapelige ansatte på religionshistorie, hvis dører det bare er å banke på. Jeg vil også takke Njål Høstmælingen for god tilbakemelding på mine forespørsler. Gjennom mitt siste år som masterstudent, har jeg vært så heldig å være tilknyttet forskningsprogrammet ”Kulturell kompleksitet i det nye Norge” (Culcom). Tusen takk for faglig, sosial og økonomisk støtte.

Tusen takk til Fredrikke Horn-Hanssen for all hjelp og et godt vennskap. En stor takk rettes også til Cecilie Ødegård og Asla Maria Bø, for gjennomlesning og korrekturlesning. Jeg vil også takke medstudenter på religionshistorie, og spesielt Therese Bogstad for gode og hjelpsomme samtaler.

Takk til Baby Johannessen for gode samtaler.

Tusen takk til Henrik, for all din støtte, oppmuntring og tålmodighet.

Til slutt vil jeg takke min mor, min aller beste støttespiller!

Innhold

Forord	ii
Innhold	iii
Sammendrag	vi
1. Innledning	1
Tidligere forskning	3
Metode.....	4
Oppgavens struktur	7
2. Karikaturesaken – hendelsesforløp	8
Danmark	8
Karikaturesaken sprer seg	11
Norge.....	12
Karikaturesaken fortsetter	14
Ytringsfrihet, blasfemi og rasisme	17
3. Vebjørn Selbekk	20
Innledning.....	20
Vebjørn Selbekk forteller	21
Ytringsfrihet og det kristne høyre	23
4. Per Edgar Kokkvold	28
Innledning.....	28
Per Edgar Kokkvold forteller	28
Liberalisten og det liberalistiske paradoks	30
5. Islamsk Råd Norge	34

Innledning.....	34
Shoaib Sultan forteller.....	34
Partikulære krav i det offentlige.....	37
6. Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke.....	44
Innledning.....	44
Vebjørn Horsfjord forteller	44
Fra det kristne til det allmenne	48
7. Den norske regjeringen.....	53
Innledning.....	53
Raymond Johansen forteller.....	53
Religionspolitikk	54
8. Ramme 1 – Verdier under press	60
Innledning.....	60
En ytre trussel.....	60
Islam og muslimer.....	62
De ”gode” og de ”onde”	67
Løsning.....	71
Allianse.....	72
9. Ramme 2 – Dialog og sameksistens	74
Intoleranse i et flerkulturelt samfunn	74
Polariserende krefter	77
De ”gode” og de ”onde”	78
Løsning.....	81
Allianse.....	83
10. Avslutning	84

Litteraturliste.....	87
Bøker og artikler.....	87
Elektroniske kilder: avisartikler, taler, lover, stortingsmeldinger og utredninger	91
Vedlegg	99
Intervjuguide	99

Sammendrag

Denne oppgaven tar for seg karikaturesaken i Norge. Mye av debatten rundt saken har handlet om *hva* karikaturesaken handler om. Få har forsøkt å forstå de sentrale aktørenes standpunkter på en grundig måte. Under karikaturesaken var det også få religionshistorikere som deltok i debatten. Denne oppgaven er et forsøk på å gjøre noe med dette. Min tese er at det ikke er tilfeldig hvilke standpunkt aktørene tok under karikaturesaken. Samtidig viser aktørenes standpunkt at det er så grunnleggende ulike måter å se på saken på, at man må spørre seg om konflikten i noen grad var en skinnuenighet. I oppgaven har jeg valgt å se på de mest sentrale aktørene i karikaturesaken i Norge. Disse er Vebjørn Selbekk, Per Edgar Kjøkkvold, Islamsk Råd Norge, Mellomkirkelig råd for Den norske kirke, og den daværende norske regjeringen representert ved statssekretær Raymond Johansen. I de første kapitlene tar jeg for meg hver enkelt aktør, og viser hvilke kontekster og motiver som preger dem. I de to siste kapitlene viser jeg sammenhengen mellom aktørenes kontekster og motiv, og deres standpunkt i karikaturesaken. Dette gjøres på bakgrunn av Robert M. Entmans *framing*-begrep. Denne analysen viser at det er snakk om to grunnleggende forskjellige måter å oppfatte karikaturesaken på.

1. Innledning

Temaet for denne oppgaven er karikaturesaken, som begynte i slutten av september 2005. Min tese er todelt. For det første, mener jeg at de standpunktene aktørene har inntatt i saken må sees i sammenheng med deres kontekst og motiver. Det er derfor ikke tilfeldig hvordan aktørene har posisjonert seg. For det andre hevder jeg at aktørenes posisjoner i karikaturesaken reflekterer to grunnleggende ulike måter å se på saken på, noe som medfører at aktørene ikke snakker om samme sak.

Mye av debatten rundt karikaturesaken har vært en debatt om *hva* saken handler om. Mange har dermed konsentrert seg om å finne sakens *essens*. Dette har ført til at man i stor grad har sett bort i fra at den finnes andre innfallsvinkler til saken, annet enn å skulle finne den rette definisjonen. Et av de områdene som dermed har blitt forsømt i karikaturesaken, er spørsmålet om *hvorfor* aktørene har argumentert som de har gjort. I min oppgave ønsker jeg å gå nærmere inn på spørsmålet, og belyse noen aspekter ved dette. Jeg mener at det ikke er tilfeldig hvilke standpunkt aktørene har inntatt i saken. Jeg vil vise at aktørene står i historiske og idéhistoriske tradisjoner, som preger deres ståsted. Jeg vil også vise hvilke motiv som har innvirket på aktørenes posisjonering. Gjennom å bruke innramming, *framing*, som et analyseverktøy, ønsker jeg å vise sammenhengen mellom aktørenes argumenter og deres kontekst og motiv. Samtidig velger jeg å ta i bruk innramming, for å vise at det er snakk om så åpenbart ulike rammer at man kan spørre seg om aktørene i det hele tatt snakker om samme sak. Kanskje er det mer riktig å kalle uenighetene aktørene i mellom for en skinnuenighet?

Jeg har altså valgt å gjøre en rammeanalyse av de ulike aktørene i karikaturesaken, og kommer til å følge Robert M. Entmans teori. Entman er statsviter med fordypning i analyse av offentlig politikk og politisk kommunikasjon. I 1993 kom han ut med artikkelen "Framing: Toward clarification of a fractured paradigm." Her skriver Entman at kommunikasjon ikke er en disiplin på grunn av mangel på felles disiplinarykunnskap. Med det mener han at kommunikasjon som et analytisk verktøy i academia er spredt over flere fagområder. Da det også er lite utveksling blant disiplinene, kan det medføre at hypoteser som blir godt mottatt i et fag, får lite anerkjennelse i et annet. Entman foreslår derfor at man bør samle sammen ideer og teorier om kommunikasjon, for å skape et tverrfaglig paradigme. I den forbindelse velger Entman å ta tak i konseptet *framing*, innramming, som et godt eksempel på hvor fragmentert

feltet kommunikasjon er. For til tross for bruken av kommunikasjon både i samfunnsvitenskapen og humaniora, finnes det ingen generell teori om innramming som viser hvordan det er en del av en tekst og manifesteres i den, eller hvordan det influerer tenkning. Begrepet defineres ofte tilfeldig, med en antatt underforstått betydning av ordet for både leser og forskere. Derfor foreslår Entman en mer presis og universell forståelse av innramming som kan brukes tverrfaglig, som en begynnelse for å samle feltet.¹

Entman definerer prosessen med å innramme som å "select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation, and/or treatment recommendation."² Det rammene gjør, er å belyse deler av informasjonen som er emnet for kommunikasjon. Dermed står disse delene fram som mer fremtredende. Dette fører til at den delen av informasjonen blir lagt mer merke til, det vil si, blir mer meningsfull eller mer minneverdig for publikum. Dess mer fremtredende man gjør deler av informasjonen, jo større sannsynlighet vil det være for at mottakerne oppfatter informasjonen, oppdager meningen og på den måten bearbeider og lagrer informasjonen.³ Entman skiller mellom to former for innramming: substansielle og prosessuelle. Prosessuelle innramminger viser til evaluering av politiske aktørers legitimitet, basert på aktørers teknikk, suksess og representasjon. Den substansielle innrammingen tar for seg et mye videre felt. Denne formen for innramming utfører minst to av følgende funksjoner: definerer problemet, identifiserer årsaker til problemet, komme med en moralsk dom og fremmer løsninger eller forbedringer.⁴ Når jeg i min oppgave vil forsøke å identifisere rammene som aktørene i karikaturesaken har brukt, vil jeg på bakgrunn av Entmans teori om substansiell innramming ta utgangspunkt i følgende spørsmål: Hva er problemet? Hvem er skyld i problemet? Hvem er de "gode" og hvem er de "onde"? Og til sist, hvordan løses problemet best?⁵

¹ Robert M. Entman, "Framing: Toward clarification of a fractured paradigm," *Journal of Communication* 43(4), 1993, <http://www3.interscience.wiley.com/journal/119293052/abstract?CRETRY=1&SRETRY=0> (Oppsøkt 15.06.2008).

² Ibid.

³ Ibid., s.53.

⁴ Robert M. Entman, *Projections of power* (Chicago og London: The University of Chicago Press, 2004), 5-6.; Entman, "Framing: Toward clarification of...", 52.

⁵ Entman, *Projections of power*, 5-6.

Tidligere forskning

Noe av motivasjonen for å skrive denne oppgaven, var det nærmest totale fravær av religionshistorikere i debattene omkring karikaturesaken, og et ønske om å tilføye et religions sosiologisk perspektiv på saken. Selv om det fortsatt er en mangel på religionshistorisk litteratur på feltet, begynner det så smått å komme både forskning og litteratur om karikaturesaken. I Norge har først og fremst teolog Oddbjørn Leirvik som bidratt med litteratur om karikaturesaken. Han tar for seg saken i boken *Religionspluralisme. Mangfold, konflikt og dialog i Norge*, og i artikkelen ”Kva var karikaturesaka eit bilete på?” i Kirke og Kultur.⁶ Leirvik analyserer ulike aktører og allianser, og tar også for seg dialogarbeidet som ble gjort i forbindelse med saken. Han har også skrevet kapittelet ”The Cartoon Controversy in Norway. The New Christian Right and Liberal Fundamentalism confronting Islam?” i boka *Communicating “Fundamentalism” in the Global Public Sphere*, som er under publisering.⁷ I likhet med den foregående artikkelen, ser Leirvik også her på alliansene ”det nye kristne høyre” har med både Fremskrittspartiet og sekulære intellektuelle. I tillegg har Thomas Hylland Eriksen bidratt i boka *Frihet. Ytringsfrihet og globalisering. Karikaturstriden og kosmopolitiske verdier*, har han sett på forholdet mellom ytringsfrihet og globalisering, ved bruk av karikaturesaken.⁸ Ellers har det kommet ut noen masteroppgaver om karikaturesaken. Fra medievitenskap finner vi Solveig Steiens *When Norway was almost at war*.⁹ På religion og samfunn har Pål Espen Kapelrud skrevet *Offerets makt: En diskursanalyse av karikaturstriden i Norge*.¹⁰ Når det gjelder litteratur om karikaturesaken, har også Vebjørn Selbekk gitt ut en bok, *Truet av islamister*. Her tar han for seg saken fra sitt eget ståsted.¹¹

⁶ Oddbjørn Leirvik, *Religionspluralisme. Mangfold, konflikt og dialog i Norge* (Oslo: Pax Forlag A/S, 2007); Oddbjørn Leirvik, ”Kva var karikaturesaka eit bilete på?” Kirke og Kultur nr.2 (2006).

⁷ Oddbjørn Leirvik, ”The Cartoon Controversy in Norway. The New Christian Right and Liberal Fundamentalism confronting Islam?” i *Communicating “fundamentalism” in the global public sphere. Volume 3 : Mass media and popular culture*, red. Ulrika Mårtensson m.fl. (London: I.B. Tauris, 2008).

⁸ Thomas Hylland Eriksen, ”Ytringsfrihet og globalisering. Karikaturstriden og kosmopolitiske verdier,” i *Frihet*, red. Thomas Hylland Eriksen og Arne Johan Vetlesen (Oslo: Universitetsforlaget, 2007).

⁹ Solveig Steien, *When Norway was almost at war* (Masteroppgave: Universitetet i Oslo, 2007).

¹⁰ Pål Espen Kapelrud, *Offerets makt: En diskursanalyse av karikaturstriden i Norge* (Masteroppgave: Universitetet i Oslo, 2008).

¹¹ Vebjørn Selbekk, *Truet av islamister* (Kjeller: Genesis, 2006).

I Danmark har det vært litt mer aktivitet, og der har det allerede kommet ut flere bøker og et dossier. Dossieret, *Profet-affæren: et PEN-dossier om 12 Muhammed-tegninger og hvad siden hændte: dokumenter & argumenter*, er utgitt av danske PEN, og er en samling av dokumenter og argumenter om hva som hendte under saken, hovedsakelig i Danmark.¹² Boka *From Cartoon Crisis to Head Scarf Row*, tar for seg både karikaturaken og hijabdebatten som har pågått i Danmark. Forfatteren Mogens S. Mogensen forsøker å vise at disse to sakene er uttrykk for den vanskelige prosessen overgangen til et pluralistisk samfunn er i Danmark.¹³ I boka *Provoen og profeten. Muhammedkrisen bag kulisserne*, tar to journaliser fra Jyllands-Posten for seg karikaturaken slik den forløp seg innad i avisen, i tillegg til å skrive om de ulike danske aktørene.¹⁴ *Gudebilleder. Ytringsfrihed og religion i en globaliseret verden* er en antologi hvor 12 forskere tar for seg saken fra ulike ståsteder, og hvor de prøver å besvare hva som skjedde, og hvordan saken kunne oppstå og utvikle seg slik den gjorde.¹⁵ I boken *Karikaturkrisen. En undersøgelse af baggrund og ansvar*, har forfatterne Rune Engelbreth Larsen og Tøger Seidenfaden forsøkt å analysere hva som lå til grunn for publiseringen og regjeringens reaksjoner. De mener at saken, slik den fortonet seg i Danmark, er et resultat av den danske innvandrings- og integreringspolitikken. Da disse bøkene hovedsakelig tar for seg karikaturaken i Danmark, har de i liten grad vært relevante for oppgaven min. Men sistnevnte bok må sies å ha vært en inspirasjonskilde. I 2007 kom rapporten *Reading the Mohammed Cartoons Controversy* ut.¹⁶ Rapporten er en internasjonal medieanalyse av karikaturaken. Den omfatter 14 land, inklusive Norge. Det danske bidraget "Denmark: A political struggle in Danish journalism" har vært til stor hjelp når det kommer til valg av analysemetode.¹⁷

Metode

Etter at jeg bestemte meg for å skrive om karikaturaken, var jeg nødt til å begynne å tenke på hva slags metode jeg skulle benytte meg av.

¹² Anders Jerichow og Mille Rode, *Profet-affæren: et PEN-dossier om 12 Muhammed-tegninger og hvad siden hændte: dokumenter & argumenter* (København: Danske PEN, 2006).

¹³ Mogens S. Mogensen, *From Cartoon Crisis to Head Scarf Row* (Christiansfeld: Intercultural.dk, 2008).

¹⁴ John Hansen og Kim Hundevadt, *Provoen og profeten. Muhammedkrisen bag kulisserne* (København: Jyllands-Postens Forlag, 2006).

¹⁵ *Gudebilleder. Ytringsfrihed og religion i en globaliseret verden*, red. Lisbet Christoffersen (København: Tiderne skifter, 2006).

¹⁶ *Reading the Mohammed Cartoons Controversy*, red. Risto Kunelius, Elisabeth Eide, Oliver Hahn og Roland Schroeder (Bochum/Freiburg: Projekt verlag, 2007).

¹⁷ Peter Hervig og Clarissa Berg, "Denmark: A political struggle in Danish journalism," I *Reading the Mohammed Cartoons Controversy*, red. Risto Kunelius, Elisabeth Eide, Oliver Hahn og Roland Schroeder (Bochum/Freiburg: Projekt verlag, 2007).

Jeg bestemte meg raskt for at jeg ville gjøre intervjuer. Dette hang sammen med ønsket om å kunne stille informantene spørsmål som var knyttet direkte til oppgaven min, samtidig som jeg tenkte at jeg med intervjuer kunne unngå å basere meg så mye på avisartikler og lignende, da omfanget er så stort. Men siden karikaturesaken er en sak som i stor grad utspilte seg i media, var det også mye informasjon å hente der som omhandlet informantene mine. I ettertid har det også vist seg at jeg i mange tilfeller ble nødt til å ty til avisartikler, taler, kronikker og bøker av og med informantene mine. Når det gjelder informantene mine er derfor kildene todelt: mitt eget intervjumateriale og andre (hovedsakelig) primærkilder av informantene mine. Disse kildene brukes om hverandre og utfyller hverandre i oppgaven. Noen steder i oppgaven min vil allikevel den ene typen kilder vektlegges i større grad enn den andre. De stedene jeg i teksten viser til et sitat, men ikke fører opp noen henvisning, betyr dette at sitatet er tatt fra intervjuene.

Da jeg hadde bestemte meg for å skrive om karikaturesaken, lagde jeg en liste over hvem det kunne være interessant å intervjuer. På det meste var denne listen på 19 navn. Etter hvert som jeg begynte å snevre inn tema for oppgaven, kom jeg samtidig fram til at jeg ønsket å skrive om de jeg anså for å være de mest sentrale aktørene under karikaturesaken her i Norge. Jeg endte derfor opp med: Vebjørn Selbekk, redaktør i Magazinet, Per Edgar Kokkvold, generalsekretær i Norsk Presseforbund, Islamsk Råd Norge (IRN), Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke (MKR) og den daværende norske regjeringen, Stoltenberg II-regjeringen. Jeg kom fram til at disse utpekte seg som sentrale i saken, både med tanke på hvor delaktige de var i debattene og hvor aktive de var i forbindelse med ulike hendelser under saken. På listen hadde jeg også lederen for Kristelig Folkeparti, Dagfinn Høybråten, tidligere partiformann i Fremskrittspartiet, Carl I. Hagen og domprost i Oslo, Olav Dag Hauge. Høybråten takket nei til å stille til intervju, mens intervjuet med Hagen ikke ble noe av da det var vanskelig å finne et tidspunkt som passet for begge. Hauge takket ja til å stille, men da det var aktuelt å gjøre intervjuet, var jeg kommet så langt i prosessen at jeg valgte å holde med til de fem overnevnte aktørene.

Jeg begynte å ta kontakt med informantene mot slutten juni 2007. Grunnet informantenes sommerferie og avbrekk på grunn av egen sykdom, ble intervjuene gjort i perioden august 2007 til april 2008. Det gikk stort sett greit å komme i kontakt og gjøre avtale om intervju med informantene mine. Når det gjaldt Islamsk Råd, ønsket jeg å intervjuer Mohammad

Hamdan, som var leder for Islamsk Råd under karikaturesaken. Da jeg hadde problemer med å komme i kontakt med ham, valgte jeg å kontakte Basim Ghozlan, som er forstander i Det Islamske Forbundet. Valget falt på ham fordi han forfektet et syn som lå tett opp til Islamsk Råd sitt, i tillegg til at han også var synlig under karikaturesaken. Jeg gjennomførte derfor et intervju med ham. Senere ble jeg gjort oppmerksom på at Shoaib Sultan kunne være interessant å intervju. Han hadde blant annet skrevet noen kronikker under karikaturesaken, samtidig som han satt i kontaktgruppa mellom Islamsk Råd Norge og Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke. Sultan takket ja til å stille til intervju. Jeg har derfor valgt å utelate intervjuet med Ghozlan, da jeg mener at Sultan i større grad kan sies å representere Islamsk Råd Norge. Angående regjeringen, så var jeg primært ute etter å intervju utenriksministeren Jonas Gahr Støre. Da dette ikke lot seg gjøre, valgte jeg å kontakte hans statssekretær, Raymond Johansen, som takket ja til å la seg intervju. Når det gjelder Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke, så valgte jeg å kontakte assisterende generalsekretær Vebjørn Horsfjord. Dette valgte jeg å gjøre fordi jeg han var mer ute i media i forbindelse med karikaturesaken enn generalsekretæren Olav Fykse Tveit.

Alle intervjuene, med unntak av det med Shoaib Sultan, ble gjort på de respektives arbeidsplass. Sultan intervjuet jeg på en café. Intervjuene varte fra 20 minutter med Raymond Johansen, til 2 timer med Vebjørn Selbekk. I forbindelse med avtale om møtetidspunkt, spurte jeg også alle informantene om hvor lang tid de hadde til rådighet. I de tilfellene hvor informantene hadde lite med tid, som med Johansen, prioriterte jeg de spørsmålene jeg mente var viktigst å få svar på. Her var det en trygghet i å vite at mye av informasjonen informantene satt på også var mulig å finne igjen i diverse avisartikler og lignende. Spørsmålene jeg stilte, baserte seg i stor grad på hvordan de opplevde karikaturesaken, og hvilke tanker de har gjort seg i etterkant av saken. Samtidig lot jeg informantene snakke fritt, og kom også med oppfølgingsspørsmål. Sånn sett følte jeg at det var en nokså jevnbyrdig maktbalanse mellom meg og informantene, til tross for at det var jeg som stilte spørsmålene. Dette må også sees i sammenheng med at de alle sammen er godt kjent med media, og vant til å gjøre intervjuer. Alle intervjuene ble gjort med mp3-spiller, og ble i etterkant transkribert. Da alle informantene mine i denne saken har vært aktive i offentligheten, ville det være umulig å anonymisere dem. Jeg gjorde dem likevel oppmerksomme på at jeg ville referere og sitere fra intervjuene, med fullt navn. Alle har godkjent dette. Raymond Johansen var derimot

den eneste som ønsket å se på de sitatene jeg bruker og referansene jeg gjør til intervjuet med ham. Dette gikk jeg med på å gjøre.

Min egen stemme vil være fraværende i store deler av oppgaven. Men gjennom de valg jeg har tatt hva angår teori, vil også mine meninger skinne igjennom. Dette gjelder også mitt forhold til materialet. Uten å gå nærmere inn på temaet objektivitet, så er jeg altså klar over at leseren vil få tilgang til aktørens innramminger og kontekst slik *jeg* har tolket det. Dermed er min tolkning én av flere mulige tolkninger. Når det er sagt, så mener jeg imidlertid at oppgaven min representerer en *rimelig* tolkning av aktørene.

Oppgavens struktur

I kapittel 2 vil jeg presentere hendelsesforløpet under karikaturesaken. Her vil jeg først ta for meg Danmark, hvor det hele startet, og den internasjonale scene, før jeg vender fokuset mot Norge. Deretter vil jeg kort gå inn på lovverket, og se på de paragrafene som har vært sentrale i saken. I de neste fem kapitlene, kapittel 3-7, vil jeg presentere de fem aktørene. Disse kapitlene er todelt. Den første delen empirisk, og baserer seg på intervjuene jeg har gjort med aktørene. Her vil jeg gi et sammendrag av aktørens tanker rundt karikaturesaken. Det er derfor aktørens egne stemmer som i stor grad kommer til her. Videre, i den andre delen, vil jeg analysere og konkludere med hva jeg mener karakteriserer de forskjellige aktørens ståsted. Dette gjøres på bakgrunn av en historisk eller idéhistorisk kontekst. Kapittel 8 og 9 tar utgangspunkt i innrammingsbegrepet, og representerer også hver sin ramme. I kapittel 8 vil jeg vise hvordan Vebjørn Selbekk og Per Edgar Kokkvold har rammet inn karikaturesaken. Jeg vil også vise hvordan innrammingen deres kan forstås i lys av deres ståsted. Avslutningsvis vil jeg kort gå inn på hvorfor de har gått i retorisk allianse med hverandre. I kapittel 9 vil jeg gjøre det tilsvarende med regjeringen, MKR og IRN.

2. Karikaturesaken – hendelsesforløp

Før jeg tar for meg aktørene, vil jeg se på hendelsesforløpet i saken. Dette gjøres for å gi en kort oppsummering av hva som skjedde, i tillegg til at det setter aktørene inn i en kontekst. I dette kapitlet kommer jeg først til å ta for meg Danmark, hvor det hele startet. Deretter vil jeg se på hva som skjedde på den internasjonale arena, for så å vende fokuset til Norge. Her vil jeg ta for meg hendelsesforløpet i saken her i Norge, før jeg gir en kort oppsummering av senere runder med karikaturer. Avslutningsvis vil jeg kort gjennomgå ytringsfrihetsparagrafen, blasfemiparagrafen og rasismeparagrafen, da det ble henvist til disse i karikaturesaken. Disse vil bli gjennomgått i en norsk kontekst, og sett i lys av internasjonale menneskerettigheter.

Danmark

Ved valget i Danmark 20.november 2001 skjedde det en endring i det politiske landskapet. Sosialdemokratene mistet makten, og en mindretallsregjering bestående av det Venstre og Det Konservative Folkeparti tok over regjeringmakten. Denne regjeringen, med statsminister Anders Fogh Rasmussen i spissen, ble støttet av Danske Folkeparti (DF). DF har fra det ble stiftet i 1995, hatt streng innvandringspolitikk og motstand mot EU som sine merkesaker.¹⁸ Under valgkampen var innvandrings spørsmål dominerende. Det var nesten utelukkende DF som mobiliserte på dette området, og de ble dermed en stor konkurrent for de andre partiene.¹⁹ Derfor har de oppnådd et populært og parlamentarisk gjennombrudd, og er nå det tredje største partiet i det danske Folketinget.²⁰ Partiet har samtidig hatt innflytelse på regjeringen, som har strammet inn på innvandringspolitikken, blant annet ved å innskrenke mulighetene til å bli dansk statsborger, samt strammet inn på familiegjening. I en rapport fra Europarådet fra 2005, ble det slått fast at den generelle holdningen i synet på minoritetsgrupper i Danmark, og spesielt muslimer, har blitt forverret.²¹ I tillegg ble det pekt på at noen politikere, blant annet fra DF, og deler av media, konstant fremstiller disse

¹⁸ Thomas Larsen, "The Anders Fogh Rasmussen Government," Denmark.dk, www.denmark.dk/en/menu/About-Denmark/Government-Politics/The-Anders-Fogh-Rasmussen-Government/; "Historie," Dansk Folkeparti, www.danskfolkeparti.dk/Historie_.asp. (Oppsøkt 10.06.2008).

¹⁹ Jørgen Goul Andersen, "Danskernes holdninger til indvandrere. En oversigt," AMID, www.amid.dk/pub/papers/AMID_17-2002_Goul_Andersen.pdf (Oppsøkt 10.06.2008).

²⁰ Larsen, "The Anders Fogh Rasmussen Government."

²¹ Rapporten sammenliknes her med en tilsvarende rapport gjort i 2000.

gruppene negativt.²² Videre står det at ”the relevant law on incitement to racial hatred is seldom applied to those who make statements against these groups, thus creating a sense of impunity that contributes to a further worsening of the public climate.”²³

I 2005 ble det kjent at den danske forfatteren Kåre Bluitgen, som på den tiden skrev en barnebok om profeten Muhammeds liv, strevde med å finne noen som kunne lage tegninger til boka. Han hadde spurt tre tegnere, men fikk nei fra alle tre. Begrunnelsen var at de var redde for å gjøre det av frykt for å lide samme skjebne som Theo van Gogh.²⁴ Van Gogh var en nederlandsk filmregissør som i november 2004 ble drept på åpen gate etter å ha laget en film som satte fokus på vold mot kvinner i muslimske samfunn.²⁵ Til slutt skal Bluitgen ha funnet en som kunne gjøre det, men vedkommende ønsket i så fall å være anonym.²⁶ Flere danske aviser har i forbindelse med dette gjort et poeng ut av at Bluitgen aldri dokumenterte påstanden om at tegnerne takket nei til å gjøre jobben.²⁷ Allikevel valgte Jyllands-Posten å ta tak i saken, men med litt drahjelp fra den danske kulturministeren.

Jyllands-Posten er Danmarks største avis. Den hevder selv å være en uavhengig og liberal, men i følge antropologen Peter Hervik og Clarissa Berg, forsker ved det danske institutt for menneskerettigheter, kan den sees på som regjeringssvennlig.²⁸ I september 2005 inviterte Jyllands-Posten 40 tegnere til å tegne Muhammed slik de forestilte seg han. 12 stykker valgte å levere inn sitt bidrag. De som ikke leverte begrunnet dette blant annet med at de var underlagt en konkurranseklausul eller at de hadde viktigere ting å gjøre. Den 30. september blir disse karikaturene publisert i Jyllands-Posten, under overskriften ”Muhammeds ansigt”.

²² The European Commission against Racism and Intolerance, ”Third report on Denmark,” Europarådet, 16.05.2006, www.coe.int/t/e/human_rights/ecri/1-ECRI/2-Country-by-country_approach/Denmark/Denmark_CBC_3.asp (Oppsøkt 10.06.2008).

²³ Ibid.

²⁴ NTB, ”Kompromissløs forsvarer av Muhammed-tegninger,” BT.no, 01.02.2006, www.bt.no/utenriks/article240502.ece (Oppsøkt 10.06.2008).

²⁵ NTB, ”20.000 hyllet drept filmregissør,” VG.no, 02.11.2004, www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=252876 (Oppsøkt 02.10.2007).

²⁶ NTB, ”Kompromissløs forsvarer av Muhammed-tegninger.”

²⁷ George Blecher, ”Politics dressed up as principle,” Eurozine, <http://www.eurozine.com/articles/2006-03-06-blecher-en.html>.

²⁸ Hervig og Berg, ”Denmark: A political struggle...,” 25.

De 12 bidragene var av ulik karakter, alt fra tegninger av Bluitgen som antydte et pr-stunt, til tegninger av profeten med en bombe i turbanen. Kulturredaktøren i Jyllands-Posten, Flemming Rose, la blant annet dette til grunn for å vise tegningene:

Det moderne, sekulære samfund afvises af nogle muslimer. De gør krav på en særstilling, når de insisterer på særlig hensyntagen til egne religiøse følelser. Det er uforeneligt med et verdsligt demokrati og ytringsfrihed, hvor man må være rede til at finde sig i hån, spot og latterliggørelse (...)I Danmark er det ikke kommet så vidt, men de anførte eksempler viser, at vi er på vej ind på en glidebane, hvor ingen kan forudsige, hvad selvcensuren vil ende med.²⁹

Flemming Rose hevder altså at flere har pålagt seg selvsensur, av frykt for å krenke muslimers følelser, og de eventuelle følger det måtte ha. Journalisten Jørgen Dragsdahl påpeker at det er en sammenheng mellom det Rose skriver, og talen den danske kulturministeren Brian Mikkelsen holdt på De Konservatives landsmøte helgen før Jyllands-Postens publisering av tegningene. Her snakket Mikkelsen om 'kulturkampens nye front', og oppfordret til kamp mot muslimske innvandrere som ikke ville anerkjenne europeiske normer og dansk kultur.³⁰ Han viste også til at tegnere ikke tør å tegne Muhammeds ansikt og signere med eget navn. Dragsdahl skriver at det er dokumentert at ideen om tegningene oppstod etter denne talen. Det kommer også tydelig fram av Flemming Roses begrunnelse for å trykke tegningene, at han både lånte eksempler og argumenter fra Mikkelsens tale.³¹

Den 12. oktober 2005, sendte ambassadører fra 11 muslimske land et brev til den danske statsministeren for å få i stand et møte for å diskutere muslimers situasjon i Danmark, hvor karikaturtegningene ville bli tatt opp som et ledd i dét. Dette ble avslått med henvisning til at ytringsfriheten står svært sterkt i Danmark, og at den danske regjeringen ikke har noen mulighet til å påvirke pressen.³² I midten av samme måned, demonstrerte cirka 3000 mennesker i København mot publiseringen. Samme dag mottok to av tegnerne drapstrusler.³³ I slutten av oktober gikk flere muslimske organisasjoner i Danmark sammen om å politianmelde Jyllands-Posten. Anmeldelsen ble henlagt et år senere.³⁴ I de to neste månedene

²⁹ Flemming Rose, "Muhammeds ansigt," Jp.dk, 29.09.2005, <http://jp.dk/arkiv/?id=216582> (Oppsøkt 22.08.2008).

³⁰ Jørgen Dragsdahl, "Det er vel Brian Mikkelsens skyld?" Information, 15.02.2006, <http://www.information.dk/119787> (Oppsøkt 10.06.2008).

³¹ Ibid. For Brian Mikkelsens tale, se

<http://lr05.konservative.dk/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=70&mode=thread&order=0&thold=0>.

³² Risto Kunelius og Elisabeth Eide, "The Mohammed cartoons, journalism, free speech and globalization," i *Reading the Mohammed Cartoons Controversy*, red. Risto Kunelius, Elisabeth Eide, Oliver Hahn og Roland Schroeder (Bochum/Freiburg: Projekt Verlag, 2007), 10.

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

reiste to delegasjoner med danske imamer til flere land i Midtøsten for å vise fram tegningene som var blitt publisert i Jyllands-Posten, og flere andre aviser.³⁵

Karikatursaken sprer seg

På denne tiden hadde saken også fått en mer internasjonal karakter, ved at aviser i forskjellige land, inklusive Tyskland og Egypt, publiserte tegningene. Samtidig hadde ikke de største reaksjonene begynte å komme.³⁶ I løpet av desember ble tegningene blant annet diskutert og fordømt under et toppmøte i Den islamske konferanseorganisasjon (OIC). Samtidig ba FNs kommisjonær for menneskelige rettigheter Danmark om å besvare en rekke spørsmål om religiøs toleranse i Danmark. I tillegg kritiserte Europarådet den danske regjeringen sin håndtering av saken.³⁷ På dette tidspunktet begynte det å bli snakk om boikott av danske varer og selskap i en rekke muslimske land. Målet var å skade dansk økonomi.³⁸ 10. januar 2006 trykket den norske avisen Magazinet tegningene. Mot slutten av samme måned, kalte Saudi-Arabia tilbake sin ambassadør i Danmark, mens Libya stengte ambassaden sin i Danmark. I Gaza ble EUs kontorer raidet og nordiske statsborgere truet, i tillegg til at norske og danske flagg ble brent.³⁹ Den 30. januar gikk Jyllands-Posten ut og beklaget at tegningene krenket muslimer.⁴⁰

I begynnelsen av februar var karikaturtegningene blitt en sak for den globale mediasfære, og både europeiske og andre aviser valgte å publisere én eller flere av tegningene. Dette førte til at flere redaktører og journalister mistet jobbene sine, og noen ble fengslet på grunn av deres syn på karikaturene eller fordi de publiserte dem. Innen den tid, så de fleste vestlige medier på saken i lys av ytringsfrihet, hvor mediene inntok ulike posisjoner.⁴¹ I forbindelse med dette, og for å teste grensene for ytringsfrihet i Vesten, valgte en iransk avis å sette i gang en konkurranse hvor man skulle sende inn tegninger/karikaturer som omhandlet holocaust.⁴²

³⁵ Morten Øverbye, ”-Ute av kontroll,” Dagbladet.no, 06.02.2006, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/02/06/456931.html> (Oppsøkt 11.06.2008).

³⁶ Kunelius og Eide, ”The Mohammed cartoons, journalism...”, 10-11.

³⁷ Ibid, 11

³⁸ Ibid.

³⁹ ”Muslim cartoon row timeline,” BBC, 19.02 2006, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4688602.stm (Oppsøkt 10.06.2008); Morten Øverby, ”150 dager som rystet Norden,” Dagbladet.no, 16.februar, 2006, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/02/16/458053.html>. (Oppsøkt 10.06.2008).

⁴⁰ Carsten Juste, ”Jyllands-Posten undskylder krænkelser af muslimer,” Jyllands-Posten, 30.01.2006, <http://jp.dk/arkiv/?id=179721&eceExpr=åbent%20brev%20til%20medborgere%20i%20den%20muslimske%20verden&eceArchive=o> (Oppsøkt 22.05.2008).

⁴¹ Kunelius og Eide, ”The Mohammed cartoons, journalism...”, 11.

⁴² BBC, ”Muslim cartoon row timeline.”

Februar var også måneden under karikaturesaken med flest demonstrasjoner, og også tilfeller av vold. I Libanon demonstrerte over 400.000 mennesker mot karikaturene i Beirut. I Syria ble den norske og den danske ambassaden satt i brann. Det samme skjedde med det danske generalkonsulatet i Beirut, mens den danske ambassaden i Teheran ble angrepet. I Iran ble den britiske og den tyske ambassaden angrepet. På grunn av urolighetene valgte også Røde Kors å trekke hjelpearbeidere ut av Pakistan og Indonesia.⁴³ Menneskeliv gikk også tapt. Alt i alt ble mer enn 130 mennesker drept i forbindelse med karikaturesaken.⁴⁴

Norge

Først i januar 2006 ble karikaturesaken en mye omtalt sak i norske medier. Dagen før Magazinet publiserte karikaturene, gikk redaktør Vebjørn Selbekk ut i norske medier og sa at de som første norske avis kom til å publisere en faksimile av de 12 karikaturene.⁴⁵ Den 10.januar ble tegningene trykket i Magazinet, ved siden av intervjuer om karikaturesaken, og forholdet mellom islam og ytringsfrihet. I intervjuer gjort med Dagbladets tegner Finn Graff og VGs tegner Morten M, kom det fram at førstnevnte ikke turte å tegne tegninger tilsvarende de i Jyllands-Posten, mens Morten M hadde mottatt drapstrusler fra muslimer i forbindelse med tegninger han har tegnet.⁴⁶ Samme dag som karikaturene ble publisert i Magazinet, ga Selbekk denne begrunnelsen for publikasjonen: ”Jeg mener at ytringsfriheten er under press, og dette er en viktig debatt som må på bordet.”⁴⁷ Til tross for at Selbekk skrev at Magazinet var første norske avis til å publisere tegningene, har det i etterkant vist seg at faksimilen tidligere var trykket i noen av Norges største aviser, både i papirutgave og på nett.⁴⁸

Samme dag som Magazinet publiserte tegningene, gikk Kirkens Nødhjelp ut og tok avstand fra trykkingen, og begrunnet det med at publiseringen både provoserer og sårer muslimer.⁴⁹

Det kom også reaksjoner fra både kirkelige og muslimske miljøer. 23.januar kom kontaktgruppa mellom Islamsk Råd Norge og Mellomkirkelig Råd med en fellesuttalelse,

⁴³ Ibid; Øverby, ”150 dager som rystet Norden.”

⁴⁴ Kunelius og Eide, ”The Mohammed cartoons, journalism...,”10.

⁴⁵ Vebjørn Selbekk, ”Trykker omstridte Muhammed-tegninger,” Dagenmagazinet, 09.01.2006, <http://www.dagenmagazinet.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/Default.aspx?ModuleId=46356&articleView=true> (Oppsøkt 03.10.2007).

⁴⁶ Faksimile i *Truet av islamister*, 128.

⁴⁷ Helge Øgrim, ”Trykker omstridte Muhammed-tegninger,” Dagbladet.no, 10.01.2006, <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/01/10/454375.html> (Oppsøkt 03.10.2007).

⁴⁸ Hilde Marie Tvedten, ”-La ikke skylden på Magazinet,” Dagbladet.no, 03.10. 2006, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/10/03/478623.html> (Oppsøkt 03.10.2007).

⁴⁹ ”-Unødvendig provokasjon mot muslimer,” Kirkens Nødhjelp, 10.01.2006, <http://www.nca.no/article/articleview/5661/> (Oppsøkt 03.10.2007).

hvor de poengterte at tegningene krenket religiøse følelser, og at ytringsfriheten innebærer et stort ansvar.⁵⁰ 3. februar ble det sendt ut en muslimsk-kristen fellesuttalelse, som sentrale medlemmer og ledere i Islamsk Råd Norge, Norges kristen råd og Den norske kirke stod bak. I likhet med kontaktgruppa, slo også de fast at karikaturene virket støtende på muslimer, og at ytringsfriheten må praktiseres med både ansvar og klokskap.⁵¹ Blant de som gikk sterkest ut og forsvarte publiseringene var generalsekretær i Norsk Presseforbund, Per Edgar Kokkvold. Både han og Selbekk mottok drapstrusler etter hvert som saken eskalerte.⁵²

I slutten av januar fikk Aftenposten tilgang på en e-post sendt fra Utenriksdepartementet til norske ambassader i Midtøsten. E-posten var et brev med instruksjoner som ambassadørene kunne følge dersom de ble spurt om karikaturene. I brevet ble det blant annet foreslått at ambassadørene kunne beklage dersom trykningen "har skapt uro i muslimske miljøer."⁵³ Denne e-posten førte til reaksjoner hos en rekke politiske partier, blant dem Kristelig Folkeparti og Fremskrittspartiet, som begge mente at regjeringen med dette brevet tonet ned betydningen av ytringsfrihet.⁵⁴

Publiseringen i Magazinet førte til store diskusjoner om ytringsfrihetens grenser, islams møte med Vesten og den norske regjeringens håndtering av saken. Samtidig vekket publiseringen internasjonal interesse. I begynnelsen av februar 2006 ble blant annet den norske ambassaden i Damaskus påtømt og brent ned, i tillegg til at den norske ambassaden i Teheran ble angrepet, og norske hjelpearbeidere i Darfur ble møtt med steinkast.⁵⁵

Noen dager senere, etter flere møter mellom Selbekk, leder for Islamsk Råd Norge, Mohammad Hamdan, KrF-leder Dagfinn Høybråten og arbeids- og inkluderingsminister Bjarne Håkon Hanssen,⁵⁶ kom Selbekk med en uttalelse hvor han sa at han "beklager dypt at dere som muslimer har fått deres religiøse følelser såret gjennom det vi har gjort."⁵⁷ Omtrent

⁵⁰ Islamsk Råd Norge og Mellomkirkelig Råd, "Fellesuttalelse fra Kontaktgruppen mellom Islamsk Råd Norge og Mellomkirkelig råd," Islamsk Råd Norge, 23.01.2006, <http://irn.no/old/> (oppsøkt 30.04.2008).

⁵¹ "Muslimsk-kristen fellesuttalelse," Den norske kirke, 03.02.2006, www.kirken.no/?event=showNews&FamId=4483, (Oppsøkt 29.08.2008).

⁵² NTB, "Får politibeskyttelse," Vg.no, 04.04. 2006, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=181768> (Oppsøkt 02.10.2006).

⁵³ Kristoffer Egeberg, "Mohammed-brevet Norge ikke skulle se," Dagbladet.no, 26.01. 2006, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/01/26/455939.html> (Oppsøkt 02.10.2007).

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Morten Øverbye, "150 dager som rystet Norden."

⁵⁶ Elisabeth Breien Ellingsen og Camilla Ryste, "Selbekk beklager overfor muslimer," Vg.no, 10.02. 2006, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=182179> (Oppsøkt 02.10.2007).

⁵⁷ Selbekk, *Truet av islamister*, 178.

på samme tid dro en norsk muslimsk/kristen delegasjon, etter initiativ fra IRN, og besøkte land i Midtøsten for å forklare at karikaturtegningene ikke var representativt for forholdet mellom kristne og muslimer i Norge. Her møtte de blant annet Yusuf al-Qaradawi. Qaradawi er i følge Olivier Roy en ledende egyptisk muslimbror, og en høyt rangert geistlig i Qatar.⁵⁸ Muslimbrødrene er en islamsk organisasjon, som både er politisk og religiøs.⁵⁹ Denne reisen var delvis støttet av Utenriksdepartementet.⁶⁰

Karikatursaken fortsetter

I august 2007 blusset saken opp igjen. Denne gangen begynte det hele i Sverige. Kunstneren Lars Vilks ønsket å utforske grensene innenfor kunsten ved å tegne profeten Muhammed med en hundekropp.⁶¹ Én av disse tegningene ble trykket i flere svenske aviser. Saken førte til at flere muslimske land og OIC protesterte mot tegningene. Den svenske statsministeren, Fredrik Reinfeldt, tok initiativ til møter med svenske muslimer, i tillegg til at han møtte ambassadører fra flere muslimske land.⁶² Til tross for at Vilks mottok drapstrusler, ble denne runden med karikaturdebatt roligere og langt mindre voldsom.⁶³

Tredje runde av karikatursaken kom i februar 2008. Da kom nyheten om at den danske sikkerhetstjenesten mistenkte noen personer for å planlegge å drepe Kurt Westergaard. Westergaard tegnet en av de mest kontroversielle karikaturene i den første runden av karikatursaken. Dette førte til at flere danske aviser valgte å trykke tegningene igjen. Dette gjaldt også for aviser som hadde valgt å avstå fra å gjøre det i den første runde. Begrunnelsen var at man ikke skulle frykte å verken trykke eller tegne noe som helst.⁶⁴ Også denne gangen

⁵⁸ Olivier Roy, *Globalised Islam: The search for a new Ummah* (London: Hurst & Company, 2004), 149-150.

⁵⁹ Per Kværne og Kari Vogt, *Religionsleksikon*, med bidrag av Bente Groth og Per Bjørn Halvorsen. (Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 2002), 263.

⁶⁰ Mina Hauge Nærland, "Al-Qaradawi godtok beklagelsen," *Dagbladet.no*, 14.02.2006, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/02/14/457855.html> (Oppsøkt 12.11.2007).

⁶¹ Maria Børja, "Sverige har fått sin muhammedstrid," *Dagbladet.no*, 28.08.2007, <http://www.dagbladet.no/kultur/2007/08/28/510308.html> (Oppsøkt 23.05.2008).

⁶² Randi Johannessen, "Vilks rondellhund påtent," *Aftenposten.no*, 16.09.2007, <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article1996924.ece> (Oppsøkt 23.05.2008).

⁶³ Eivind Sørli, "Svensk tegner:- De planla et attentat mot meg," *Aftenposten.no*, 13.02.2008, <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article2253492.ece> (Oppsøkt 25.05.2008).

⁶⁴ NTB, "Mange danske aviser trykker Muhammed-tegning," *Aftenposten.no*, 13.02.2008, <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article2253093.ece> (Oppsøkt 25.05.2008).

kom det reaksjoner på publiseringene, og Per Edgar Kokkvold var blant dem som mottok drapstrusler⁶⁵ I Norge valgte ingen av de store avisene å trykke tegningene.⁶⁶

I juni 2008, ble det nok en gang satt fokus på en karikaturtegning. Denne gangen var det Adresseavisas tegner Jan O. Henriksens tegning som var i fokus. Tegningene viste en muslim med et bombebelte og en t-skjorte hvor det stod ”Jeg er Muhammed og ingen tør trykke meg.”⁶⁷ Tegningen var ment som en kommentar til at den danske ambassaden i Islamabad ble utsatt for et bombeangrep dagen i forveien, den 2. juni. Adresseavisas sjefsredaktør, Arne Blix, hevdet at tegningen ikke var et angrep på islam, men et angrep på terrorister som bruker religion for å rettferdiggjøre sine handlinger.⁶⁸ Tegningene ble spredt til arabiske nettsteder, men resulterte verken i trusler eller demonstrasjoner.⁶⁹ I Norge endte saken med at avisen møtte medlemmer av Muslim Society Trondheim til forsonende samtaler.⁷⁰

Hendelsesforløp:

NÅR	HVOR	HVA
30. september 2005	Danmark	Karikaturtegningene publiserer i Jyllands-Posten
12. oktober 2005	Danmark	Ambassadører fra 11 muslimske land sender brev til den danske statsministeren, og ber om et møte. Dette blir avslått
14. oktober 2005	Danmark	Rundt 3000 muslimer demonstrerer mot publiseringen av karikaturene
28. oktober 2005	Danmark	Jyllands-Posten politianmeldes av muslimske organisasjoner
November- desember 2005	Midtøsten	Danske imamer reiser rundt og viser fram karikaturtegningene

⁶⁵ Gro Rognmo, ”Hamret på bilde av Kokkvold,” Dagbladet.no, 29.03.2008, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/03/29/530920.html> (Oppsøkt 25.05.2008).

⁶⁶ Elisabeth Rodum, ”Agderposten vil trykke karikaturene,” Aftenposten, 14.02.2008, <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2253931.ece> (Oppsøkt 25.05.2008).

⁶⁷ Sigrid Anna Eggen, ”-Dette er ikke Muhammed,” Adressa.no, 03.06.2008, www.adressa.no/nyheter/trondheim/article1094459.ece (Oppsøkt 26.08.2008).

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Trine Høklie Jonassen, ”Tegningene brer seg i Midtøsten,” Adressa.no, 04.06.2008 (08.06.2008), www.adressa.no/nyheter/trondheim/article1095173.ece, (Oppsøkt 26.08.2008).

⁷⁰ Hilde I. Skjesol, ”Forsoning med Adressa,” Adressa.no, 12.06.2008, www.adressa.no/nyheter/trondheim/article1098455.ece, (Oppsøkt 26.08.2008).

Desember 2005	Saudi-Arabia	Den islamske konferanseorganisasjon (OIC) fordømmer karikaturene
Desember 2005		Danmark bes om å besvare spørsmål om religiøs toleranse av FN. Europarådet kritiserer Danmarks håndtering av saken
10. januar 2006	Norge	Karikaturtegningene publiserer i Magazinet
26. januar 2006	Danmark	Saudi-Arabia kaller tilbake sin ambassadør i Danmark, mens Libya stenger sin ambassade i København.
Slutten av januar 2006	Norge	E-mailen fra Utenriksdepartementet til norske ambassader i Midtøsten lekker ut i media.
31. januar 2006	Danmark	Jyllands-Posten går ut og beklager at karikaturtegningene krenket muslimer
1. februar 2006	Europa	Franske, tyske, italienske og spanske aviser trykker karikaturene
4. februar 2006	Syria/ Damaskus	Danske og norske ambassader angripes
5. februar 2006	Syria/Beirut	Norske, svenske og danske ambassader og konsulater angripes
7. februar 2006	Iran	Den norske ambassaden angripes. En iransk avis utlyser tegnekonkurranse om holocaust.
9. februar 2006	Libanon/ Beirut	Rundt 400.000 deltar i demonstrasjon i mot karikaturtegningene
10. februar 2006	Norge	Vebjørn Selbekk går ut og beklager at karikaturtegningene har ført til at muslimer har blitt såret.
11. februar 2006	Norge/ Oslo	Rundt 1500 muslimer demonstrer mot karikaturtegningene.
12. februar 2006	Midtøsten	En muslimsk-kristen delegasjon besøker ulike land, med budskap om forholdet mellom muslimer og kristne i Norge.
August 2007	Sverige	Andre runde av karikaturesaken.
Februar 2008	Danmark	Tredje runde av karikaturesaken. Flere aviser velger å trykke karikaturene fra 2005.

Juni 2008	Norge/ Trondheim	En ny karikaturtegning. Avisen Adressa trykker en karikatur av en selvmordsbomber.
-----------	---------------------	--

Ytringsfrihet, blasfemi og rasisme

Av Norges Grunnlov § 100 følger det at ” Ytringsfrihed bør finde Sted.”⁷¹ Dette skal forstås som at yttingsfriheten *skal* finne sted.⁷² Lov om ytringsfrihet er å finne i mange grunnlover, og både FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter og Europarådets konvensjon (Den europeiske menneskerettighetskonvensjon – EMK), har bestemmelser knyttet til dette.⁷³

Norge har sluttet seg til både FNs og Europarådets konvensjoner. (jf.

Menneskerettighetsloven) Disse har begge organer som kontrollerer hvordan land som er knyttet til konvensjonene etterlever disse.⁷⁴ Ytringsfrihet skal gjelde for alle mennesker, og alle typer ytringer, også de tause. Men ytringsfriheten har også noen begrensninger.⁷⁵ I EMK står det blant annet at “the exercise of these freedoms [ytringsformer], since it carries with it duties and responsibilities, may be subject to such formalities, conditions, restrictions or penalties as are prescribed by law and are necessary in a democratic society.”⁷⁶ I den norske Grunnlovs paragraf står det, “der kan kun sættes slige klarlig definerede Grændser for denne Ret, hvor særlig tungtveiende Hensyn gjøre det forsvarligt holdt op imod Ytringsfrihedens Begrundelser.”⁷⁷ Ytringsfriheten er altså begrenset, men som det går fram av sistnevnte sitat, så skal det mye til for å gjøre unntak fra denne retten. Tilsvarende slår også EMK fast at ytringsfrihet også innebærer plikter og ansvar.

I 1996 ble Ytringsfrihetskommisjonen nedsatt av den daværende regjeringen, fordi man mente at det var nødvendig med ”en grunnleggende gjennomtenkning av ytringsfrihetens stilling i

⁷¹ Grunnloven av 3.mars 2006, nr.271, § 100, Lovdata, <http://www.lovdata.com/all/tl-18140517-000-006.html#100> (Oppsøkt 25.06.2008).

⁷² NOU 1999:27, ”Ytringsfrihed bør finde sted”, Regjeringen, 22.09.1999, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/NOUer/1999/NOU-1999-27.html?id=142119>, 330.

⁷³ Njål Høstmælingen, *Hva er menneskerettigheter* (Oslo: Universitetsforlaget, 2005), 54

⁷⁴ *Ibid.*, 108-109.

⁷⁵ *Ibid.*, 54-56.

⁷⁶ Den europeiske menneskerettighetskonvensjon av 4.november 1951, artikkel 11, protokoll nr.11, Europarådet, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/005.htm> (Oppsøkt 25.06.2008).

⁷⁷ Grunnloven, § 100.

vårt samfunn.”⁷⁸ Tre år senere kom Ytringsfrihetskommisjonen med sitt forslag til ny grunnlovsparagraf 100. Kommisjonen ønsket å styrke ytringsfriheten, og foreslo å oppheve blasfemiparagrafen, § 142.⁷⁹ I paragrafen står det at:

den som i ord eller handling offentlig forhåner eller på en krenkende eller sårende måte viser ringeakt for nogen trosbekjennelse hvis utøvelse her i riket er tillatt eller noget lovlig her bestående religionssamfunnds troslærdommer eller gudsdyrkelse, eller som medvirker hertil, straffes med bøter eller med hefte eller fengsel inntil 6 måneder. Påtale finner bare sted når allmenne hensyn krever det.⁸⁰

Samtidig understrekte kommisjonen at dette ikke var ”ensbetydende med at det enkelte menneskets religiøse følelse er uten enhver form for rettslig beskyttelse mot å bli krenket.”⁸¹ Videre påpekte kommisjonen at en slik rettslig beskyttelse blant annet er å finne i straffelovens paragraf 135a, også kalt rasismeparagrafen.⁸² I dagens versjon slår denne paragrafen fast at:

den som forsettlig eller grovt uaktsomt offentlig setter frem en diskriminerende eller hatefull ytring, straffes med bøter eller fengsel inntil 3 år. Med diskriminerende eller hatefull ytring menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres

- a) hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse,
- b) religion eller livssyn, eller
- c) homofile legning, leveform eller orientering.⁸³

Skillet mellom disse to lovene er at blasfemiparagrafen i stor grad er et vern av ”enkeltindividers religiøse følelser og verdighet.”⁸⁴, mens rasismeparagrafen er et vern mot at mennesker ikke skal måtte oppleve diskriminering og hets basert på blant annet religion. Kommisjonens ønske om å fjerne blasfemiparagrafen, handlet i stor grad om det problematiske rundt religiøse følelser, da dette er subjektivt. Dermed er det den forulempede part som sitter med definisjonsmakten for hva som er blasfemisk eller ikke, hvilket ”kunne ha uanede konsekvenser for begrensningene i ytringsfriheten.”⁸⁵

⁷⁸ NOU 1999:27, ”Ytringsfrihed bør finde sted,” 13.

⁷⁹ Ibid., 181.

⁸⁰ Straffeloven av 23.mars 1973, nr.17, § 142, Lovdata, <http://www.lovdata.no/all/tl-19020522-010-017.html#142> (Oppsøkt 25.07.2008).

⁸¹ NOU 1999:27 ”Ytringsfrihed bør finde sted,” 181.

⁸² Ibid.

⁸³ Straffeloven av 3.juni 2005, nr.33, § 135a, Lovdata, <http://www.lovdata.no/all/tl-19020522-010-017.html#135a> (Oppsøkt 25.07.2008).

⁸⁴ NOU 1999:27, ”Ytringsfrihed bør finde sted,” 178.

⁸⁵ Ibid., 178-181.

I 2003-2004 kom en stortingsmelding som på bakgrunn av ytringsfrihetskommisjonens arbeid, vurderte behovet for lovendringer for å styrke ytringsfriheten på ulike områder.⁸⁶ Her uttalte regjeringen, bestående av Høyre, Venstre og Kristelig Folkeparti, at det ”kan finnes ytringer som er så kvalifisert krenkende, og at de kan ha slike negative virkninger for dem som rammes, at de bør kunne rammes med straff.”⁸⁷ De vektla ”bestemmelsens symbolverdi og hensynet til menneskers religiøse følelser, og at disse begrunnelsene kan aktualiseres på grunn av fremveksten av nye religiøse grupper i det flerkulturelle Norge.”⁸⁸ På bakgrunn av denne stortingsmeldingen fikk regjeringen igjennom grunnlovsendringer knyttet til ytringsfrihet. Regjeringens ønske om å beholde blasfemiparagrafen fikk støtte av Fremskrittspartiet. Partiets tidligere leder, Carl I. Hagen, begrunnet valget om å beholde paragrafen med at ” vi har fått en dramatisk vekst i innvandring med press mot kristendommen fra den muslimske religion.”⁸⁹ Også Vebjørn Selbekk ønsket å beholde blasfemiparagrafen. ”I dagens virkelighet er det kristentroen som først og fremst forhånes i det norske samfunn. Vi trenger fortsatt en paragraf i lovverket som slår fast at det finnes grenser for hvor dypt man kan trække på andre menneskers tro.”⁹⁰ I neste kapittel vil jeg gå nærmere inn på Vebjørn Selbekk som aktør i karikaturesaken.

⁸⁶ Stortingsmelding nr.26, 2003-2004, ”Om endring av Grunnloven § 100,” Regjeringen, 19.03.2004, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/20032004/Stmeld-nr-26-2003-2004-.html?id=197978> (Oppsøkt 25.07.2008), kap.1.1.

⁸⁷ St.meld. nr.26, 2003-2004, ”Om endring av Grunnloven § 100,” kap.4.4.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Gunnar Magnus, ”Fr.p.-tvil om blasfemiforbudet,” Aftenposten.no, 20.03.2004, <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article756962.ece> (Oppsøkt 23.08.2008).

⁹⁰ Vebjørn Selbekk, ”Hva gjør FrP med blasfemiparagrafen?,” DagenMagazinet, 28.05, 2004, <http://www.dagenmagazinet.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/Default.aspx?ModuleId=43687&articleView=true> (Oppsøkt 23.08.2008).

3. Vebjørn Selbekk

Innledning

Vebjørn Selbekk er redaktøren som 10. januar 2006 publiserte karikaturtegningene i avisen Magazinet. Fra 2. januar 2008 endret avisen navn til DagenMagazinet, etter at Magazinet fusjonerte med avisen Dagen. I følge professor i praktisk teologi, Harald Hegstad, står Dagen for en bedehustradisjon, preget av den puritanske tradisjon, med hovedtyngde på Vestlandet. Magazinet, derimot, står for det som kan kalles trosbevegelsen. Der mener man at Guds velsignelse blant annet kommer til uttrykk gjennom gode levekår, også materielt sett. Det at disse avisene har fusjonert, har blant annet å gjøre med at trosbevegelsen har blitt mer moderat og at bedehustradisjonen har blitt svekket.⁹¹ Selbekk selv tilhører en pinsemenighet.⁹² Pinsebevegelsen er en kristen vekkelsesbevegelse med røtter i USA.⁹³ I følge sosiologen David Martin, er det rundt 250 millioner mennesker som er tilknyttet pinsebevegelsen. Til tross for at bevegelsen hovedsakelig spres blant fattige i den ikke-vestlige verden, er dets opphav i stor grad å finne blant middelklassen, både i Vesten og globalt. Selv om den omtales som en bevegelse, er pinsebevegelsen både oppdelt og pluralistisk. Martin karakteriserer pinsebevegelsen som fundamentalistisk, forstått som å ville vende tilbake til kristendommens fundament, samt en konservativ lesing av Bibelen.⁹⁴ Men det er bevegelsens vektlegging av omvendelse og nådegaver som helbredelse ved bønn og tungetale som kjennetegner den.⁹⁵

I dette kapittelet vil jeg først presentere Vebjørn Selbekk tanker rundt karikaturesaken, på bakgrunn av intervjuet jeg gjorde med ham. Deretter vil jeg redegjøre for hva jeg mener er Selbekks ståsted.

⁹¹ Alfred Fidjestøl, "Nytt Kristen-Noreg," Klassekampen, 31.12, 2007, A-tekst (Oppsøkt 20.06.2008).

⁹² Knut Selsjord og Janne Johannessen, "Vil ha dagsaviz," Dagens Næringsliv, 02.02, 2006, A-tekst (Oppsøkt 20.06.2008).

⁹³ Kværne og Vogt, *Religionsleksikon*, 294.

⁹⁴ David Martin *Pentecostalism: The world their parish* (Oxford: Blackwell Publishers, 2002), 1.

⁹⁵ Kværne og Vogt, *Religionsleksikon*, 294.

Vebjørn Selbekk forteller

Vebjørn Selbekk var først og fremst overrasket over at det ble så mye oppmerksomhet, hovedsakelig negativ, rundt publiseringen. Han tror at mye av årsaken til oppstyret har å gjøre med tidspunktet. Den sammenfalt med de danske imamenes reise til Midtøsten. Samtidig mener han at saken også ble brukt i noen muslimske land, for å demme opp for misnøye innad i landene. I den forbindelse trekker han blant annet fram brenningen av den danske og den norske ambassaden i Damaskus, hvor myndighetene unnlot å gripe inn. Selbekk er svært kritisk til den norske regjeringen, som han mener unnlot å stå opp for en viktig verdi som ytringsfrihet. Han synes de heller burde ha lagt seg på linje med blant annet Danmark, Tyskland og Frankrike, som alle henviste til at publikasjonene var tillatt innenfor ytringsfrihetens grenser. Selbekk mener at regjeringen, i likhet med syriske myndigheter som kun tillot hærverk på mindre lands ambassader, kun valgte å gå etter en liten avis som Magazinet, mens de lot større aviser som Dagbladet og Aftenposten være i fred. Han går så langt i kritikken av regjeringen til å si at de dolket ham i ryggen. Han var også skuffet over at ikke medieorganisasjonene han og Magazinet var medlem av støttet ham. På den andre siden var han svært positivt overrasket over støtten han fikk fra Per Edgar Kokkvold, i tillegg til støtten han fikk fra Fremskrittspartiets Siv Jensen.

Selbekk sier at protestene i stor grad var rettet mot Danmark og Norge, og at dette kan ha å gjøre med at mange ikke kjenner den skandinaviske geografien så godt. Han mener at forskjellen på reaksjoner innad i begge landene har å gjøre med to ting: at dialogarbeidet er mer utviklet i Norge, og at de norske muslimene var mer tilbakeholdne og verdige i deres opptreden enn de danske, hvor mer uforsonlige personer fikk råde grunnen. Selv ønsket han å være med på å roe gemyttene i Norge, hvilket førte til pressekonferansen med blant annet Mohammad Hamdan fra IRN. Pressekonferansen var også et ledd i å ta avstand fra høyreekstreme krefter, som prøvde å ta det han sa til inntekt for deres sak. Selbekk poengterer at han ikke er innvandringsmotstander, og at han selv har et familiemedlem med flyktningbakgrunn. Samtidig er han svært kritisk til den regjeringsstøttede delegasjonsreisen, som han omtaler som en skandale. Han reagerte også på at delegasjonen valgte å møte al-Qaradawi, som han betegnet som ”en notorisk antisemitt som har støtta selvmordsbombere.”

I forbindelse med publiseringen ønsket Selbekk en debatt rundt de spørsmålene som karikaturene reiste. Dette som en følge av at ”vi faktisk er nødt til å ta et nytt element inn i vurderingen av hva vi skal sette på trykk i et fritt, demokratisk land, nemlig om det kan være farlig? Kan noen komme til å true oss på livet?” Han hevder at dette fryktelementet har ført til at folk har unnlatt å uttale seg om islam i det offentlige rom, noe han ser på som uakseptabelt.⁹⁶ Vebjørn Selbekk synes debattene rundt karikaturesaken har vært av varierende art, men er svært fornøyd med debattene rundt ytringsfrihet og andre verdier som han mener er under økende press på grunn av islam og islamismens økende innflytelse i Europa. Allikevel synes Selbekk det er vanskelig å si om bruken av karikaturer har vært fruktbar eller ikke, men han mener at debatten uansett er en annen nå enn før publiseringen av karikaturene. Det har blitt en større bevissthet rundt spørsmålene, noe som også har ført til at flere muslimske stemmer også har kommet til i media. Han poengterer også viktigheten av å kjempe for ytringsfriheten, også i solidaritet med de landene, som hovedsakelig er muslimske, hvor ytringsfriheten er et fremmedord. Selbekk mener å se at det i etterkant av saken er blitt mer bevissthet rundt det at noen verdier er under press fra muslimsk side. Bortsett fra ytringsfrihet, handler det også om religionsfriheten og kvinners rettigheter. Selbekk trekker også fram at jødehat og antisemittisme er på fremmarsj blant muslimske miljøer. Samtidig mener Selbekk at det bør være legitimt å stille spørsmål ved forholdet mellom terrorisme og religion, hvorvidt det kun er et misbruk av islam, eller om det finnes elementer i islam som kan brukes til å legitimere vold og terrorisme.

Vebjørn Selbekk mener at karikaturesaken for ham ikke har handlet om å angripe muslimer, men det har vært et angrep på de som misbruker islam for å begå terrorisme. Han kan dermed ikke se at saken angår maktforhold mellom majoritet og minoritet. Når det gjelder blasfemiparagrafen, så var Selbekk tidligere for å beholde den som en sovende paragraf. I forbindelse med karikaturesaken har han endret sitt syn. Selbekk mener nå at det er på tide å fjerne den dersom den kan benyttes på legitim religionskritikk. Når det gjelder rasismeparagrafen, så ser han poenget med å ha den, samtidig som han også ser verdien i å bekjempe uønskete holdninger i det offentlige rom.

⁹⁶ Min bruk av offentligheten, eller det offentlige rom/sfære, viser til det som er offentlig for alle. Det vil i praksis si media.

Vebjørn Selbekk hevder at vi er vitne til en verdikonflikt i Vesten. Denne konflikten kommer som en følge av demografien i Vest-Europa. Han understreker at verdiene ikke nødvendigvis kun er under press fra islam, eller mer spesifikt, islamismen, men også andre totalitære ideologier, blant annet nynazisme.

Jeg spør så om hans partipolitiske ståsted. Han sier at han og Magazinet er for en borgerlig regjering som inkluderer Fremskrittspartiet, og at de har en del synspunkter som ikke er veldig langt fra de synspunkter det kristne høyre i USA har. Avslutningsvis spør jeg om hvordan han ser på veien videre, om det blir mer konfrontasjon eller dialog. Han tror det vil bli flere konfrontasjoner, og viser bl.a. til Lars Vilks-saken. Samtidig tror han at vi i Norge er bedre rustet til å ta slike konfrontasjoner. Han stiller seg imidlertid skeptisk til Islamsk Råd, som han ikke anser for å være særlig moderate, og ser det som en utfordring å få mer moderate muslimske stemmer i tale.

Ytringsfrihet og det kristne høyre

Før vi i kapittel 8 skal se på hvordan Vebjørn Selbekk rammer inn karikursaken, skal vi først se på Selbekks ståsted. I sin bok *Truet av islamister*, skriver Vebjørn Selbekk om sin beslutning om å publisere tegningene. Han skriver at det for ham bunnet ut i ett spørsmål: ”skal jeg som redaktør la muligheten for at visse islamske grupper og enkeltpersoner kan komme til å lage av ubehageligheter, ha innflytelse på hvordan jeg redigerer avisen jeg leder?”⁹⁷ Videre skriver han at dersom han lot disse få innflytelse over redigeringen, så ville det ha vært uakseptabelt i presseetisk sammenheng, og viser til Vær Varsom-plakaten. Der står det blant annet at pressen ikke kan ”gi etter for press fra noen som vil hindre åpen debatt, fri informasjonsformidling.”⁹⁸ Hans begrunnelse må derfor sees i sammenheng med pressens oppgave med å drive informasjonsformidling, og at man ikke skal la seg presse av noen som ønsker å hindre en åpen debatt, ved å unngå å vise faksimilen.

Bak publiseringen lå det også et ønske om å skape en debatt om ytringsfriheten i Vesten, hovedsakelig i møte med islam og muslimer. For Selbekk er det ytringsfriheten, og muligheten til å skape debatt og til å komme med kritikk som er truet. ”Folk sensurerer seg

⁹⁷ Vebjørn Selbekk, *Truet av islamister*, 30.

⁹⁸ ”Vær Varsom-plakaten,” Norsk Presseforbund, 09.08.2006, http://presse.no/Pressens_Faglige_Utvalg_PFU/Var_Varsom-plakaten/ (Oppsøkt 23.06.2008).

selv på grunn av frykt, og sånn kan vi ikke ha det, mener jeg. Dette må vi bekjempe, og det var kanskje også det vi ønsket en debatt om.” Måten Selbekk argumenterer for ytringsfriheten på, minner om å begrunne ytringsfriheten ut fra et sannhetsprinsipp. Dette er en klassisk måte å argumentere for ytringsfriheten på, og kan føres tilbake til John Stuart Mill (1806-73). I følge Mill finnes det alltid en mulighet, uansett hvor liten den er, for at det man tror på viser seg å ikke stemme eller er ubegrunnet. Muligheten for at en tar feil er noe alle rasjonelle mennesker må ta inn over seg, og for Mill er det argumentet i seg selv nok for å verne om ytringsfriheten. Dette regnes som det første av Mills sannhetsargumenter. Mill mener også at en ytring som antas å være feil, ikke skal undertrykkes ved å bruke autoritet fremfor argumentasjon.⁹⁹ Årsaken er at det å nekte en ytring man er sikker på at er feil, vil være det samme som hevde at det en selv mener er 100 prosent sikkert.¹⁰⁰ Det tredje sannhetsargumentet tar utgangspunkt i at menneskets feilbarlighet kan justeres gjennom diskusjon og erfaring. Diskusjon må derfor til for å vise hvordan man kan tolke erfaringer. En følge av dette er at åpenhet og kritikk er forutsetninger for et rasjonelt standpunkt fordi:”The only way in which a human being can make some approach to knowing the whole subject, is by hearing what can be said about it by persons of every variety of opinion, and studying all modes in which it can be looked at by every character of mind.”¹⁰¹

Sannhetsprinsippet har altså som mål at man gjennom bruken av ytringsfrihet kan nå en dypere innsikt og sannheten.¹⁰² Selbekk sin motivasjon for å trykke karikaturene var nettopp det å få en debatt om islams nærvær i Vesten, og de konsekvensene det måtte ha. Sagt på en annen måte: Selbekk ønsket en debatt for å få fram sannheten om islam. Dermed blir hans forsvar av ytringsfriheten, et forsvar for retten til å diskutere, og for den måten å komme frem til sannheten på. Dette mener han også var tilfelle under karikaturensaken, at debatt førte til en dypere innsikt. ”Det er mye større bevissthet i dag enn det vi hadde for et og et halvt år siden om at det faktisk finnes verdier som er under press. Det tror jeg det er en økende oppmerksomhet om nå.” Videre sier han at man så må ”diskutere i hvor stor grad dem er under press, og hvorfor og hva skal vi gjøre med det. Men det er jo en del av det, av et demokratisk ordskifte. Og det hilser i alle fall jeg hjertelig velkommen.”

⁹⁹ Kyrre Eggen, *Ytringsfrihet* (Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 2002), 40.

¹⁰⁰ John Stuart Mill, ”On liberty,” i *J.S. Mill On liberty in focus*, red. John Gray og G.W. Smith (London og New York: Routledge, 1996), 37.

¹⁰¹ Eggen, *Ytringsfrihet*, 40; Mill, ”On liberty,” 40.

¹⁰² NOU 1999:27, ”Ytringsfrihet bør finde sted,” 19.

Utgangspunktet til Selbekk er altså forsvaret av ytringsfriheten, begrunnet ut fra et sannhetsargument. Men Selbekk sitt utgangspunkt handler også i stor grad om hans tilknytning til det Oddbjørn Leirvik kaller det nye kristne høyre i Norge.¹⁰³ I følge teologen Jennifer S. Butler, er Christian Right en av de største påvirkningskreftene i de kulturelle krigene i USA. Termen Christian Right (CR) refererer til de organisasjoner og ledere som mobiliserer nøkkelgrupper til en konservativ, sosial agenda motivert av religiøse verdier. Lederne i CR er en del av den politiske eliten som søker å ta del i det de anser å være pågående kulturelle kriger.¹⁰⁴ På slutten av 1970-tallet begynte man å se antydninger til fremveksten av en religiøs, politisk bevegelse som en del forskere på religion har gitt betegnelsen New Christian Right (NCR).¹⁰⁵ Denne bevegelsen var, og er, karakterisert av en generell høyreorientering når det gjelder forsvar og utenrikspolitikk. Bevegelsen har også et ønske om å fremme og implementere såkalte tradisjonelle, kristne familieverdier i det amerikanske samfunn. En følge av dette er deres motstand mot abort, homofili og skilsmisse.¹⁰⁶ Sosiologen Steve Bruce skriver at NCR kjemper imot samtidens tendenser, som går i retning av mer sekularisering, toleranse, individualisme og stor grad av valgfrihet. NCR står i opposisjon til dette, og jobber for en tilbakevending av en religiøs kultur som senter for det offentlige liv.¹⁰⁷ De ønsker dermed å innordne hele samfunnet etter det de hevder er synet til den moralske majoriteten, nemlig kristne normer og verdier som grunnlaget for det amerikanske samfunnet. NCR kjennetegnes også av en moralsk manikeisme. Det vil si en tydelig dualisme som kjennetegnes av et sterkt motsetningsforhold mellom det gode og det onde i verden. Religionssosiolog Peter Beyer påpeker også denne dualismen. Beyer skiller mellom en konservativ og en liberal tilnærming til globalisering. Den konservative tilnærmingen karakteriseres av at én spesifikk gruppe og kultur legemliggjør den guddomlige vilje. For å imøtegå uttrykk for det onde eller det syndige innad i gruppen, tydeliggjør man uttrykket for ondskap i en ekstern gruppe. Under 1. verdenskrig var det det rasjonelle og sekulære Tyskland. Under den kalde krigen var det kommunismen som tok over som den ytre trusselen.¹⁰⁸ Etter kommunismens fall ble islam den nye fienden. Den eksterne gruppens onde interesser personifiseres også gjennom den sekulære humanismen innad i for eksempel det

¹⁰³ Leirvik, "Kva var karikaturesaka eit bilete på?," 152.

¹⁰⁴ Jennifer S. Butler *Born again* (London: Pluto press, 2006), 12.

¹⁰⁵ Peter Beyer, *Religion and globalization* (Scarborough: Sage Publications, 2000), 114.

¹⁰⁶ Steve Bruce *Politics and religion* (Cornwall: Polity Press, 2003), 144.

¹⁰⁷ *Ibid.*, 143.

¹⁰⁸ Beyer, *Religion and globalization*, 119-120.

amerikanske samfunnet. I NCRs tilfelle er det USA som står fram som Guds land på jorden.¹⁰⁹ De anser dermed at de forsvarer kristne verdier i møte med den liberale og eksterne trusselen, framfor at de forsøker å pålegge andre deres verdier.¹¹⁰ Nå trenger selvsagt ikke dualismen å ha noe å gjøre med globalisering, allikevel synes jeg at teorien er fruktbar å bruke på en bevegelse som NCR og det nye kristne høyre i Norge. Teorien er også svært anvendelig på Vebjørn Selbekk, nettopp fordi argumentet hans baserer seg på at det har oppstått en verdikonflikt som følge av muslimsk innvandring til Europa. Dette vil komme tydelig fram i hvordan han innrammer saken.

Sosiologen Grace Davie hevder at det ikke er noe i Europa som tilsvarer NCR i den forstand at det finnes sosiale bevegelser bestående av konservative kristne, som har en innvirkning på det politiske landskap og på velgerne. Samtidig avviser hun ikke at det finnes en sammenheng mellom religiøse tilbøyeligheter og valg av politisk parti, men hevder at dette er svært så forskjellig fra det man finner i USA, hvor religiøse aktivister i mye større grad driver lobbyvirksomhet overfor staten.¹¹¹ Oddbjørn Leirvik hevder imidlertid at Selbekks trykking av karikaturene var et uttrykk for et mer selvbevisst kristen høyre i Norge. Dette begrunner han i at mye av Selbekks retorikk under karikaturesaken, har fellestrekk med NCRs retorikk, inklusive det dobbelte fiendebildet. Her i Norge kjennetegnes fiendebildet av islam som den ytre trusselen, og venstresida som den indre trusselen. Men for at det i det hele tatt kan snakkes om et kristent høyre i Norge, må også det politiske aspektet som kjennetegner NCR være til stede. Her trekker Leirvik fram den politiske alliansen som er å finne mellom karismatiske, konservative kristne og Fremskrittspartiet. Leirvik viser til at Carl I. Hagen brukte termen "vi kristne" i en sammenlikning av kristendommen og islam under en tale i Levende Ord 2004.¹¹² Her spilte Hagen også på den konservative fremgangsmåten. I et Faktor-program som ble vist på NRK 12.mai 2008, kunne man se Siv Jensen og Dagfinn Høybråten delta på generalforsamlingen til avisen Norge Idag i juni 2007. Leirvik mener at også denne avisen hører til den nye kristne høyre.¹¹³ Disse eksemplene tydeliggjør ønsket om å skape allianser, basert på en politikk og en retorikk som ligger opp mot NCR. Tilsvarende,

¹⁰⁹ Ibid., 120.

¹¹⁰ Henry Munson, "Fundamentalism." i *The Routledge companion to the study of religion*, red. John R. Hinnells (London og New York: Routledge, 2005), 343.

¹¹¹ Grace Davie, *The sociology of religion* (Zrinski: Sage publications, 2007), 150.

¹¹² Leirvik, "Kva var karikaturesaka eit bilete på?," 152-153.

¹¹³ Ibid.; Carl I. Hagen, *Ærlig talt* (Oslo: J. W. Cappelens Forlag, 2007), 468.

da blasfemiparagrafen var oppe til vurdering i 2003, skrev Selbekk i artikkelen ”Hva gjør FrP med blasfemiparagrafen?” at:

”FrP kan være sikker på at partiets standpunkt vil bli fulgt med argusøyne av kristenfolket her i landet. Vi har ved flere anledninger uttalt oss positivt om Hagens langsiktige arbeid med å gjøre sitt parti attraktivt også for kristne velgere. Men vi er redd mye av denne strategien kan være forgjeves dersom FrP nå med fullt overlegg velger å medvirke til at kristenfolkets tro kan trampes ned i sølen med lovverkets velsignelse.”¹¹⁴

Fremskrittspartiet var da også med på å sikre flertall for å beholde paragrafen, noe Selbekk også påpeker. ”Vi tror også mange vil merke seg at Hagen har lyttet til kristenfolket i denne saken. Det er ikke alt for mange politikere som er opptatt av å gjøre det, enda så mange stemmer det finnes i denne gruppen.”¹¹⁵ Her er det en tydelig bevisstgjøring fra Selbekks side om at Fremskrittspartiet gjør lurt i å samarbeide med kristne i Norge, ved å tale deres sak. Noe partiet også har vist seg å gjøre. Dermed er også det politiske aspektet som kjennetegner NCR også tilstede her i Norge. Leirvik gjør derfor rett i å snakke om et kristent høyre i Norge, som også Vebjørn Selbekk er en del av, hvor det har oppstått politiske allianser mellom Fremskrittspartiet og ulike karismatiske, konservative miljøer. Deres retorikk er i tråd med den konservative fremgangsmåten. I kapittel 8 vil jeg vise hvordan dette også kommer tydelig fram i Vebjørn Selbekk sin innramming av karikaturesaken. I det neste kapittelet skal jeg introdusere Per Edgar Kokkvold, som gikk i en retorisk allianse med Vebjørn Selbekk.

¹¹⁴ Vebjørn Selbekk, ”Hva gjør FrP med blasfemiparagrafen?,”

¹¹⁵ Vebjørn Selbekk, ”Hagen reddet blasfemiforbudet,” DagenMagazinet.no, 09.06.2004, <http://www.dagenmagazinet.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/Default.aspx?ModuleId=43749&articleView=true> (Oppsøkt 15.07.2008).

4. Per Edgar Kokkvold

Innledning

På Norsk Presseforbund (NPF) sin hjemmeside står det at de er ”norske massemediers fellesorgan som skal fremme den etiske standard, yrkesetikken og integriteten i norske massemedier, samtidig som at det skal styrke og verne ytringsfriheten, pressefriheten og informasjonsfriheten.”¹¹⁶ Presseforbundet har ulike utvalg som skal forberede og behandle saker. Blant disse er PFU og Offentlighetsutvalget de viktigste. Sistnevnte utvalg jobber med å få mer åpenhet i samfunnet. PFU er et klageorgan som behandler presseetiske spørsmål i klager mot pressen.¹¹⁷ Per Edgar Kokkvold har siden 1996 vært generalsekretær i NPF. Før det satt han åtte år i Pressens Faglige Utvalg (PFU). Kokkvold har en bakgrunn fra Arbeiderbladet (i dag Dagsavisen), hvor han blant annet var utenriksredaktør og redaktør. Han har også vært tilknyttet Arbeiderpartiet.¹¹⁸ Under karikaturesaken var Kokkvold blant dem som støttet Vebjørn Selbekk aller mest. Kokkvold selv mener at hans forsvar av Selbekk var et forsvar av ytringsfriheten. I dette kapittelet vil jeg først presentere Kokkvolds syn på karikaturesaken. Dette gjøres på bakgrunn av intervjuet jeg har gjort med ham. Deretter vil jeg, ved bruk av intervjuet, artikler og hans forord i Selbekks bok, analysere og konkludere med det jeg anser å være hans ståsted.

Per Edgar Kokkvold forteller

For Per Edgar Kokkvold var karikaturesaken ganske spesiell, og tosidig. På den ene siden oppstod den situasjon hvor han mottok drapstrusler og fikk politibeskyttelse, men understreker at han aldri var redd for sitt liv. På den andre siden synes han saken var en anledning til å understreke hva ytringsfrihet egentlig går ut på, nemlig å beskytte ytringer som ikke er politisk korrekte. Kokkvold mener at det var noe regjeringen mislyktes i, og deres behandling av Selbekk kan sies å ha vært et forsøk på å hindre ytringsfriheten. Kokkvold tror Selbekk ble gjort til sydebukk fordi det passet godt med tanke på at han kommer fra et ”forkynnerkristent miljø.” Men det han reagerte mest på når det gjaldt regjeringen, var e-posten som ble sendt fra Utenriksdepartementet til norske ambassadører. Denne refererer han

¹¹⁶ ”Norsk Presseforbund,” Norsk Presseforbund, 23.08.2006, http://presse.no/Norsk_Presseforbund/ (Oppsøkt 28.05.2008).

¹¹⁷ ”Pressens faglige utvalg,” Norsk Presseforbund, 01.06.2007, http://presse.no/Pressens_Faglige_Utvalg_PFU/ (Oppsøkt 28.05.2008).

¹¹⁸ Sarah Hambro, ”A-pressens aristokrat,” Dagens Næringsliv, 29.06.1996, A-tekst (Oppsøkt 28.05.2008).

til som ”et ynkelig stykke demokrati.” Kokkvold synes regjeringen burde ha lagt seg på linje med den franske og den tyske regjeringen, som begge hevdet at de ikke hadde noe å beklage, da karikaturene gikk inn under ytringsfriheten.

Når det gjelder media, så sier Kokkvold at han i etterkant av saken registrerte at mange redaktører var litt flau over at de ikke støttet Selbekk. Han mener det er betimelig å kritisere de som trykket tegningene, men som likevel ikke støttet opp under Selbekk da saken pågikk. Han tror at dette hadde å gjøre med frykt, hvilket også var årsaken til at flere lot være å publisere. Når det gjelder ytringsfrihetens kår i Norge, synes Kokkvold at norske medier bør vurdere hvor mye minoriteter har mulighet til å komme til orde. Han mener at innvandrergupper i for stor grad knyttes til det negative i samfunnet. Det er behov for mer kunnskap om religion, men i følge Kokkvold har man ikke noe å lære av muslimer når det gjelder toleranse i forhold til annerledestenkende. Han sier videre at han har lite til overs for den omvendte rasismen, ”som sier at fordi mennesker kommer fra en annen del av verden, med en annen hudfarge, en annen religion, så har man ikke lov til å stille samme krav til mennesker.” I følge Kokkvold er det nesten kommet dit hen at mange har begynt å si at ytringsfriheten bare kan finne sted dersom ingen muslimer føler seg støtt. Han er derfor ikke overbevist om at ytringsfriheten står sterkere enn tidligere. Videre understreker han at det er viktig å ikke gi definisjonsmakt når det gjelder blasfemi til den som føler seg krenket. Samtidig er det viktig å beholde rasismeparagrafen, fordi den handler om like fundamentale ting som ytringsfriheten, nemlig menneskers like rettigheter, hevder Kokkvold.

Kokkvold mener at vi er vitne til en verdikonflikt, men at det finnes noen på vestlig og ”antimuslimsk” side som har overdrevet denne konflikten. Samtidig er det flere ting han reagerer på fra muslimsk side. Kokkvold trekker blant annet fram en demonstrasjon i London i forbindelse med karikaturesaken. Det fordi demonstrantene, som i følge Kokkvold var islamister, var ”utkledd som selvmordsbombere, og ropte slagord om død og fordervelse.” Han ser det også som en skremmende utvikling, at antatt moderate muslimer ikke uten videre fordømmer dødsstraff mot homofile. Men til tross for dette har han tro på dialog, som må basere seg på respekt både for religion og ytringsfrihet..

Liberalisten og det liberalistiske paradoks

Kokkvold definerer seg selv som ytringsfrihetsfundamentalist. I det legger han at ” et hvert menneske må kunne ytre seg uten å risikere å bli straffet eller forfulgt for sine meningers skyld.” Grunnlaget for dette synet, og hans innramming av karikaturesaken, er at ytringsfriheten er der som et vern, først og fremst for dissidenten og opprøreren, og ikke det som er politisk korrekt. Det er altså de marginaliserte meningene Kokkvold står opp for. Som selverklært ytringsfrihetsfundamentalist, plasserer Kokkvold seg inn i en liberalistisk tradisjon.

Liberalisme i betydningen ytringsfrihet må sees i sammenheng med menneskerettigheter. Ytringsfrihet er en rettighet som kommer inn under de grunnleggende menneskerettigheter vi har. Tanker om menneskerettigheter går helt tilbake til det antikke Hellas og stoikerne. I følge stoikerne fantes det felles normer for mennesker, både juridiske og moralske, som var uavhengige av tid og sted, og som stod over de menneskeskapte lovene. Disse lovene kalte stoikerne for den naturlige lov, eller naturretten. Det viktigste med disse lovene, sett i forbindelse med utviklingen av menneskerettighetene, var likhetstankene. Lovene har gyldighet for alle mennesker, da alle er utstyrt med den samme fornuften.¹¹⁹ Menneskerettighetenes ”moderne” historie kan sies å starte i 1600-tallets England. Fremveksten av kapitalismen på 1500- og 1600-tallet la grobunn for fremveksten av borgerskapet, både i England og Europa generelt. I begynnelsen var dette en homogen gruppe, men utover på 1700-tallet ble det en mer sammensatt klasse. Borgerskapet ledet an kampen for politisk likhet, det vil si at de ville ha de samme privilegiene som adelen hadde, og at prinsippet om likhet nødvendigvis måtte bety at også adelen skulle betale skatt. Borgerskapet la også fram krav om større frihet i samfunnet, og her stod ytrings- og religionsfriheten sentralt. Deres frihetsargumenter var en viktig årsak til framveksten av en ny ideologi, liberalismen. Denne retningen fikk mye å si for utformingen av menneskerettighetene, og dens fremste talsmann var John Locke (1632-1704).¹²⁰ Lockes filosofi gikk ut på at alle mennesker hadde umistelige retter. Disse rettene var at alle mennesker var født frie, like og uavhengige, og at alle hadde rett til liv, frihet og eiendom. Dersom staten grep inn i disse

¹¹⁹ Knut V. Bergem, Gunnar M. Karlsen og Beate Slydal *Menneskerettigheter. En innføring* (Oslo: Humanist Forlag, 1999), 32.

¹²⁰ *Ibid.*, 37-38.

rettighetene, var det å forbryte seg mot naturens lov og rett.¹²¹ Statens oppgave var å beskytte disse rettighetene, og ellers blande seg så lite som mulig inn i folks liv. Den amerikanske uavhengighetserklæringen er tydelig influert av Lockes idéer, og de var også et viktig bidrag til den politiske debatten i Frankrike på 1700-tallet, og den franske revolusjon.¹²²

Menneskerettighetserklæringen av 26. august 1789 gjentok mange av Lockes idéer, i tillegg til at den gikk inn for religions- og ytringsfrihet. Denne erklæringen skapte presedens for resten av Europa, inkludert Norge.¹²³

I dagens konvensjoner er menneskerettighetene dermed et juridisk grep for å verne om menneskets rett til liv, frihet og eiendom. Når Kokkvold refererer til forfatteren George Orwell og sier at ”hvis friheten skal ha noen mening, så må den bety retten til å si det andre ikke liker å høre”, så forutsetter det ideen om at alle mennesker er født med rett til frihet. Denne friheten inkluderer også retten til å si noe andre ikke nødvendigvis ønsker å høre. Men Kokkvold sitt forsvar av ytringsfriheten er også et forsvar av den frie presse. Som tidligere nevnt, er det NPFs oppgave å styrke ytringsfriheten, pressefriheten og informasjonsfriheten. I Vær Varsom-plakaten står det blant annet at ”pressen ivaretar viktige oppgaver som informasjon, debatt og samfunnskritikk. Pressen har et spesielt ansvar for at ulike syn kommer til uttrykk.”¹²⁴ Som vi har sett, har den også i oppgave å verne om ytringsfriheten, og ikke gi etter for press.¹²⁵ Selbekks publisering av tegningene var et eksempel på dette. Selbekk begrunnet publiseringen med at ytringsfriheten var under press, og at det var en debatt som man nå måtte ta. I følge Kokkvold viste dette at Selbekk som redaktør ikke lot seg presse til å unnlate å publisere, og sånn sett markerte den frie ytring.¹²⁶ Samtidig styrkes Kokkvolds forsvar av Selbekk, fordi han selv som redaktør ikke ville ha trykket karikaturene. Dermed understrekes hans prinsipielle forsvar av ytringsfriheten, det er retten til å ytre seg som skal forsvares, og ikke ytringens innhold. Allikevel undrer Kokkvold seg over at en avis som har

¹²¹ Kristina Miskowiak, *Ytringsfrihed under ansvar: konflikten i dansk ret mellem ytringsfrihed og straf for rasediskriminerende ytringer i et internasjonalt komparativt lys* (København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1998), 16-17.

¹²² Bergem, Karlsen og Slydal, *Menneskerettigheter. En innføring*, 37-38.

¹²³ R.R. Palmer, Joel Colton og Lloyd Kramer, *A history of the modern world*, 9.utg. (New York: McGraw- Hill, 2002), 354-355.

¹²⁴ ”Vær Varsom-plakaten,” Norsk Presseforbund.

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Trygve W. Jordheim, ”Støtter trykking av Muhammed-tegninger,” *Dagenmagazinet.no*, 10.01.2006, <http://www.dagenmagazinet.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/Default.aspx?ModuleId=46363&articleView=true> (Oppsøkt 10.06. 2008).

forsvart blasfemiparagrafen, og ønsker å holde kristendommen hellig, valgte å publisere tegningene.¹²⁷

Kokkvolds liberalisme kan kort oppsummeres slik. Alle mennesker har noen ukrenkelige rettigheter, hvorav en av dem er frihet. Denne innebærer blant annet retten til å ha en mening, og ytre den, selv om den er provoserende og krenkende. Sånn sett er liberalismen en garantist for at mennesker med ulike syn, tanker og ideologier kan sameksistere som likverdige individer, forutsatt at man aksepterer premisset for en slik liberalisme. Som en politisk filosofi vil den kunne anvendes i virkeligheten, fordi liberalismens grunnlag er anerkjennelsen av et mangfold av meninger.¹²⁸ Men til tross for en slik oppfatning av liberalismen, er det noen begrensninger i Kokkvolds liberalistiske syn. Den ene omhandler ytringsfrihetens begrensninger i møte med andre rettigheter og friheter. Den andre handler om det som kan kalles et liberalistisk paradoks.

Som vi så i kapittel 2, er det ikke tilrettelagt for en fullstendig ytringsfrihet verken i den norske Grunnloven, FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter eller i EMK. Retten til å ytre seg må i noen tilfeller veies opp mot andre friheter og rettigheter. Dette gjelder blant annet retten til ikke å bli diskriminert på bakgrunn av etnisitet, religion eller seksuell legning, også kalt rasismeparagrafen. Som nevnt ovenfor, er Kokkvold klar på at rasismeparagrafen er viktig å beholde. ”Det ville være meningsløst, og gitt et underlig signal, dersom man fjernet rasismeparagrafen. Fordi det dreier seg om det som er like fundamentalt som ytringsfriheten, nemlig menneskers like rettigheter, uansett hudfarge og opprinnelse.” Selv om dette i en viss forstand begrenser liberalismen, så kan det også forstås som en forutsetning for den. Liberalismen forfekter som nevnt tanken om at mennesker er like, og at man dermed skal ha lik tilgang til rettigheter. Dersom dette ikke ivaretas, ved at man blir diskriminert, er det behov for lover som kan rette opp dette.

¹²⁷ Trygve Aas Olsen, ”-Ytringsfriheten er ikke truet,” *Journalisten.no*, 10.02.2006, <http://www.journalisten.no/story/36281>(Oppsøkt 10.06.2008); NTB, ”Har ikke lov å kompromisse om ytringsfriheten,” *Dagenmagazinet.no*, 30.01.2006, <http://www.dagenmagazinet.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/Default.aspx?ModuleId=46523 & articleView=true> (Oppsøkt 10.06.2008).

¹²⁸ David Herbert, *Religion and civil society* (Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2003), 121.

Slik liberalismen er beskrevet ovenfor gir den uttrykk for å være en nøytral grunn hvor ulike meninger kan sameksistere. Sosiologen Paul Hirst skriver at forkjempere for liberalismen ofte utvider doktrinen til et punkt hvor den blir en bestemmelse, og istedenfor å være nøytral blir den eksklusiv. Dette kan medføre at liberalismen legger til grunn visse verdier under dekke av å være nøytrale. Ubegrenset ytringsfrihet er et eksempel på en slik verdi.¹²⁹ Men selv om de liberale er overbeviste om at enhver mening har rett til å bli ytret, oppstår det et problem når de møter på det de oppfatter som illiberal. Liberale kan nemlig ikke forhindre at forsvarene av illiberale meninger eller politikk som ikke oppfordrer til vold ytrer seg. Som vi skal se i kapittel 8, støtte også Kokkvold på et slikt problem i innrammingen av karikaturesaken. I møte med det han selv anser for å være illiberal, opptrer Kokkvold på tilsvarende måte. Dermed går han i mot det liberale prinsipp om å være en nøytral plattform, samtidig som han går i mot sin egen oppfatning av hva ytringsfrihet er.

¹²⁹ Paul Hirst, "J.N. Figgis, Churches and the State," i *Religion and democracy*, red. David Marquand og Ronald L. Nettle (Oxford og Boston: Blackwell publishers, 2000), 104.

5. Islamsk Råd Norge

Innledning

I 1992 inviterte MKR moskeene til å opprette en fast kontakt mellom muslimske og kristne organisasjoner. Man var klar over at muslimene var splittet, og dette ble en gylden mulighet til å komme fram til en felles plattform. I oktober 1993, ble Islamsk Råd Norge (IRN) formelt stiftet.¹³⁰ IRN er en norsk paraplyorganisasjon for islamske organisasjoner og trossamfunn. IRN representerer 60 000 muslimer, fordelt på 40 medlemsorganisasjoner. Rådet består av representanter for moskeene tilknyttet IRN, et styre og et sekretariat. Formålet for IRN er å ”[a]rbeide for at muslimer kan leve i samsvar med islamsk lære i det norske samfunnet og bidra til å bygge opp en norsk-muslimsk identitet. Fremme samhold blant muslimer i Norge og ivareta medlemsorganisasjonenes rettigheter og interesser.”¹³¹ I tillegg er IRNs formål å ”[v]ære brobygger og dialogpartner som skaper gjensidig forståelse og respekt mellom muslimer og ikke-muslimer i Norge, med hensyn til religion, kultur og moralske verdier.”¹³² Shoaib Sultan er nåværende generalsekretær i IRN. Under karikatarsaken, satt han i kontaktgruppa mellom Islamsk Råd Norge og Mellomkirkelig råd for Den norske kirke. I dette kapitlet vil jeg først presentere Shoaib Sultans tanker rundt karikatarsaken. Deretter vil jeg redegjøre for ståstedet til IRN.

Shoaib Sultan forteller

Shoaib Sultan sier at IRN hadde en anelse om at karikatarsaken kunne blusse opp i Norge, da de hadde fått med seg publiseringen i Danmark. Det ble også bygget opp til det ved at Vebjørn Selbekk gikk ut og sa at Magazinet kom til å publisere karikaturene. Dette ble oppfattet som et ønske om å provosere og å skape konflikt, og IRN valgte derfor i første omgang å ignorere det. Men da saken begynte å utvikle seg, bestemte kontaktgruppen seg for å komme med en fellesuttalelse som slo fast at:

”Ytringsfriheten er en grunnleggende rettighet som må respekteres, men denne friheten innebærer også et stort ansvar. Karikaturtegningene trykket i Jyllandsposten og i Magazinet krenker religiøse følelser. Ytringer må ikke møtes med vold og trusler. Vi tar avstand fra trusler mot dem som ytrer seg.”¹³³

¹³⁰ Kari Vogt, *Islam på norsk. Moskeer og islamske organisasjoner i Norge* (Oslo: Cappelens Forlag, 2000), 167.

¹³¹ ”Om IRN: Organisasjon,” Islamsk Råd Norge, 19.08.2004, <http://www.irn.no/> (Oppsøkt 30.04.2008).

¹³² Ibid.

¹³³ Kontaktgruppen mellom Islamsk Råd Norge og Mellomkirkelig råd for Den norske kirke. ”Fellesuttalelse fra Kontaktgruppen mellom....,”

Under karikaturesaken hadde IRN først og fremst kontakt med de kirkelige miljøene de hadde et godt utviklet samarbeid med, i tillegg til andre samarbeidsstrukturer som Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL). STL ble opprettet i 1996, og er en paraplyorganisasjon for ulike tros- og livssynssamfunn i Norge, hvis hovedoppgave er å ” fremme gjensidig respekt og forståelse mellom tros- og livssynssamfunn, arbeide for likebehandling av religions- og livssynssamfunn i Norge, samt diskutere sosiale og etiske spørsmål med utgangspunkt i våre tros- og livssynstradisjoner.”¹³⁴ I tillegg til disse, hadde IRN kontakt med myndigheter og media.

Shoaib Sultan sier han hadde ulike erfaringer med regjeringens og medias rolle i saken. Han synes regjeringen gjorde en god innsats, selv om de i altfor stor grad la skylden på Magazinet. I følge Sultan, var den norske regjeringens innsats viktig for at saken tok en annen retning enn hva den gjorde i Danmark. Han viser også til at klimaet i debattene er mye mildere i Norge enn i Danmark, mye takket være den kulturen muslimer, myndighetene og storsamfunnet har greid å skape i norsk offentlighet. Dette har gjort at grupper som Hizb ut-Tahrir (HT) og dets søsterorganisasjon Al-Muhajiroun ikke har greid å etablere seg i Norge, i motsetning til Danmark. HT er, i følge Olivier Roy, en islamsk organisasjon med et politisk mål om å etablere et kalifat uten territoriell base, som skal regjere over et samfunn bestående av muslimer. Gruppen vektlegger en ”ren” identitet som kun muslim, og avskriver dermed alle andre former for identitet.¹³⁵ Sultan påpeker også at muslimene som reiste rundt i Midtøsten med tegningene, nok ikke hadde gjort det dersom de hadde følt at de ble hørt av danske politikere.

Sultan oppfattet media som svært konflikt drivende under karikaturesaken. I tillegg fokuserte media i for stor grad på retten til å trykke, og ikke på det ansvaret som følger med en slik rett. Når det gjelder Magazinet publisering av faksimilen, så skiller denne seg fra andre publiseringer i måten de valgte å fremstille saken på, sier Sultan. I motsetning til andre aviser, gikk Selbekk ut og satte fokus på at Magazinet hadde publisert tegningene, uten å nevne at det

¹³⁴ ”Hva er STL?,” Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn, <http://www.trooglivssyn.no/index.cfm?id=147541> (Oppsøkt 01.05.2008).

¹³⁵ Roy, *Globalised Islam. The search...*, 88.

var en faksimile eller at man hadde en journalistisk sak. Sultan mener at det var dette som skapte reaksjoner, og ikke det faktum at Magazinet er en kristen avis.

Shoaib Sultan synes karikaturesaken førte til en rekke interessante debatter rundt ytringsfriheten og dens grenser. Det uheldige med debattene var derimot enkeltheten, man var enten for eller i mot ytringsfriheten. Selv framholdt Sultan og IRN at Magazinet hadde en rett til å publisere tegningene, men at de ikke burde ha gjort det fordi tegningene ble oppfattet som krenkende av flere. Han trekker også fram retorikken han følte ble mye brukt under karikaturesaken i Norge. ”Sånn gjør vi det [her i Norge/Vesten], og hvis dere ikke liker det så kan dere dra her i fra.” Saken ble også brukt av de som ikke ønsker et muslimsk nærvær. Deres holdning var at ytringsfriheten er en fundamental frihet. Sultan mener det har vært ”en konstellasjon av forskjellige krefter, som har kjørt en veldig islamofobisk retorikk over lang tid. Og de grep denne sjansen [karikaturesaken] med begge hendene.” Sultan synes det er et paradoks at noen av de samme personene, uten å nevne navn, ”sitter og snakker om å begrense friheten til individet når det rammer muslimer, for eksempel i forhold til hijabbruk.” Men til tross for fokuset på ytringsfrihet under saken, så mener han at saken først og fremst handler om sameksistens og respekt for hverandre. Dette var også årsaken til at Sultan og IRN valgte å framheve det etiske aspektet ved ytringsfriheten.

I tillegg til ytringsfriheten, ble også blasfemi- og rasismeparagrafen trukket inn i saken. Shoaib Sultan er klar på at blasfemiparagrafen enten bør tas vekk eller tas i bruk, men at den i en sak som karikaturesaken uansett ikke er gjeldende. Derimot synes han rasismeparagrafen er mer interessant, og at den vil være noe man kan bruke i tilfeller hvor man blant annet opplever mobbing, hets og hån. Videre presiserer han at lovverket i Norge er bra, men at det er interessant å se hvordan lovene blir brukt.

Sultan forteller at det negative med saken, var hvor langt enkelte ønsket å gå for å forsure forholdet mellom muslimer og andre her i Norge, og dermed også bygge opp under konflikten. Han ser også at det har kommet noe positiv ut av saken. Flere muslimske stemmer har sluppet til i media, samtidig som avisene har satt fokus på å la flere stemmer bli hørt. I tillegg har folk kommet sammen i det muslimske miljø. I følge Sultan greide IRN å håndtere de utfordringene saken bød på, og modnet gjennom den prosessen. Karikaturesaken var en sak

IRN vokste på, mener han. Derimot ser han ikke bort i fra at ting kunne ha vært gjort annerledes. Samtidig trekker han fram at det var IRN som tok initiativ til å reise til Midtøsten, hvor tanken bak reisen var å få fram deres og Den norske Kirkes budskap, og dermed roe ned situasjonen, hvilket han mener at de greide til en viss grad. Sultan har derfor ikke helt forståelse for kritikken som ble rettet mot reisen. ”De som kritiserer, jeg er ikke helt sikker på hva de heller ville at skulle skje, at norske ambassader skulle fortsette å brenne, at norske interesser skulle blir skadet?”

Sultan synes at man kan se konturer av en større polarisering i debatten om et flerkulturelt Europa og Norge, men mener at verken karikaturesaken eller 11. september var starten på dette. Det må heller sees i sammenheng med murens fall, hvor Vesten begynte søken etter et nytt fiendebilde etter kommunismen, og hvor islam overtok den plassen. Han har observert at islamkritiske bøker har blitt veldig populære. Både bøker som er direkte hets og bøker som kommer med saklig kritikk av islam. Bøker av det første slaget er med på å framheve negative syn på islam og muslimer, hevder Sultan. Dette gir et feilaktig bilde av situasjonen i Europa, noe også bruken av ordet verdikonflikt gjør. Dersom man hevder at det har oppstått en verdikonflikt i møtet mellom islam og Vesten, så mener Sultan at man har en selektiv lesing av hendelser som karikaturesaken. Han legger samtidig ikke skjul på at det finnes utfordringer, men poengterer at det finnes det i et hvert møte mellom grupper og mennesker, og at utfordringene vil føre fram til en måte å sameksistere på. Her er dialogarbeidet et viktig element.

Partikulære krav i det offentlige

For å forstå IRNs innramming av karikaturesaken, er det nødvendig å se på hva slags organisasjon IRN er. Samtidig er det viktig å se på retorikken de velger å bruke. IRNs tilnærming til karikaturesaken må sees i sammenheng med at de, som representanter for en minoritetsreligion, er en interesseorganisasjon, og et uttrykk for religion i offentligheten. I den offentlige sfæren preges dette av at de bruker en retorikk hvor det legges *universelle* prinsipper til grunn for ens *partikulære* krav.¹³⁶

¹³⁶ Yasemin Nuhoglu Soysal, ”Changing parameters of citizenship and claims-making: Organized Islam in European public spheres,” *Theory and Society* 26, nr.4 (1997): 511.

Med arbeidsinnvandringen etter 2. verdenskrig, hovedsakelig fra 1960- og 70-tallet, ble islam for alvor brakt vestover.¹³⁷ Den første generasjonen av gjestearbeidere hadde ikke til hensikt å slå seg ned i Europa. Deres formål var å arbeide, og fokuser var rettet mot hjemlandet, hvor pengene ofte ble sendt. Deres religiøse dagsorden var derfor av en praktisk art, hvilket bestod i utfoldelse av troen i hverdagen. Da forsøk på å slå rot i landet og utbredelse av troen var utenfor deres interesseområde, var dette noe som gjenspeilte seg i hvordan de muslimske mennene organiserte seg. Som regel organiserte de seg i provisoriske moskeer som i stor grad var etnisk orientert.¹³⁸ Med familiegjennforeningene som kom på 1970-tallet, innså mange at deres opphold i landet kom til å bli mer varige. Dette tydeliggjorde at tilgang til islamske fasiliteter ikke kunne tas for gitt, noe som igjen førte til dannelse av muslimske og islamske organisasjoner.¹³⁹ Kari Vogt skriver at organisasjonsaktiviteten blant muslimer tiltok allerede før familiegjennforeningen, hvor ønsket om å kunne samles til fredagsbønn og høytider stod øverst på listen.¹⁴⁰ Det anslås at det er rundt 100000-150000 muslimer i Norge, hvorav 79000 er organisert.¹⁴¹

I de fleste vesteuropeiske land tilbyr myndighetene økonomiske fordeler til organisasjoner med kulturelle, og noen ganger religiøse mål. Men for å kunne dra nytte av disse fordelene er gruppene nødt til å ta en slik form at de blir anerkjent av myndighetene. Dette betyr som oftest at de er nødt til å registreres under en "law of associations", og oppfylle de krav som denne loven tilsier.¹⁴² Historiker Carl L. Brown skriver at det har vært både problematisk og en utfordring for muslimer i Europa, da det innen islam, særlig sunni-islam, ikke finnes en kirke i forståelsen av et korporativt organ hvis lederskap er tydelig definert og hierarkisk.¹⁴³ Dette har gjort det vanskelig for muslimer å danne nasjonale organisasjoner som kan representere dem, og ha fullmakt til å avgjøre saker på vegne av dem. Norske muslimer har derimot lyktes med dette, i følge Kari Vogt, gjennom IRN. Samtidig finnes det også store moskeer som har valgt å stå utenfor organisasjonen, men disse har i viktige saker gitt IRN

¹³⁷ Kari Vogt, *Kommet for å bli. Islam i Vest-Europa* (Oslo: J.W. Cappelens Forlag A/S, 1995), 1.

¹³⁸ W.A.R. Shadid og P.S. van Koningsveld, *Religious Freedom and the position of Islam in Western Europe. Opportunities and obstacles in the acquisition of equal rights* (Kampen: Kok Pharos, 1995), 2.

¹³⁹ Jørgen Nielsen, *Muslims in Western Europe*, 3.utg. (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2004), 120.

¹⁴⁰ Vogt, *Islam på norsk. Moskeer...*, 19.

¹⁴¹ Oddbjørn Leirvik, "Islam i Norge," <http://folk.uio.no/leirvik/tekster/IslamiNorge.html#statistikk> (Oppsøkt 01.09.2008).

¹⁴² Jørgen Nielsen *Muslims in Western Europe* (Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd., 1992), 122.

¹⁴³ Carl L. Brown, *Religion and State. The Muslim approach to politics* (New York: Columbia University Press, 2000), 31.

fullmakt til også å handle på deres vegne.¹⁴⁴ Som en paraplyorganisasjon, er det altså IRNs oppgave å fremme medlemsorganisasjonenes interesser og rettigheter. Dette går i stor grad ut på å kunne ivareta religionsfrihet, og tilrettelegging for å kunne praktisere og følge islam også i det offentlige. Sann sett fungerer IRN som en interesseorganisasjon for muslimer i Norge, også for de som ikke tilhører organisasjonen, og er blant annet en høringsinstans for myndighetene når det gjelder saker som angår muslimer.¹⁴⁵

Men til tross for at IRN først og fremst er en interesseorganisasjon for muslimer i Norge, er de også til nytte for myndighetene. Silvio Ferrari skriver at slike organisasjoner, som IRN, også er nødvendig for å sikre mulighetene for et effektivt samarbeid om saker som for eksempel religionsundervisning i skolen. Forutsetningen for en slik organisasjon, er at den er representativ for muslimer i landet, og at den er i stand til å fungere som en samtalepartner med staten. Sann sett har også myndighetene bidratt til å gjøre IRN til et talerør for muslimer i Norge, og ikke bare de som er medlemmer av IRN.¹⁴⁶ Dette tydeliggjøres også fra IRNs side. På sine hjemmesider skriver IRN at de blant annet har som målsetning å ”holde seg orientert om samfunnsutviklingen og gi uttrykk for muslimenes oppfatninger overfor myndigheter og offentlighet, og fremme forslag til løsninger”¹⁴⁷, og ”Koordinere medlemsorganisasjonenes interesser og representere dem overfor norske myndigheter, offentlighet, organisasjoner og institusjoner i Norge og i utlandet.”¹⁴⁸ Man har altså greid å danne en organisasjon som i stor grad fungerer som et talerør på vegne av muslimer i Norge.¹⁴⁹ IRN kan dermed sies å først og fremst være en interesseorganisasjon for egne medlemmer. Samtidig viser IRN seg også å være et uttrykk for religion i offentligheten. I følge mye klassisk sekulariseringsteori, tilskrives religionen en plass i den private sfære. I så fall, viser ikke da IRN sin opptreden offentligheten at sekulariseringsteoriene tar feil? Ikke i følge sosiolog José Casanova.

¹⁴⁴ Kari Vogt, ”Islam i Norge,” i *Verdensreligioner i Norge*, red. Knut A. Jacobsen, 2.utg. (Oslo: Universitetsforlaget, 2005), 156-157.

¹⁴⁵ *Ibid.*, 157.

¹⁴⁶ Silvio Ferrari, ”The secularity of the state and the shaping of Muslim representative organizations in Western Europe,” i *European Muslims and the secular state*, red. Jocelyne Cesari og Seán McLoughlin (Cornwall: Ashgate, 2005), 13.

¹⁴⁷ ”Målsettinger og aktiviteter,” Islamsk Råd Norge, 19.08.2004, <http://www.irn.no/> (Oppsøkt 03.08, 2008).

¹⁴⁸ *Ibid.*

¹⁴⁹ Samtidig kan det stilles spørsmål ved hvor representative IRN er for muslimer i Norge, selv om myndighetene ser på IRN som et talerør, og at IRN ofte fungerer som et talerør for muslimer i Norge.

Sekulariseringsteorien har lenge vært den fremste teoretiske og analytiske rammen man har brukt for å se på forholdet mellom religion og modernitet. Casanova skriver at det som vanligvis har gått for å være sekulariseringsteorien, egentlig består av tre ulike teser: sekularisering som differensiering av de sekulære sfærer fra religiøse institusjoner og normer, sekularisering som nedgang i religiøs tro og praksis og sekularisering som marginalisering av religion til en privatisert sfære.¹⁵⁰ Casanova mener at sekularisering som differensiering av de sekulære sfærer er det som har vist seg å være den gyldige kjernen i sekulariseringsteorien. De to andre tesene hevder Casanova er historiske tendenser som hovedsakelig har funnet sted i vesteuropiske land. Videre hevder han at mange religiøse tradisjoner nekter å bli værende i deres tilskrevne plass i den private sfære. Den moderne form for religion i offentligheten er karakterisert av religionens intervensjon i sivilsamfunnet.¹⁵¹ Religion i offentligheten kan komme til uttrykk på to måter: gjennom hegemoniske religiøse tradisjoner og offentlig intervensjon av religiøse grupper.¹⁵² Den hegemoniske religiøse tradisjonen entrer offentligheten som en forsvarer av det tradisjonelle i møte med det moderne. Offentlig intervensjon av religiøse grupper, som både IRN og MKR kommer inn under, entrer offentligheten for å forsvare religionsfrihet, samt andre menneskerettigheter. De kan også stille etiske og moralske spørsmål ved handlinger som foregår i sekulære sfærer.¹⁵³

Casanova hevder at disse gruppene entrer den offentlige sfære og arenaen for politiske stridsspørsmål for å forsvare deres område. Men også for å delta i kampen om å definere og sette de moderne grensene mellom blant annet den private og offentlige sfære og mellom det juridiske og det moralske.¹⁵⁴ Den offentlige intervensjonen kan gjennomføres på ulike måter, blant annet ved å drive lobbyvirksomhet overfor regjeringen, ta rettslige skritt og forme allianser med likesinnede.¹⁵⁵ I IRNs tilfelle har de hovedsakelig benyttet seg av alliansedannelse, bl.a. gjennom sine dialogpartnere i MKR og STL. I intervjuet med Shoaib Sultan ga han uttrykk for at IRN ikke bare reagerer på saker som omhandler muslimer, men at de også har kommet med reaksjoner på hendelser hvor andre religiøse grupper har blitt rammet. De var blant annet ute og fordømte Otto Jespersens brenning av Bibelen i TV2-

¹⁵⁰ José Casanova, *Public religions in the modern world* (Chicago/London: The University of Chicago Press, 1994), 211-212.

¹⁵¹ *Ibid.*, 215-220.

¹⁵² *Ibid.*, 219.

¹⁵³ Casanova, *Public religions in the...*, 57-58.

¹⁵⁴ Casanova, *Public religions in the...*, 6.

¹⁵⁵ Jeff Haynes, *Religion in global politics* (Essex: Addison Wesley Longman Limited, 1998), 8.

programmet *Rikets røst*. Reaksjonen kom på bakgrunn av at IRN så med bekymring ” på en samfunnsutvikling der krenkelser blir en akseptabel form for underholdning. Det er viktig å arbeide for å fremme holdninger som går ut på å frede andres helligdommer for slike stunt.”¹⁵⁶

IRN ønsker altså å delta i den offentlige debatt, ikke bare som en muslimsk stemme, men også som en generell religiøs stemme. Målet deres er å ha en innvirkningskraft på hvor grenser mellom det juridiske og det moralske bør gå når det kommer til behandlingen av religiøse mennesker i det offentlige, og hvor langt religionsfriheten bør og skal gjelde. Ved at IRN støtter opp om andre religioner, viser de at de ikke bare jobber for muslimske interesser, men at de også jobber for det som kan kalles et interreligiøst fellesskap, og dets interesser. Det går i stor grad ut på ønsket om at ulike religioner, religiøse grupper og livssyn anerkjennes som legitime aktører i den offentlige sfære.¹⁵⁷ Samtidig skal man ikke se bort fra at IRNs uttrykk for offentlig religion, også handler om et mer spesifikt ønske om at muslimer i større grad skal bli inkludert og akseptert i det norske samfunn. Dette kommer også fram av IRNs hjemmeside, hvor det står at de skal ”arbeide for inkludering av muslimer i det norske samfunnet og at muslimer blir verdsatt som en viktig ressurs for Norge.”¹⁵⁸ Dette forholdet mellom det generelle og det spesifikke er noe som preger IRN, og det kommer også til uttrykk gjennom den retorikken rådet velger å bruke i det offentlige rom. Som vi skal se i kapittel 9, er dette en retorikk vi også finner igjen i deres innramming av karikaturesaken.

Sosiologen Yasemin Nuhoglu Soysal har forsket på hva slags retorikk islamske organisasjoner, og andre minoritetsgrupper, benytter seg av i debatter og når de fremmer krav på egne vegne i europeiske offentlige sfærer. Dette har hun gjort med utgangspunkt i *citizenship*-begrepet. Ved siden av å definere visse rettigheter og plikter, betegner *citizenship*, borgerskap, deltakelse i den offentlige sfære. Borgerskap har lenge vært sett på innen rammen av nasjonalt definerte politiske samfunn, nasjonalstaten, og at man utøver borgerskapet innenfor disse grensene. Soysal hevder at etterkrigstiden har medført en endring i hvordan man forstår borgerskapet, og at man har gått fra å operere med (nasjonale)

¹⁵⁶ “Islamsk Råd Norge fordømmer bibelbrenning,” Islamsk Råd Norge, 28.03.2006, http://irn.no/2006/index.php?option=com_content&task=view&id=34&Itemid=39 (Oppsøkt 03.08.2008)

¹⁵⁷ James A. Beckford, *Social theory and religion* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 76.

¹⁵⁸ ”Målsettinger og aktiviteter,” Islamsk Råd Norge.

borgerskapsrettigheter til menneskerettigheter. "Rights that were once associated with belonging to a national community have become increasingly abstract, and are defined and legitimated at the transnational level."¹⁵⁹ Dermed gjør menneskerettighetene seg gjeldende i større grad. Videre hevder Soysal at minoritetsgrupper i stor grad mobiliserer rundt en spesifikk identitet når de fremmer krav i offentligheten.¹⁶⁰ Deres fordømming av Otto Jespersens brenning av Bibelen, viser at IRN mobiliserer rundt en generell religiøs identitet. Men med tanke på IRN som en interesseorganisasjon, så mobiliserer de også rundt en mer spesifikk muslimsk identitet. I forbindelse med karikaturesaken, kom IRN med en pressemelding hvor det blant annet stod at:

Muslimere i Norge, og Islamsk Råd Norge (IRN) føler seg såret og krenket av disse, og beklager i stor grad at det nettopp er en kristen avis i Norge som går ut på denne måten. Om ikke fra andre, burde muslimere kunne forvente at respekt og forståelse for religiøse helligdommer skulle være sentral for kristne i Norge.¹⁶¹

Her mobiliserer IRN i offentligheten rundt en muslimsk stemme, samtidig som de fremmer et krav om at det vises respekt for det andre holder hellig. Men det er ikke denne partikulære identiteten de viser til når de fremmer dette kravet. Soysal skriver at til tross for at grupper mobiliserer rundt en identitet, så knyttes kravene i større grad til globalt dominerende diskurser, som menneskerettighetene, framfor å vise til spesifikke kulturelle eller religiøse særtrekk.¹⁶² Dette kommer også fram av pressemeldingen, hvor det videre står at "Ytringsfriheten er en grunnleggende rettighet, men denne friheten innebærer også et stort ansvar for å unngå å sjikanere andre. Det er dette ansvaret karikaturtegnerne og de som publiserte tegningene har forbrutt seg mot."¹⁶³ IRN bruker altså en retorikk som samsvarer med normer for å fremsette krav i offentligheten, ved å vise til menneskerettighetene.¹⁶⁴ Retorikken er også i tråd med det som kjennetegner religiøs intervensjon i offentligheten. Dette kommer jeg tilbake til i neste kapittel, hvor jeg skal se på Mellomkirkelig råd for Den norske kirke

¹⁵⁹ Soysal, "Changing parameters of citizenship...", 510-512.

¹⁶⁰ Yasemin Nuhoglu Soysal, "Rights, identity and claims-making,"

http://www.unitar.org/mm/File/Migration/Soysal_rights%20and%20claims.pdf (Oppsøkt 28.08.2008).

¹⁶¹ "Ytringsfrihet under ansvar," Islamsk Råd Norge, 28.01.2006, <http://irn.no/old/> (Oppsøkt 28.08.2008).

¹⁶² Soysal, "Changing parameters of citizenship...", 511.

¹⁶³ "Ytringsfrihet under ansvar," Islamsk Råd Norge.

¹⁶⁴ Soysal, "Changing parameters of citizenship...", 511.

6. Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke

Innledning

Mellomkirkelig råd for Den norske kirke ble opprettet i 1951, da under navnet Mellomkirkelig institutt.¹⁶⁵ Senere kom MKR inn under Kirkemøtet, hvor den er Kirkemøtets organ for internasjonale og økumeniske spørsmål.¹⁶⁶ Kirkemøtet er det øverste representative organ innenfor Den norske kirke.¹⁶⁷ MKRs oppgaver er å ”samordne og fremme kontakten mellom Den norske kirke og utenlandske kirker, og å ivareta forbindelsen med de internasjonale kirkelige organer hvor Den norske kirke er medlem”.¹⁶⁸ Rådet har også ansvar for å ”samordne og fremme Den norske kirkes kontakt med andre kirker i Norge (...)Rådet ivaretar Den norske kirkes medlemskap i Norges kristne råd. Rådet tar også opp aktuelle internasjonale spørsmål for kirken.”¹⁶⁹ I 1993 ble det opprettet en kontaktgruppe mellom Mellomkirkelig råd for Den norske kirke og Islamsk Råd Norge (IRN). Gruppen er et nasjonalt kontaktforum for muslimer og kristne i Norge. Kontaktgruppen har siden oppstarten kommet med flere fellesuttalelser, også i forbindelse med karikaturesaken.¹⁷⁰ Vebjørn Horsfjord var assisterende generalsekretær i MKR under karikaturesaken, i tillegg til at han var medleder for kontaktgruppen med IRN. I dette kapitlet vil jeg først presentere Vebjørn Horsfjord sitt syn på saken, før jeg redegjør for ståstedet til MKR

Vebjørn Horsfjord forteller

Vebjørn Horsfjord sier at MKRs rolle under karikaturesaken var å fremme Den norske kirkes offisielle syn på spørsmål som omhandler dialog og økumenikk. Det var derfor viktig for dem å markere at de hadde en god relasjon til IRN, som var bygd opp over lang tid. MKR var allerede fra starten av negativt innstilt til Magazinet's publisering av karikaturtegningen. Reaksjonen kom på bakgrunn av en etisk vurdering av publiseringen. Dette har vært viktig å få fram, i følge Horsfjord, da noen har fremstilt dialogarbeidet under karikaturesaken som noe

¹⁶⁵ Kirkerådets kirke/stat-utvalg, *Samme kirke – ny ordning* (Oslo: Den norske kirke, Kirkerådet, 2002), 45.

¹⁶⁶ ”Statutter for Mellomkirkelig råd,” Den norske kirke, 18.11.2006, <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=3552> (Oppsøkt 22.04.2008); ”Mellomkirkelig råd,” Den norske kirke, <http://www.kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=238> (Oppsøkt 22.04.2008).

¹⁶⁷ ”Om Kirkemøtet – medlemsoversikt,” Den norske kirke, <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=18243> (Oppsøkt 22.04.2008).

¹⁶⁸ ”Mellomkirkelig råd,” Den norske kirke.

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Oddbjørn Leirvik, ”Kontaktgruppen for Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke og Islamsk Råd Norge,” <http://folk.uio.no/leirvik/Kontaktgruppen.htm> (Oppsøkt 23.04.2008).

som kom på bakgrunn av volden, og at dialog dermed ble sett på som en måte å forhandle eller kompromisse på. Han var kjent med at Jyllands-Posten hadde publisert tegningene, hvilket førte til at det ble valgt til å være tema da kontaktgruppa møttes i januar 2006. Saken ble gjort enda mer aktuell da Magazinet publiserte tegningene like før møtet. Den 19.januar møttes kontaktgruppa. Her kom det fram at Islamsk Råd ønsket å holde en lav profil og ikke komme med noen uttalelse om tegningene eller publiseringen i Magazinet. Men det var ikke bare IRN MKR samarbeidet med. De var også i kontakt med Norges Kristne Råd (NKR) og biskopen i Oslo, Ole Christian Kvarme. I følge hjemmesiden deres er NKR ”et møtested for kristne kirker og trossamfunn.”¹⁷¹ Videre legger de til rette ” for dialogen mellom medlemssamfunnene, skaper grunnlag for og er redskap for felles opptreden i det offentlige rom.”¹⁷²

Vebjørn Horsfjord synes regjeringens, og særlig Utenriksdepartementets handlemåte var god. De greide å skjelve mellom det å forsvare ytringsfriheten og det å ikke nødvendigvis identifisere seg med ytringen. Samtidig forsvarte de ytringsfriheten gjennom handlinger, ved at de tok ansvar for Selbeks sikkerhet. Den eneste hendelsen Horsfjord fant forunderlig, var unnskyldningen til Selbekk under forsoningsmøtet. Horsfjord synes det virket som om det ble øvet et eksternt press på Selbekk, gjennom volden som fant sted, og mener at det var denne hendelsen hvor man var nærmest at ytringsfriheten var under press. Horsfjord mener at det interessante med den saken, var at det var en prosess som fant sted i den politiske sfære, og at det derfor var galt av myndighetene å ha en rolle oppi det. Han synes også det var interessant at utenriksministeren ringte Selbekk og advarte han mot å gå for langt. Etter å ha sett pressekonferansen med Selbekk, var MKR glad for at de ikke hadde hatt noe med den å gjøre. Fra utsiden kunne noe slikt ha gitt et negativt bilde av hva dialog er. Derimot synes han ikke at regjeringen gjorde Selbekk til syndebukk. Samtidig tar Horsfjord i etterkant selvkritikk på at de i MKR nok undervurderte den belastningen Selbekk opplevde. Som redaktør var det, i følge Horsfjord, riktig å kritisere Selbekk i medieoffentligheten, og ikke ha samtaler med ham på bakgrunn av hans kristne bakgrunn. Men han ser i ettertid at de, som en kirkelig aktør, burde ha hatt en kontakt med Selbekk på bakgrunn av hvordan han som person opplevde karikaturesaken.

¹⁷¹ ”Norges kristne råd,” Norges kristne råd, <http://www.norgeskristnerad.no/index.cfm?id=102196> (Oppsøkt 22.04.2008).

¹⁷² Ibid.

Vebjørn Horsfjord mener delegasjonsreisene var tjenlige, til tross for at de fikk mye kritikk. Horsfjord begrunner det med at de oppsøkte nøkkelpersoner i den muslimske verden. Han synes reisen til Midtøsten var en fin mulighet til å ”frembringe et vitnesbyrd om hvor dialogen står i Norge.” Det var viktig å få frem at karikaturesaken ikke dreide seg om en konflikt mellom muslimer og kristne, samtidig som de kunne vise fram felleserklæringen fra Islamsk råd og MKR. Han mener møtet med Yusuf al-Qaradawi, i Norge ble fremstilt som et eksempel på religionsdialog, hvilket det ikke var. Møtet ble heller ikke brukt til å beklage ytringsfriheten, men det ble blant annet referert til unnskyldningen Selbekk kom med overfor norske muslimer. Horsfjord er samtidig klar på at det ikke er noen tvil om at al-Qaradawi brukte møtet til sin fordel, bl.a. ved å fremstille det som om at han var blitt forsikret om at det nå var kommet en ny blasfemilov i Norge. MKR tok dette opp med webredaktøren for hjemmesiden til al-Qaradawi, som rettet på dette. Horsfjord påpeker at norske aviser ikke refererte dette. Videre sier han at den andre delegasjonsreisen til Pakistan ikke møtte like mye motbør, hvilket også hadde å gjøre med at delegasjonen håndterte saken bedre overfor mediene.

I følge Vebjørn Horsfjord handler karikaturesaken om behandlingen av minoriteter, maktforhold og respekt for hva andre mennesker holder hellig. Han var overrasket over omfanget saken fikk, men mener samtidig det var lett å forutse at det ville komme kritikk mot karikaturene, og at den kritikken ville komme fra de som rår over liten plass i media, i dette tilfelle, muslimer. Derimot har ytringsfrihet og jus kun vært et helt marginalt aspekt ved saken, og for Horsfjord og MKR var det viktig å skjelne mellom den juridiske og den etiske delen av saken. I ettertid har han sett at mange ikke har sett denne skjelningen når de blant annet har kritisert MKR. Videre understreker han at bruk av paragrafer uansett ikke en noen god måte å regulere ordskiftet i offentligheten på. Horsfjord har også forståelse for Selbekks frustrasjon overfor media, som han hevder markerte en viss avstand til Magazinet's publisering. Han synes derfor det er overraskende at store deler av media i ettertid har beveget seg nærmere den linjen Selbekk stod på, og hvor de ellers står når det gjelder synet på ytringsfrihet. Denne karakteriserer han som en form for ytringsfrihetsfundamentalisme. Samtidig mener han at Selbekk bevisst ønsket å provosere for å teste grensene for ytringsfrihet. Etisk sett utgjør det en forskjell hvilket format publiseringen av tegningene ble

gjort i, hevder Horsfjord. Magasinets faksimile var nesten like stor som originalen, hvilket ga inntrykk av at Selbekk var ute etter å gjøre det til en sensasjonsnyhet. Han synes også at Selbekks argument om at ytringsfriheten er under press ikke stemmer, og dersom Selbekk ønsket en debatt om islam, ville det ha vært bedre om han uttrykte seg skriftlig for så å se hva slags reaksjoner han ville få.

Vebjørn Horsfjord synes det er trist at karikaturesaken har ført til en større polarisering i debatter om et flerkulturelt Norge og Europa. Det har blitt mer legitimt å komme med unyansert kritikk av islam og muslimer, blant annet med henvisning til ytringsfrihetens truede stilling. Hans inntrykk er at det først og fremst er flertallsbefolkningen som føler seg friere til å kritisere mindretallet. Samtidig ser han at karikaturesaken ble brukt av en del muslimskdominerte land og diktaturer, for å avlede oppmerksomhet fra andre problematiske forhold i landet. Men han ser også at saken har ført til en styrket religionsdialog, og at norske kirkeledere har fått større tillit til muslimer etter å ha sett hvordan de håndterte saken. Han poengterer óg at det ikke har vært en eneste voldsepisode som norske muslimer står bak, og at religionsdialogen bør ha en stor del av æren for at forløpet ble annerledes i Norge enn i Danmark og andre land. Derfor forstår han seg heller ikke på de som peker på Danmarks håndtering av saken som et ideal, eller at man har noe å lære der, hvor debatten om islam er en helt annen.

Horsfjord mener vi er vitne til flere verdikonflikter, og at Samuel Huntingtons tese om clash of civilizations blir alt for enkel og for generaliserende. Teorien går i korte trekk ut på at de internasjonale konfliktlinjene framover vil gå mellom religion - og kulturbaserte sivilisasjoner, og ikke mellom nasjoner eller politiske ideologier. Huntington skiller mellom vestlig, konfusiansk, japansk, islamsk, hindu, slavisk-ortodoks, latinamerikansk og muligens afrikansk sivilisasjon. Om den islamske sivilisasjon skriver Huntington blant annet at den har blodige grenser. Videre hevder Huntington at den sentrale aksene i internasjonal politikk vil være konflikter mellom Vesten og resten, og hvordan ikke-vestlige sivilisasjoner vil reagere på vestlig makt og verdier.¹⁷³ Globaliseringen har ført til at grupper med ulike verdsett møtes i større grad, som igjen fører til utfordringer og potensielle problemer, men at dette ikke betyr

¹⁷³ Samuel P. Huntington, "The clash of civilizations?," *Foreign Affairs* 72/3 (1993) <http://www.tf.uio.no/evu/TekstarkivKrisimus/Huntington.htm> (Oppsøkt 01.09.2008).

at man kan si nei til en slik utvikling. I følge Horsfjord er det viktig å ikke undervurdere verdikonflikter. Samtidig påpeker han at konfliktlinjene er komplekse og ikke følger kun én frontlinje. Han ser det som en uheldig følge av karikaturesaken at dialog har fått et ufortjent dårlig rykte. Dialog handler ikke om forhandling, men om å ha en respektfull samtale om det som skiller. Men man kan ikke ha dialog i en hvilken som helst situasjon, da det må være en gjensidig vilje til å lytte. Det er samtidig viktig at dialogen ikke bare finner sted på toppnivå, selv om ledere utøver en viss innflytelse, direkte eller indirekte, over dem de leder. Han tror flere vil se behovet for dialog, samtidig som det nok vil komme nye konfrontasjoner. Han mener at karikaturesaken viser at religion spiller en viktigere rolle enn tidligere antatt, og at det er en realitet i mange menneskers liv.

Fra det kristne til det allmenne

For å kunne si noe om MKR sitt ståsted, er det viktig å se på Den norske kirkes historiske utvikling når det kommer til kirkens autonomi og makt i samfunnet. Med reformasjonen skjedde det en endring i synet på forholdet mellom religion og politisk makt. Fra at øvrigheten tidligere hadde autoritet fra Gud, gitt av kirken, mente Martin Luther at autoriteten kom direkte fra Gud.¹⁷⁴ Dette var grunnlaget for det som kalles toregimentslæren.

Toregimentslæren er læren om forholdet mellom åndelig og verdslig makt. Den åndelige makt har ikke tilgang til maktmidler, men kun ordet. Det er derfor frivillig å innordne seg etter den. Fundamentet for dets makt er den såkalte kristne rettferdighet, hvor den ”troende mottar alt det som betyr noe utenfra, uten selv å yte.”¹⁷⁵ Den verdslige makten hersker ved hjelp av maktmidler, og kan bruke slike for å bevare ro og orden i et samfunn. Denne makten er man nødt til å rette seg etter.¹⁷⁶

I Danmark-Norge førte reformasjonen til en endring i forholdet mellom religion og politikk; kongen var nå kirkens overhode, og staten overtok ansvaret for religionsutøvelsen. Videre ble kongens makt sentralisert til København, hvilket medførte at kirken ble ytterligere svekket. Religionen ble nå brukt for å styrke staten og kongens makt, på bakgrunn av en oppfatning om at folks moral og rette tro stod i direkte forbindelse med det politiske liv. Folks rettroenhet

¹⁷⁴ Torkel Brekke *Gud i norsk politikk* (Oslo: Pax forlag A/S, 2002), 28.

¹⁷⁵ Tarald Rasmussen og Einar Thomassen, *Kristendommen. En historisk innføring*, 2.utg. (Oslo: Universitetsforlaget, 2002), 284.

¹⁷⁶ Ibid.

var dermed avgjørende for at det gikk godt i politikken.¹⁷⁷ Statens stramme grep om kirken og folks tro holdt seg fram til 1800-tallet. Med bakgrunn i frihetstanken som kom med opplysningstida, ble det nå åpnet opp for religionsfrihet for kristne utenfor statskirken. I følge religionshistoriker Torkel Brekke, førte dette til at ”den formelle, juridiske identitet mellom samfunn og religion var avskaffet etter neste tre århundrer, og Norge hadde fått det som i prinsippet var begynnelsen på en religionslovgivning som tok hensyn til det lille innslaget av pluralisme i det norske samfunn.¹⁷⁸ I 1964 ble det innført full religionsfrihet i Norge.¹⁷⁹ Den historiske utviklingen viser altså en kirke som i stor grad ble brukt som et redskap for kongemakten, og hvis oppgave var å forsyne folket med dogmer og kodekser, og sørge for at disse ble fulgt.¹⁸⁰ I tillegg til mangel på selvstendig makt, har kirken også opplevd en sekularisering i den forstand at færre går i kirken og at færre slutter opp om kirkens dogmer.¹⁸¹ Historien viser at Den norske kirke har gjennomgått en utvikling hvor den har fått mindre og mindre selvstendig makt. Med innføringen av full religionsfriheten, fikk kirken også offisielt sett konkurranse.

Sosiologen Grace Davie viser til to variabler for å undersøke sekulariseringen i Vest-Europa. Den ene tar for seg følelser, erfaringer og de mer numinøse religiøse trosforestillinger, og den andre måler religiøs ortodoksi, rituell deltakelse og institusjonell tilknytning. På bakgrunn av disse hevder Davie at det kun er den andre variabelen som fremviser en unektelig grad av sekularisering gjennom hele Vest-Europa.¹⁸² Denne situasjonen kaller Davie ”Believing without belonging”. Samtidig har flere forskere begynt å omtale situasjonen i de nordiske landene for ”belonging without believing”. I dette begrepet ligger det at den nordiske befolkning i svært stor grad forblir medlemmer av kirken, og bruker den ved visse anledninger, men allikevel er blant de minst troende og praktiserende i verden.¹⁸³ Samtidig har de europeiske kirker gjennomgått en forvandling det siste århundret. De har sluttet å forsyne nasjonens innbyggere med en hellig himmelvelving, *canopy*, som omfavner dem alle,

¹⁷⁷ Brekke, *Gud i norsk politikk*, 50-53.

¹⁷⁸ *Ibid.*, 68-69.

¹⁷⁹ Oddbjørn Leirvik, *Religionsdialog på norsk* (Oslo: Pax Forlag A/S, 2001), 13.

¹⁸⁰ Brekke, *Gud i norsk politikk*, 53.

¹⁸¹ Peter Berger, ”The desecularization of the world: A global overview,” i *The desecularization of the world*, red. Peter Berger (Washington D.C.: Ethics and Public Policy Center og Wm. B. Eetdmans Publishing Co., 1999), 9.

¹⁸² Grace Davie, *Europe: The exceptional case. Parameters of faith in the modern world* (London: Darton, Londman and Todd Ltd, 2002), 5.

¹⁸³ Davie, *The sociology of religion*, 141.

men har alt i alt ikke forsvunnet.¹⁸⁴ Dette er tilfellet i Norge også, hvor rundt 82 % av befolkningen tilhører Den norske kirke,¹⁸⁵ men hvor flertallet kun bruker kirken ved visse høytider og i avgjørende begivenheter i deres individuelle eller kollektive liv, som for eksempel dåp eller begravelse.¹⁸⁶ Sånn sett fyller kirken kun sin rolle som en privat religion.

Hva så i det offentlige? Som vi så i forrige kapittel, har en av de historiske tendensene i Vest-Europa vært å tilskrive religion en plass i den private sfære.¹⁸⁷ Dette har vært begrunnet med at myndighetene ikke skal sette menneskers religionsfrihet i fare, samt at religioner ikke skal kunne innordne hele samfunnet etter egen moral og normer.¹⁸⁸ Dermed kan religion kun entre den offentlige sfære og påta seg en offentlig form, dersom den aksepterer retten til privatliv, og ukrenkeligheten som ligger i prinsippet om tankefrihet, som også impliserer religionsfrihet.¹⁸⁹ Situasjonen i Norge, som kan sies å være preget av tilhørighet uten tro, har også ført til at kirken, i likhet med andre religiøse grupper, har sett seg nødt til å endre strategi for å (for)bli en religiøs stemme i offentligheten. Et uttrykk for endret strategi har vært å føre dialog med likesinnede. For ved å stå sammen, øker både sannsynligheten for å bli hørt, og sjansen for å få igjennom saker. Men dialog er ikke bare et uttrykk for religiøse pressgrupper, men også et uttrykk for Den norske kirkes svakere posisjon i samfunnet. Sosiolog Bryan Wilson skrev på 1960-tallet at en følge av sekularisering er at religiøse organisasjoner involverer seg i økumenikk når de er svake snarere enn når de er sterke, fordi allianse forutsatte kompromiss.¹⁹⁰ Dette kan også overføres til dialog. Det er dermed større sjanse for dialog når de religiøse organisasjoner og institusjoner står svakere. MKR og Den norske kirke ønsker i likhet med IRN å være en religiøs stemme i offentligheten, og finner dermed alliansepartnere for å stå sterkere i det offentlige rom. I motsetning til IRN, hvor dialogen også blir brukt til å oppnå rettigheter, bruker MKR den dels for å fortsette å ha en innvirkning på samfunnet.

I det norske samfunn, hvor man de siste 40 årene har opplevd en endring i både det kulturelle og det religiøse landskapet, har det blitt stilt spørsmål om hvordan man skal håndtere

¹⁸⁴ Davie, *Europe: The exceptional case*, 18.

¹⁸⁵ "Flere kirkelige vigslar," Statistisk sentralbyrå, 19.06.2008, http://www.ssb.no/emner/07/02/10/kirke_kostr/ (Oppsøkt 19.06.2007).

¹⁸⁶ Davie, *Europe: The exceptional case*, 19.

¹⁸⁷ Casanova, *Public religions in the...*, 212.

¹⁸⁸ *Ibid.*, 55.

¹⁸⁹ *Ibid.*, 57.

¹⁹⁰ Bryan Wilson, *Religion in secular society* (London: C.A. Watts & Co. LTD, 1966), 126.

utfordringen som slike endringer bringer med seg. Blant annet har hensynet til andre religioner og livssyn ført til en endring i det tidligere kristendomsfaget i skolen. Innvandringen har også ført til en større bevissthet rundt likebehandling og diskriminering. Casanova skriver at moderne sosial integrasjon oppstår når individer, grupper, sosiale bevegelser og institusjoner deltar diskursivt i (sivil)samfunnet. Her konstruerer og rekonstruerer, strides og bekrefter kollektivet felles normative strukturer. Dette skjer fordi felles normer ikke kan forutsettes som et premiss og grunnlag for en moderne samfunnsorden, men muliggjøres gjennom kommunikativ interaksjon borgerne i mellom.¹⁹¹ Ved å intervensere i offentligheten, ønsker også Den norske kirke, her ved MKR, i likhet med IRN, å delta i debatten om hva slags samfunn som er ønskelig i Norge.

Den norske kirke har altså måttet tilpasse seg et samfunn hvor den ikke lenger har like god kontroll med ulike sfærer og institusjoner, men samtidig er kirken fortsatt er under statlig kontroll. Som jeg tidligere var innpå, er det færre som føler en særlig tilknytning til kirken, og føler seg pliktet eller ønsker å følge kirkens lære. Dette har også kirken tatt konsekvensen av. I en uttalelse fra kirkemøtet på bakgrunn av en henvendelse fra utvalget som skulle se på stat/kirke-forholdet i Norge, står det: ” Når kirkens formspråk kommer til kort i møte med samtiden, må kirken finne nye former og uttrykk i sin kommunikasjon.”¹⁹² Dette kommer til uttrykk ved at kirken, her ved MKR, beveger seg vekk fra et mer partikulært kristent budskap, og heller iklær det et mer allment språk. Denne tilnærmingen står i opposisjon til den konservative tilnærmingen som ble introdusert i kapittel 3. I motsetning til den konservative tilnærmingen, hvor det er en tydelig dualisme, hevder tilhengere av den liberale tilnærmingen at det onde verken kan utpekes eller lokaliseres. Den er derfor åpen for pluralisme, inklusive religiøs pluralisme. Den liberale tilnærmingen preges av å være økumenisk og tolerant, samtidig som den anerkjenner at frelse også kan oppnås i andre religioner enn ens egen. Tilsvarende er hele menneskeheten fellesskapet, og ikke bare de tilhørende egen religion. En følge av dette er at den religiøse oppgaven blir å arbeide for en mer helhetlig inkludering av alle mennesker i et globalt fellesskap, og også det nasjonale fellesskap.¹⁹³ En slik tilnærming forklarer også hvorfor MKR engasjerer seg i saker hvor mennesker på ulike måter blir marginalisert, og har svakere eller ingen rettigheter, som for eksempel papirløse og

¹⁹¹ Casanova, *Public religions in the...*, 230.

¹⁹² ”Den norske kirkes identitet og oppdrag. Uttalelse til regjeringens stat-kirke-utvalg,” Den norske kirke, <http://www.kirken.no/?event=DoLink&NodeID=22399> (Oppsøkt 22.04.2008).

¹⁹³ Beyer, *Religion and globalization*, 86-88.

ureturnerbare innvandrere og ulike religiøse minoriteter.¹⁹⁴ Det er også med på å forklare hvorfor MKR rammer inn karikaturesaken slik de har gjort. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 9.

¹⁹⁴ "Utfordringer og muligheter," Den norske kirke, <http://www.kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=6891> (Oppsøkt 06.08.2008).

7. Den norske regjeringen

Innledning

Ved stortingsvalget i 2005 ble Kjell Magne Bondeviks andre regjering, bestående av Kristelig Folkeparti, Høyre og Venstre, byttet ut med Jens Stoltenbergs andre regjering. Denne regjeringen er en flertallsregjering utgått av Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet. Alle ministerne som var delaktige i karikaturesaken var fra Arbeiderpartiet. Disse er statsminister Jens Stoltenberg, utenriksminister Jonas Gahr Støre og tidligere arbeids- og inkluderingsminister Bjarne Håkon Hanssen.¹⁹⁵ Soria Moria-erklæringen er regjeringsplattformen partiene ble enige om. Her gikk regjeringen blant annet inn for homofilt ekteskap, frukt og grønt i skolen, full barnehagedekning, og å jobbe for en omfattende klimaavtale. Når det gjelder integrerings- og religionspolitikk, ønsket regjeringen å arbeide for et flerkulturelt og tolerant samfunn, samt å legge økonomisk tilrette for et mangfold av religions- og livssynsutøvelse og for dialog, både lokalt og nasjonalt, som ” fremmer gjensidig forståelse og bidrar til respekt både for ulikheter og for de felles verdier samfunnet skal bygge på.”¹⁹⁶ I dette kapittelet vil jeg først presentere statssekretær i utenriksdepartementet, Raymond Johansen sine tanker rundt karikaturesaken. Dette vil jeg gjøre på bakgrunn av intervjuet jeg gjorde med ham. Deretter vil jeg gå inn og se på regjeringens standpunkt. Dette danner, som vi skal se i kapittel 9, grunnlaget for deres innramming av karikaturesaken.

Raymond Johansen forteller

Raymond Johansen var i Egypt første gang han hørte om Magazinet's trykking av karikaturene. Da saken etter hvert begynte å eskalere, og den norske ambassade i Damaskus stod i brann, så ble det raskt en sikkerhetsutfordring. Johansen var da i regionen, og reiste blant annet til Libanon, hvor han hadde samtaler med politiske og religiøse ledere for å forklare de religiøse og juridiske forholdene i Norge. Med tanke på hvordan saken utviklet seg, ble det i følge Johansen viktig for regjeringen å nyansere bildet av Norge. Blant de sakene som overrasket Raymond Johansen var hvor fort informasjon sprer seg, og samarbeidet mellom regjeringen og religiøse grupper i Norge. Johansen forteller at han også

¹⁹⁵ ”Jens Stoltenbergs andre regjering,” Regjeringen, http://www.regjeringen.no/nb/om_regjeringen/stoltenberg-ii.html?id=85843 (Oppsøkt 01.09.2008).

¹⁹⁶ Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, ”Politisk plattform for en flertallsregjering,” regjeringen.no, 20.12.2005, http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/dok/rapporter_planer/Rapporter/2005/Soria-Moria-erklaringen.html?id=438515 (Oppsøkt 01.09.2008).

ble overrasket over eurosentrisk menneske som var kritisk til at regjeringen gikk i dialog. I følge Johansen var det vanskelig å signalisere i Norge at regjeringen både gikk i dialog og at de var forsvarere av ytringsfriheten. Samtidig ble diskusjonen rundt regjeringens håndtering av saken drevet for langt, og han mener også at deler av kritikken som ble rettet mot regjeringen var uberettiget. Sett i forhold til danskernes håndtering av saken, så synes Johansen at de i Norge løste den godt ved å gå i dialog. Johansen mener at saken i stor grad handlet om ytringsfrihet, samtidig som han ser at flere ønsket å bruke saken politisk.

Når det gjelder ytringsfrihetens kår i Norge, så sier Raymond Johansen at det er de marginaliserte og underprivilegerte som har vansker med å få sine stemmer hørt, og ikke personer som Vebjørn Selbekk. Samtidig ser han på det som en større trussel mot ytringsfriheten, at det i liten grad er plass til kritiske tanker om samfunnsutviklingen i media. Angående debattene under karikaturesaken, så synes Johansen disse var ganske bra. Samtidig ser han at debattene skapte større avstand ved at eurosentrisk personer ønsket å framheve ytringsfriheten på bekostning av karikeringer av islam. Derfor mener Johansen at det er viktig med ny kunnskap om religion, også for at det kan bli fruktbare debatter om problematiske sider ved islam. Han synes det er vanskelig å si at det er en verdikonflikt, men ser samtidig at personer på begge sider ønsket å gjøre det til en konflikt. Blant annet var det muslimske land som ønsker å bruke saken politisk. Men det var også de, som regjeringen, som valgte å bruke anledningen til å få mer kunnskap om hverandre, legger han til. Avslutningsvis påpeker Raymond Johansen at ytringsfriheten har grenser, og at regjeringen vil fortsette å bemerke at det alltid ligger et ansvar på redaktører for å gjøre en vurdering av hva som blir satt på trykk, slik de også gjorde under karikaturesaken.

Religionspolitikk

Som vi så i forrige kapittel, har kirken, og i den forstand også religionen, helt siden reformasjonen vært underlagt staten. På 1800-tallet begynte man så å løsne på loven om at alle måtte bekjenne seg til den evangelisk-lutherske tro. Fra 1964 ble det åpnet for at alle hadde full religionsfrihet. Trossamfunnsloven av 1969 medførte at trossamfunn fikk en årlig støtte per medlem, tilsvarende det Den norske kirken fikk per medlem. I 1981 ble denne utvidet til også å gjelde ikke-religiøse trossamfunn/livssynssamfunn. Jeg skal i det neste vise hva som er regjeringens religionspolitikk, og hvordan den er knyttet til integrering og utenrikspolitikk.

I 1997 kom det en stortingsmelding fra kommunal- og arbeidsdepartementet, "Om innvandring og det flerkulturelle Norge". I følge Leirvik, var dette første gang at religiøse spørsmål ble tatt opp som en egen sak i innvandringspolitikken. Stortingsmeldingen pekte på at styringsmaktene kunne nyttegjøre seg av Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn som en dialogpartner, for slik å ha en ordnet dialog med representanter for ulike tros- og livssynssamfunn. Samme år, men med ny regjering, ble Verdikommisjonen nedsatt, hvor også personer fra forskjellige trossamfunn var med.¹⁹⁷ I 1999 tok kommisjonen, i samarbeid med STL, initiativ til et dialogprosjekt hvor 15 av de største tros- og livssynssamfunnene var samlet for å snakke om ulike spørsmål knyttet til fellesverdier i et pluralistisk Norge.¹⁹⁸ Samme år besøkte daværende statsminister Kjell Magne Bondevik og kirke- og utdanningsminister Jon Lilletun som første regjeringsrepresentanter moskeer i Norge, i tillegg til at den første muslimske privatskolen fikk godkjent søknaden sin.¹⁹⁹ Disse eksemplene, samt oppstarten for Kontaktgruppa for Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke og Islamsk Råd Norge i 1993, viser at det fra 1990-tallet ble større bevissthet rundt at Norge var et religionspluralistisk samfunn. I tillegg gikk religionspolitikken i retning av likebehandling av trossamfunnene, og man begynte å gå i dialog med dem. Dette har også den nåværende regjeringen videreført. Samtidig finnes det fortsatt utfordringer, som KRL-faget (Kristendoms kunnskap med religions- og livssynsorientering) i skolen.²⁰⁰

Ingvill Plesner foreslår fem religionspolitiske modeller for å se på staters ulike tilnærminger og holdninger til religion. Disse fem modellene er: den konfesjonelle statsmodell, statskirkemodellen, kooperasjonsmodellen, separasjonsmodellen og den ateistiske statsmodell. Den konfesjonelle statsmodell støtter opp om én religion og kan føre en fiendtlig politikk overfor andre trossamfunn. Separasjonsmodellen kjennetegnes av en passiv holdning til religion, mens den ateistiske statsmodell kjennetegnes av en fiendtlig og negativ holdning

¹⁹⁷ Leirvik, *Religionsdialog på norsk*, 48-49.

¹⁹⁸ "Årsmelding 2000 for Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn," Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn,

<http://www.trooglivssyn.no/doc/publikasjoner/arbeidsplan%20og%20%C3%A5rsrapport/%C3%85rsmelding%202000.pdf> (Oppsøkt 13.06.2008).

¹⁹⁹ Leirvik, *Religionsdialog på norsk*, 49.

²⁰⁰ Ibid.

til religion.²⁰¹ Plesner skriver at det som kjennetegner statskirkemodellen er at den støtter én religion i sær, samtidig som den forsøker å behandle andre religioner rettferdig. Kooperasjonsmodellen uttrykker statsstøtte til religion generelt. Dette innebærer at staten kan og vil samarbeide med et hvilket som helst trossamfunn, så sant det fyller kriteriene for å være et trossamfunn. Det disse modellene har til felles er en aktiv statsstøtte til religion.²⁰² Med tanke på at disse modellene kun er idealtyper, vil mange stater karakteriseres av å være en blanding av ulike modeller. Dette er også tilfelle for Norge. På den ene siden deler den de grunnleggende karakteristikene med statskirkemodellen, samtidig som økende uavhengighet for statskirken og noenlunde lik økonomisk støtte til andre trossamfunn, gjør at den også har mange fellestrekk med kooperasjonsmodellen.²⁰³ Religionspolitikken har altså vært preget av likebehandlingsprinsippet, til tross for at statskirken impliserer at Den norske kirke er i en særstilling. Prinsippet om likebehandling, som også kan forstås som et ikke-diskrimineringsprinsipp, er nedfelt i både FNs menneskerettigheter og EMK. Internasjonal rettspraksis slår fast at prinsippet skal være gjeldende, så sant det ikke finnes gode grunner for å tillate forskjellsbehandling. Samtidig vektlegger prinsippet i større grad sikring av religionsfrihet, framfor rett til ulike støtteordninger. I den forbindelse går den norske religionspolitikken langt, og i noen tilfeller også lengre, enn hva minstekravene i menneskerettighetskonvensjonene tilsier når det gjelder likebehandlingsprinsippet.²⁰⁴

Den norske religionspolitikken har vært preget av å finne en balanse mellom kooperasjonsmodellen og statskirkemodellen, noe som fortsatt preger den. Og det kan sies at den nåværende regjeringen i større grad enn de foregående søker mot en kooperasjonsbasert religionspolitikk. Dette kommer tydeligst fram i forbindelse med integreringstankegang, og dermed religiøse intervensjoner i offentligheten. Plesner skriver at teorier om nasjonalstatens sosiale og normative grunnlag kan deles mellom ”ethnos”-orientert og ”demos”-orientert integrasjonstenkning. Spørsmålet teoriene forsøker å gi svar på er: Hvor mye likhet og fellesskap trengs for å holde et samfunn sammen?²⁰⁵ De ”ethnos”-orienterte teoretikerne

²⁰¹ Kirke/stat-utvalget, ”Religionsfrihet og religionspolitikk,” Den norske kirke, 04.2001, <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=3151> (Oppsøkt 13.06, 2008), 51.

²⁰² Ingvill Thorson Plesner, ”Should the state support religion? Human rights and sociological perspectives,” i *The Power of faiths in global politics*, red. Sturla J. Stålsett og Oddbjørn Leirvik (Oslo: Novus Forlag, 2004), 45.

²⁰³ *Ibid.*, 46.

²⁰⁴ Kirke/stat-utvalget, ”Religionsfrihet og religionspolitikk,” 20-25.

²⁰⁵ Ingvill Thorson Plesner, ”*Frihet eller fellesskap*”? – *Et liberalt og et sosialdemokratisk dilemma* (Hovedoppgave: Universitetet i Oslo, 1998), 56.

hevder at en nasjon, som et politisk fellesskap, avgrenses fra andre nasjoner ved å ha felles kulturelle tradisjoner og verdier. De ”demos”-orienterte hevder at en nasjon kan identifiseres gjennom felles politiske og demokratiske institusjoner, prinsipper og verdier.²⁰⁶ Her er det selvsagt glidende overganger, men man kan tenke seg at de som heller mot å være ”ethnos”-orienterte også vil føre en religionspolitikk hvor én religion i sær støttes, og motsatt, at man i større grad vil helle mot likebehandling av religioner, enten ved å støtte alle likt eller ingen av dem, dersom man er ”demos”-orientert.

Spørsmålet om endringer av forholdet mellom stat og kirke, har blant annet medført diskusjon rundt spørsmålet om hvorvidt det skal henvises til spesifikke kulturelle tradisjoner og verdier i Grunnloven eller ikke. Etter kirkeforliket å dømme, tyder det på at det i Grunnlovens paragraf 2 vil stå at ”værdigrundlaget forbliver vor kristne og humanistiske Arv.”²⁰⁷ Den er dermed preget av å være ”ethnos”-orientert. Samtidig kan det virke som om denne regjeringen fokuserer på en mer ”demos”-orientert tilnærming. I en kronikk med navnet ”Det nye norske vi”, skriver Gahr Støre at ”endret sammensetning av Norges befolkning virker inn på hvem det norske vi er i en globalisert verden”.²⁰⁸ Videre skriver han at det ligger til grunn en felles kulturarv for det fellesskapet Norge utgjør ”-verdier, normer og regler av universell karakter: Menneskerettigheter. Rettsstat, demokrati, ytringsfrihet, fri religionsutøvelse, likestilling mellom kvinner og menn. Det er bjelker i vårt samfunn – rettigheter og friheter - Bygd opp gjennom generasjoner.”²⁰⁹ Gahr Støre uttrykker her en svært tydelig ”demos”-orientering, hvor fellesskapet defineres ut fra generelle verdier, framfor kulturelle. Dette kan sies å være et forsøk på å fremme en inkluderende fellesskapsfølelse, hvor alle skal kunne føle tilhørighet til de verdier som identifiserer landet. Sann sett er det også i samsvar med det Gahr Støre anser å være sosialdemokratenes politiske kjerne for dette århundre, hvilket er ”inkludering og dialog basert på fasthet og respekt, innenriks som utenriks.”²¹⁰ Samtidig er dette et brudd med Arbeiderpartiets funksjonalistiske religionsforståelse. Denne har vært

²⁰⁶ Ingvill Thorson Plesner, ”Hvordan definere fellesskapets grunnlag?” i *Pluralisme og identitet*, red. Jan-Olav Henriksen og Otto Kroegseth (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A/S, 2004), 357.

²⁰⁷ Stortingsmelding nr.17, 2007-2008, ”Staten og Den norske kirke,” Regjeringen, 11.04.2008, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kkd/dok/regpubl/stmeld/2007-2008/stmeld-nr-17-2007-2008-.html?id=507168> (Oppsøkt 27.08.2008), 72.

²⁰⁸ Jonas Gahr Støre, ”Det nye norske vi,” *Aftenposten.no*, 29.04.2007, <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article1761653.ece> (Oppsøkt 27.08.2008).

²⁰⁹ Ibid.

²¹⁰ Jonas Gahr Støre, ”Dialog som prosjekt,” Regjeringen, 10.03.2006, http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dep/Utenriksminister_Jonas_Gahr_Store/taler_artikler/2006/Dialog-som-prosjekt.html?id=273291 (Oppsøkt 28.08.2008).

preget av statskirken skulle sikre fellesverdier og virke samlende. Tilsvarende skulle innføringen av KRL-faget på 1990-tallet bidra til å fremme kunnskap og toleranse, samt sikre en kristen felleskultur. Religionshistoriker Anne Stensvold beskriver innføringen av KRL-faget som en ”realisering av partiets visjon om en norsk enhetskultur.”²¹¹

Religions sosiolog Pål Repstad og sosiolog Inger Furseth skriver at det med et økende etnisk og religiøst mangfold i Europa, så er det også i større grad en religiøs faktor forbundet med integrasjon. Dette har medført, slik norsk religionspolitikk viser, endringer i lovgivning som omhandler religionsfrihet.²¹² Som vi har sett har mangfoldet også ført til en vektlegging av ”demos”, framfor ”ethnos” hos den nåværende regjering. Samtidig har den økende religiøse faktoren knyttet til integrering også gjort at man har sett nytteverdien av å ta i bruk religionsdialog. Den nåværende regjeringens religionspolitikk kommer i stor grad til uttrykk ved deres vektlegging av dialog. Gahr Støre definerer dialog som ”å lytte til det andre sier og lære noe nytt. Det handler om å finne en måte å håndtere grunnleggende ulikheter.”²¹³ Dialog er dermed å anse som et politisk verktøy som kan fremme sameksistens, både nasjonalt og internasjonalt. Ved årsskiftet 2005/2006 tok regjeringen initiativ til å etablere Forum for religion og utenrikspolitikk. Hensikten var at personer fra organisasjons- og forskningsmiljøer i Norge og personer fra Utenriksdepartementet skulle arbeide med interreligiøs dialog. Forumets formål er å ”systematisere og utveksle erfaringer og kunnskap om religionens rolle på utenrikspolitikken område, med særlig fokus på religionens rolle i konflikt og fredsarbeid. Forumet skal: Gi råd, ideer og innspill til regjeringens utenrikspolitikk.”²¹⁴ Gahr Støre nevner også at Norge støtter flere religionsdialogiske prosesser gjennom ulike norske organisasjoner, også i de konfliktområdene hvor Norge er engasjert. Regjeringen er altså klar over at religionsdialog øver innflytelse på politikk. Den er også klar over hvilke implikasjoner den kan ha, og vet å benytte seg av det. Dette ble også tydeliggjort under karikaturesaken, og det er

²¹¹ Anne Stensvold, ”Statskirke uten stat – folkekirke uten folk,” i *Norges religionshistorie*, red. Arne Bugge Amundsen (Oslo: Universitetsforlaget, 2005), 395-396.

²¹² Inger Furseth og Pål Repstad, *Innføring i religionssosiologi* (Oslo: Universitetsforlaget, 2003), 214.

²¹³ Jonas Gahr Støre, ”Om ytringsfrihet,” Regjeringen, 11.11.2006, http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dep/utenriksminister_jonas_gahr_store/taler_artikler/2006/Om-ytringsfrihet-.html?id=430239 (Oppsøkt 30.08.2008).

²¹⁴ Jonas Gahr Støre, ”Religionskonflikter ute og hjemme. Hvordan forstå og takle konflikter som har utgangspunkt i tro og livssyn ute og hjemme,” regjeringen.no, 06.02.2007, http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dep/Utenriksminister_Jonas_Gahr_Store/taler_artikler/2007/Religionskonflikter-ute-og-hjemme-Hvordan-forsta-og-takle-konflikter-som-har-utgangspunkt-i-tro-og-livssyn.html?id=450309 (Oppsøkt 30.08.2008).

en viktig årsak til at regjeringen valgte å innramme saken slik de gjorde. Dette vil jeg komme tilbake til i kapittel 9.

8. Ramme 1 – Verdier under press

Innledning

I de foregående kapitlene ble de ulike aktørene presentert, i tillegg til at deres kontekst ble redegjort for. I dette og neste kapittel skal deres posisjoner videreutvikles, ved å se på hvilke rammer aktørene taler ut fra. Rammene vil ikke være fullstendige, da det alltid vil være flere elementer og kontekster som spiller inn. Allikevel vil de være hensiktsmessige for å vise at hvordan aktørene har valgt å posisjonere seg i karikaturesaken, har sammenheng med deres ståsted. Rammene vil også si noe om hva slags virkelighet aktørene forholder seg til. For å identifisere disse rammene vil jeg ta utgangspunkt i følgende spørsmål: Hva er problemet? Hvem er skyld i problemet? Hvilke aktører er tilhørende i konflikten, og hva er deres rolle? Og til sist, hva er løsningen på problemet?²¹⁵ Jeg vil også vise sammenhengen mellom det som kjennetegner de forskjellige aktørene, og deres innramming av saken. Til slutt vil jeg kort gå inn på hvorfor aktørene har dannet de alliansene de har gjort under karikaturesaken. Jeg vil i dette kapitlet vise hvordan Vejbjørn Selbekk og Per Edgar Kokkvold har innrammet saken. Denne rammen har jeg valgt å kalle verdier under press. I neste kapittel vil jeg presentere MKR, IRN og den norske regjeringen sin innramming av saken.

En ytre trussel

Slik Vejbjørn Selbekk og Per Edgar Kokkvold rammer inn saken, er problemet først og fremst at verdier er under press. I forbindelse med publiseringen av karikaturtegnene, sa Selbekk at:

I likhet med Jyllands-Posten er jeg bekymret for den innskrenkingen av ytringsfriheten som pågår. Gjennom drapet på den nederlandske filmskaperen Theo van Gogh har vi sett at det ikke dreier seg om tomme trusler. Vi vet at ytringsfriheten i vår del av verden er truet av en religion som ikke er fremmed for å ty til vold.²¹⁶

I følge Selbekk foregår det altså en innskrenking av ytringsfriheten når det kommer til ytringer om islam. Ytringsfriheten er derimot ikke den eneste verdien som er under press. Selbekk hevder at med islams økende innflytelse i Europa, så er man nå vitne til at også flere

²¹⁵ Entman, "Framing: Toward clarification of..." 51-58.

²¹⁶ Trygve W. Jordheim, "- Ytringsfriheten er truet," DagenMagazinet.no, 09.01.2006, <http://www.dagenmagazinet.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/Default.aspx?ModuleId=46357&articleView=true> (Oppsøkt 03.03.2008).

verdier er under press. Disse er religionsfrihet og kvinners rettigheter. Samtidig trekker Selbekk også fram at det er en økende antisemittisme blant muslimske grupper, og at det bør stilles spørsmål ved forholdet mellom terrorisme og islam. Men da også ytringsfriheten er truet, medfører dette at disse tingene vanskelig lar seg debattere.

Per Edgar Kokkvold går ikke like langt som Selbekk i å hevde at ytringsfriheten er truet. Han mener allikevel at ytringsfriheten har blitt utfordret. Og som vi så i kapittel fire, så støttet Kokkvold Selbekk i å publisere karikaturene, og han mente at Selbekk med det markerte den frie ytringen. Kokkvold påpeker også at det ikke bare er tomme trusler som er rettet mot dem som benytter seg av ytringsfriheten for å komme med islamkritikk. I likhet med Selbekk viser også Kokkvold til drapet på van Gogh i den sammenheng, og mener at det ”sier litt om hvor langt enkelte muslimer vil gå overfor dem som vanærer Koranen.”²¹⁷

Vebjørn Selbekk og Per Edgar Kokkvold fremhever at visse verdier, der i blant ytringsfriheten, er under press. Dette eksemplifiseres blant annet med henvisning til drapet på van Gogh. I forbindelse med Magazinet's publisering, viser Selbekk også til Finn Graff, som sa at han ikke tør tegne profeten Muhammed av frykt for represalier fra muslimer. Samtidig trekker Selbekk fram drapsforsøket på Aschehougredaktør William Nygaard i forbindelse med utgivelsen av Salman Rushdies bok *Sataniske vers*. Dermed underbygges det at verdier *virkelig* er under press. Men til tross for at de er enige om dette, så forstås verdiene på forskjellige måter. For Vebjørn Selbekk er det snakk om at verdier som *vestlige* verdier er under press: ”når det gjelder konflikten mellom islamisme og vestlige verdier, var han [Samuel Huntington] skremmende korrekt i sine forutsigelser.”²¹⁸ Disse verdiene kan i stor grad også forstås som kristne verdier, i følge Selbekk:

Kristen tro bygger på det at (...) alle har frihet til å velge akkurat det man vil (...) Det er jo en grunnstein i kristen tro, og er på en måte blitt en grunnstein i det vestlige demokratiet, at du har selv valgfrihet i forhold til hvordan du vil leve ditt liv. Jeg mener jo at en god del av disse demokratiske rettighetene som vi snakker om, også er utledet av den kristne kulturen som vi har hatt i Europa i mange hundre år.

²¹⁷ Jordheim, ”Støtter trykking av Muhammed-tegninger.”

²¹⁸ Vebjørn Selbekk, ”Karikaturstridens lærdommer,” Aftenposten.no, 11.03.2006
<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article1245791.ece> (Oppsøkt 24.06.2008).

Dermed er det ikke bare vestlige verdier som er under press, men også kristne. For Per Edgar Kokkvold sin del er det ytringsfriheten, som en fundamental rett i seg selv som utfordres, og sier at det er det ”viktigste prinsippet i vår sivilisasjon.”

Islam og muslimer

Før vi går videre med innrammingen, og ser på hvem Vebjørn Selbekk og Per Edgar Kokkvold mener har skyld i problemer, vil jeg først introdusere to nye begreper som vil bli brukt i de neste avsnittene: ”minority of the worst” og ”minority of the best.” Dette er begreper som beskriver hva som kan skje i møtet mellom et etablert samfunn og nykommere, *the established and the outsiders*. I følge sosiologene Norbert Elias og John L. Scotson tenderer det etablerte samfunn mot å tilskrive nykommerne som gruppe de dårligste karakteristikkene av gruppens ”verste” representanter. Tilsvarende ser de etablerte på seg selv, og egen gruppe, i lys av gruppens mest normsettende del. Dette fører til en situasjon hvor majoriteten sammenlikner egne *normer* og *verdier* med minoritetens *praksis*. Dermed får man en situasjon hvor en minoritet representerer en helhet på godt og vondt.²¹⁹ Dette kaller Elias og Scotson for ”minority of the worst” og ”minority of the best.”²²⁰ Et slikt vrangbilde i begge retninger muliggjør at den etablerte gruppe alltid finner bevis for at egen gruppe er ”god” og den andre er ”dårlig”. Elias og Scotson hevder dette har sammenheng med at den etablerte gruppen ser på seg selv som utrustet med en spesiell gruppekarisma, en spesiell dyd som alle innad i gruppen har, og de utenifra mangler.²²¹

Som vi så i forrige underkapittel, så mener Selbekk og Kokkvold at det er i forbindelse med islam at verdier utfordres. Det er også islam og muslimer som står sentralt når det gjelder hvem som er skyld i at verdier er under press. Når det gjelder Vebjørn Selbekk, så er hans utgangspunkt at en økende innvandring fra muslimske land har ført til en verdikonflikt i Vesten. Han poengterer også at jo mer innflytelse islam har i et samfunn, jo dårligere kår vil ytringsfriheten ha.²²² Til tross for dette er Selbekk noe inkonsekvent når det gjelder hvem de skyldige er. På den ene siden hevder han at ytringsfriheten utfordres av personer som misbruker islam for å forsvare terrorisme:

²¹⁹ Norbert Elias og John L. Scotson, *The established and the outsiders*, 2.utg. (London, Thousand Oaks og New Delhi: Sage publications, 1994), xix.

²²⁰ Ibid., 159.

²²¹ Ibid., xvi-xix.

²²² Selbekk, *Truet av islamister*, 227-228.

”Altså for meg har dette aldri vært, og heller ikke for Jyllands-Posten, hvis du leser hva Flemming Rose skriver om det, et angrep på muslimer (...). I så fall, hvis det er et angrep på noen, så må det jo være på de som misbruker Muhammed og misbruker den islamske tro til å begå overgrep og til å begå terrorisme.”

Samtidig mener Selbekk at man også bør stille spørsmål ved selve religionen islam. ”Debatten om islam er en fredsreligion eller ikke, er uansett meget aktuell. Drapstrusler mot de som deltar i den, kan neppe sies å være noe godt bidrag for å overbevise om religionens fredelige hensikter.”²²³ Det er her tydelige motsetninger å se i Selbekks argumentasjon, hvorvidt problemet er selve islam eller de som misbruker den. Og det ser nok ut til at det første sitatet nok et forsøk på å moderere seg. For som vi har sett, så sa Selbekk i forbindelse med publiseringen at ytringsfriheten var truet av en religion som har tydd til vold.²²⁴ Selbekk går dermed langt i å antyde at det er islam som er skyld i problemet.

Også Per Edgar Kokkvold trekker fram islam. Han hevder blant annet at ”dette dreier seg om to forskjellige tankeretninger: Den muhammedanske og den kristne. Michael Moore [amerikansk filmregissør] (...) kan for eksempel bevege seg fritt blant republikanere og andre han har fornærmet på det groveste.”²²⁵ Dette sitatet impliserer at det er snakk om ulike tankeretninger, og at den muslimske tankeretningen, i motsetning til den kristne, ikke tillater at fornærmelser går upåaktet hen. Kokkvold legger i likhet med Selbekk til grunn at islam er skyldig i problemet. Samtidig er det hovedsakelig det islamske presteskapet og islamister Kokkvold fokuserer på, selv om det er usikkert hva han legger i ordet islamist. Som vi har sett, så viser Kokkvold blant annet til en demonstrasjon i London i forbindelse med karikursaken, som han hevder islamister stod bak. Han synes det er et tankekors at det var mulig å få i stand en demonstrasjon som oppfordrer til terror, samtidig som det ikke var en eneste muslimsk demonstrasjon i forbindelse med terrorhandlingene i Madrid og London. Kokkvold konkluderer dermed med at ”hundretusener av fredelige muslimer tier av frykt for islamistene, slik mange under karikaturstriden førte dialog med mullaher og imamer, ikke i respekt for deres tro, men i frykt for deres terror.”²²⁶ Med andre ord er også muslimer redde for islamistenes reaksjoner.

²²³ Ibid., 238.

²²⁴ Jordheim, ”-Ytringsfriheten er truet.”

²²⁵ Jordheim, ”Støtter trykking av Muhammed-tegninger.”

²²⁶ Per Edgar Kokkvold, forord til *Truet av islamister*, av Vebjørn Selbekk (Kjeller: Genesis Forlag, 2006), 18-19.

For å understreke at det er islam som er årsaken til problemet, velger både Selbekk og Kokkvold å sammenlikne religionen med Vesten. Det er også i den forbindelse at de tar i bruk ”minority of the worst” og ”minority of the best.” For å kunne hevde at islam utfordrer vestlige verdier, og dermed utgjør en trussel, må det ligge til grunn et element av frykt. Og slik vi har sett at Vebjørn Selbekks har innrammet problemet, så er det hans oppfatning at det er all grunn til å være bekymret for islams økende innflytelse i Europa. Selbekk skriver for mange nordmenn så var karikaturesaken ”det første virkelig dramatiske møtet med de kreftene som nå utfordrer flere av de vestlige demokratiske verdiene.”²²⁷ For Selbekk sin del var karikaturesaken nok et eksempel på at det finnes utfordringer i møtet mellom islam og Europa, og den synliggjorde ”dypereliggende konfliktlinjer i forholdet mellom den muslimske religion og Vesten.”²²⁸ Videre skriver Selbekk at flere og flere begynner å stille spørsmål ved om det lar seg gjøre å forene islam med demokrati.²²⁹ Ved å ta utgangspunkt i at det er islam som utfordrer demokratiet, understrekes alvoret i trusselbildet. Samtidig, når Selbekk peker på at det er islam som er årsaken til problemet, impliserer han at det kun finnes én rimelig tolkning av om hva islam er, og at denne tolkningen definerer muslimer. Dermed legges det til grunn en årsakssammenheng mellom islams dogmer og muslimers handlinger.²³⁰

Selbekk stiller spørsmål ved om islam lar seg forene med demokrati, og mener at det er et ”historisk og statistisk faktum at jo større innflytelse islam har i et samfunn, dess dårligere kår har ytringsfriheten. De muslimske nasjoner er godt representert på toppen av alle lister over alle land som systematisk undertrykker denne og andre menneskerettigheter.”²³¹ En tilsvarende kopling brukes også i forbindelse med terrorisme og annen vold. Selbekk skriver at dersom man tar en titt i Koranen, så vil man oppdage at det er mye voldsretorikk å finne der.²³² Denne forbindelsen mellom islam og vold har vi også sett at Selbekk la til grunn da Magazinet trykte karikaturene. Disse eksemplene blir brukt som bevis på hva religionen islam er og står for. Selbekk tar her i bruk en retorikk som samsvarer med ”minority of the worst”. For det første blir muslimers negative handlinger knyttet til islam, for så å stå som representanter for hva islam egentlig er. Derfra er det enkelt å trekke den slutningen at dersom det kun finnes én islam, og at eksemplene ovenfor representerer den, for muslimer handler

²²⁷ Selbekk, *Truet av islamister*, 212.

²²⁸ Ibid.

²²⁹ Ibid., 213.

²³⁰ Olivier Roy, *Secularism confronts Islam*, (New York: Colombia University Press, 2007), 8-9.

²³¹ Selbekk, *Truet av islamister*, 227-228.

²³² Ibid., 237.

nødvendigvis i samsvar med den, så representerer disse muslimene i bunn og grunn alle muslimer. Samtidig impliseres det at ettersom islam utfordrer vestlige verdier, så vil et økende antall muslimer i Vesten øke sannsynligheten for at vestlige og kristne verdier vil bli utfordret. Vesten og dets verdier brukes også som en kontrast til islam, og det er i den forbindelse Vebjørn Selbekk benytter seg av ”minority of the best”.

For Vebjørn Selbekk sin del er det først og fremst snakk om en verdikonflikt: ”Jeg ser på det som en verdikonflikt, det gjør jeg. Det er en god del av disse verdiene som er fremmed i den konteksten vi lever i oppi her, og det er jo bare å se på hvor disse verdiene i dag blir beskyttet og blir utøvd, og hvor dem blir undertrykt.” Selbekk mener at Huntingtons tese om clash of civilizations, og nærmere bestemt mellom Vesten og islam har vist seg å stemme.²³³ Her ser man at på samme måte som Selbekk snakker om én islam, snakker han også om ett Vesten. Og det er her begrepet om ”minority of the best” kommer inn. Selbekk benytter seg av dette i sin argumentasjon, for å vise hvor store kontraster det faktisk er snakk om. I sin bok skriver han, i forbindelse med spørsmål om hvorvidt islam er fredelig eller ikke, at:

Disse spørsmålene er viktige. I Vesten er det tillatt å ha en oppfatning om dette. Folk har rett til å hevde sine synspunkter, selv om de ikke alltid er i overensstemmelse med den steinharde sensuren som det muslimske presteskaper er vant til å få utøve i de islamske landene. Vi lever i den frie verden og her er det andre regler som gjelder.²³⁴

I boka tydeliggjøres også hvordan han sammenlikner såkalte vestlige idealer med muslimsk og islamsk praksis. Selbekk sammenlikner islam med kristendommen, og antyder at kristendommen har hatt innvirkning på Vestens demokratiutvikling ”Det var som kjent i det overveiende kristne Vesten at demokratiet opprinnelig feiret sine triumfer som styresett i moderne tid.”²³⁵ Sammenlikningen fortsetter med synet på skillet mellom kirke og stat, som Selbekk poengterer at kristen teologi har vært opptatt av, i motsetning til islam. Han nevner her toregimentslæren, og skriver ”[e]n slik oppdeling er totalt ukjent for den islamske religionen”.²³⁶ Videre skriver han ”Det klassiske arabiske språket skal ikke en gang ha et ord for skillet mellom hellig og verdslig, åndelig og timelig.”²³⁷ Her kritiserer Selbekk islam for at det ikke praktiseres et skille mellom kirke og stat, en form for sekularisering som i stor grad er basert på en vestlig, kristen utvikling. Selbekk viser dermed til en oppfatning, som ifølge

²³³ Vebjørn Selbekk, ”Karikaturstridens lærdommer.”

²³⁴ Selbekk, *Truet av islamister*, 236.

²³⁵ Ibid., 218.

²³⁶ Ibid.

²³⁷ Ibid.

Grace Davie er vanlig i Europa, nemlig at det europeere gjør i dag, vil andre gjøre i morgen. Dermed tar man ikke innover seg at sekulariseringen som har vært i Vest-Europa oppstod i en spesiell kontekst.²³⁸ Selbekks kritikk av islamsk praksis er dermed basert på en oppfatning av sekularisering som en universell teleologisk prosess, hvor det endelige utfall allerede er kjent.²³⁹ Han overser dermed at det i Vesten, fortsatt finnes land hvor kirke og stat ikke er delt, inklusive Norge.

For Vebjørn Selbekk sin del handler det altså om at en totalitær enhet, islam/islamismen, utfordrer en fri enhet, Vesten. Og tilsvarende, at disse enhetene opererer med ulike verdsett. Selbekk går altså ut fra at det finnes ett Vesten, med et felles sett verdier. Og som vi har sett, mener Selbekk at store deler av disse verdiene både er vestlige og kristne. Men Selbekk går lenger enn som så, og hevder at de også er *universelle*:

Når demografien endres, så mener jeg at det er utrolig viktig at vi hegner om de verdiene som vi har bygd vår type samfunn på og si: ja til et flerkulturelt og et fargerikt fellesskap. Men hør her, vi har noen verdier i landet vårt, og i Vesten, som vi har bygd vårt demokrati på, og de er ikke til salgs. De kommer vi ikke til å endre, uansett om demografien endrer seg, uansett hvor mye man vil presse oss, uansett hvor man brenner flagg og ambassader (...) Dem er ikke til salgs. Det her kommer vi til å stå på, for det særpreger vår type samfunnsstruktur. Og disse verdiene mener vi faktisk er universelle, og vi forbeholder oss retten også til å fortelle det at også land med et islamsk, islamistisk styresett faktisk bør omfavne disse verdiene

Det er verdt å merke seg at Selbekk sammenlikner islam og Vesten, og ikke islam og kristendommen. Dette kan nok forklares med at for Selbekk tilsvarer Vesten kristendommen. Selbekk trekker en linje fra kristendommen til vestlige verdier, og videre til universelle verdier. Dette samsvar med at den etablerte gruppen anser seg selv for å være utrustet med en spesiell dyd som den andre gruppen ikke har, hvilket er kristendommen, og dets medfølgende verdier.²⁴⁰ I dette tilfellet er det ikke hele gruppen, Vesten, som hevder det, men en stemme fra et kristent høyre som har hele Vesten som dets interessesfære. I Selbekk sin framstilling av islam som en ytre trussel mot Vesten, ligger det også en tanke om at det utgjør en trussel mot kristendommen. Her kommer den moralske manikeismen og den konservative tilnærmingen som kjennetegner NCR og det nye kristne høyre tydelig fram.

²³⁸ Davie, *Europe: The exceptional case...*, ix-x.

²³⁹ Casanova, *Public religions in the...*, 25.

²⁴⁰ Elias og Scotson, *The established and the outsiders*, xvi-xix.

Som vi har sett ser også Per Edgar Kokkvold på islam som årsaken til at ytringsfriheten utfordres. Og i likhet med Vebjørn Selbekk, har også Kokkvold en essensialistisk tilnærming til islam. Som vi har sett, nevner Kokkvold at det finnes en muslimsk tankeretning. I innledningen til Vebjørn Selbekks bok, skriver Kokkvold at det i mange tilfeller går dårlig med muslimer som kritiserer islam.²⁴¹ Kokkvold knytter dermed islam og muslimer til det intolerante. ”Vi har sikkert mye å lære av muslimene, men vi har ikke noe å lære av muslimene når det gjelder toleranse i forhold til annerledestenkende.” På tilsvarende måte som Vebjørn Selbekk, benytter også Per Edgar Kokkvold seg av ”minority of the worst” når det gjelder muslimer. Også her blir noen muslimers handlinger betegnende for alle muslimer. I likhet med Selbekk sammenlikner også Kokkvold islam med Vesten og dets verdier. Samtidig er Kokkvold litt mer nyansert enn Selbekk. For til tross for at også han ser på det som en verdikonflikt, så mener han også at den er overdrevet. ”Det er en verdikonflikt. Men jeg tror at noen på vestlig side, på antimuslimsk side (...) har overdrevet dette voldsomt.” Som vi har sett, så er det ytringsfriheten Kokkvold først og fremst opptatt av. Og i motsetning til Selbekk knytter ikke Kokkvold ytringsfriheten til kristendommen. Allikevel, når Kokkvold viser til den kristne tankeretning, så impliserer han at frihetstanken er karakteristisk for den. Dermed handler det om at de to tankeretningene forholder seg ulikt til ytringsfriheten. En følge av dette er at Kokkvold mener at den kristne tankeretningen er normsettende for hvordan man i Vesten forholder seg til ytringsfriheten. Her fremmer Kokkvold idéen om ”minority of the best.” Den kristne tankeretning blir dermed den spesielle dyden alle innad i Vesten innehar, og som muslimene mangler.²⁴² Da Kokkvold framhever seg selv som udogmatisk, og nærmest upersonlig kristen, kan hans slutning her sees på som et forsøk på å understreke at det er snakk om ulike måter å tenke og handle på.

De ”gode” og de ”onde”

Ut ifra de foregående avsnittene, så vil Vebjørn Selbekk og Per Edgar Kokkvolds moralske vurdering av aktørene i saken bære preg av hvordan de har innrammet problemet og hvem som er skyldig i det. På den ”gode” siden, finner man dermed de som stod opp og forsvarte ytringsfriheten. På den ”onde” siden finner man de som viste unnfallenhet og som brukte karikaturene til å fremme egne interesser.

²⁴¹ Kokkvold, forord til *Truet av islamister*, 12.

²⁴² Elias og Scotson, *The established and the outsiders*, xvi-xix.

Både Selbekk og Kokkvold trekker fram ulike europeiske land, som alle støttet ytringsfriheten. I en lederartikkel med tittelen "Unnskyld at vi har ytringsfrihet", trakk Selbekk fram den danske regjeringen sin handlemåte under saken, og deres kompromissløse forsvar av ytringsfriheten.²⁴³ Begge trekker også fram land som Tyskland og Frankrike. Kokkvold trekker fram at den tyske regjeringen sa at de ikke ville beklage trykking av tegningene med begrunnelsen at det var en del av ytringsfriheten, mens den franske regjeringen uttrykte at de heller ønsket en overdose karikaturer enn en overdose sensur. Selbekk trekker også fram Fremskrittspartiet som en av de "gode". Selbekk skriver at "i denne viktige debatten [om ytringsfrihet] mener jeg personlig at det er Fremskrittspartiet som har vist den mest prinsipielle holdningen. Jeg er helt enig med Carl I. Hagen når han sier at 'Ytringsfriheten går foran hensynet til Profeten'."²⁴⁴ Samtidig fremstiller de hverandre som "gode". Som nevnt tidligere, var Selbekks publisering en markering av den frie ytringen, i følge Kokkvold. Og i motsetning til mange andre, velger Kokkvold å se på Selbekks forsvar av ytringsfriheten og publiseringen som et uttrykk for en dissidenttradisjon. Selbekk har flere ganger nevnt at hans mor kom til Norge som flyktning fra Øst-Tyskland. Kokkvold mener dette har ført til at Selbekk forsvarer ytringsfriheten, da mange flyktet fra Øst-Tyskland på grunn av mangelen på denne friheten. Selbekk trekker fram Kokkvold som en ytringsfrihetens forsvarer på bakgrunn av styrken i hans forsvar av Selbekk. Han beskriver Kokkvold sin argumentasjon som både tydelig og prinsipiell.

Både Kokkvold og Selbekk peker på det at de danske imamene som tok med seg de 12 karikaturene, samt andre tegninger, til Midtøsten som en hovedårsak til at saken utviklet seg slik den gjorde. Disse innrammes også som "onde" i saken. Selbekk stiller spørsmål ved om det i det hele tatt hadde blitt opptøyer og uroligheter, hadde det ikke vært for imamenes reise.²⁴⁵ Samtidig påpeker han at Magazinet sin publisering falt samtidig med denne reisen, og at denne publiseringen dermed ble brukt for å bekrefte inntrykket av at "Vestens medier pumper ut tegninger av profeten." Kokkvold er av en liknende oppfatning. Han mener at det blir feil å hevde at omfanget av saken skyldes globalisering og Internett, slik blant annet Jens Stoltenberg gjorde. I følge Kokkvold er det grundig dokumentert at det var et "middelaldersk

²⁴³ Vebjørn Selbekk, "Unnskyld at vi har ytringsfrihet," *dagenmagazinet.no*, 27.01.2006, <http://www.dagenmagazinet.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/Default.aspx?ModuleId=46509&articleView=true> (Oppsøkt 04.03.2008).

²⁴⁴ Vebjørn Selbekk, "Ytringsfrihet kan aldri beklages," *Aftenposten.no*, 15.02.2006, <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article1224401.ece> (Oppsøkt 04.03.2008).

²⁴⁵ Selbekk, *Truet av islamister*, 59.

presteskap som tente ilden i den muslimske verden i kjølvannet av Muhammed-tegningen.”²⁴⁶ Men til tross for at de begge legger mye av skylden på de danske imamene, er det først og fremst den norske regjeringen de retter kritikk mot, og rammer inn som ”onde”.

I følge Vebjørn Selbekk var den norske regjering blant de dårligste i Vesten til å håndtere saken, siden de nærmest beklaget ytringsfriheten. Det mest alvorlige, var da Jens Stoltenberg gikk ut og sa at Selbekk måtte ta på seg deler av ansvaret for at ambassaden i Damaskus ble brent ned. For Selbekk var dette et klarsignal fra regjeringen om at flere kunne legge skylden på han. I følge Selbekk taklet altså ikke regjeringen utfordringen hvor en sentral verdi stod på spill. Regjeringen representerer også i stor grad det Selbekk ser på som den politisk korrekte fløy. Heller ikke Kokkvold har mye til overs for regjeringens handlemåte, og viser til e-posten som Utenriksdepartementet sendte til de norske ambassadene. Her mener han at regjeringen fikk panikk, og skjøv ”ytringsfriheten, selve grunnlaget for vår eksistens, vår kultur, vår sivilisasjon, og kom i skade for å gjøre den til et innskudd, en bisetning i 6. avsnitt.” I følge Kokkvold greide ikke regjeringen å skille mellom tegninger og terror, blant annet ved at Vebjørn Selbekk ble gjort medansvarlig for ambassadebrannen. Regjeringen ble meklere mellom de som brukte ytringsfriheten, og de som ikke aksepterte den.²⁴⁷

En siste kategori, som også delvis er skyld i problemet, er de såkalte politisk korrekte: kulturrelativister, venstreintellektuelle, feminister og venstresiden i norsk politikk Vebjørn Selbekk stiller spørsmålet om ”hvorfors norske feminister og venstreorienterte politikere ikke er mer opptatt av de kvinneundertrykkende tendensene i islam.”²⁴⁸ Videre skriver han at store deler av det politiske Norge har skyld i at man unnlater å diskutere de problematiske sidene ved islam.²⁴⁹ De som tradisjonelt sett har vært ytringsfrihetens forsvare, har vært påfallende tause under karikaturesaken. Og når de først har uttalt seg, så har argumentene vært at man må vise forståelse for at islam kun kan kritiseres innenfra, og at karikaturene er forkastelige, da de ikke bidrar til dialog mellom kulturer.²⁵⁰ Kokkvold konkluderer med at ”islam er det nye venstre.”²⁵¹ Venstresida kjennetegnes nå av å forsvare religiøs fundamentalisme.

²⁴⁶ Kokkvold, forord til *Truet av islamister*, 15.

²⁴⁷ Arnhild Aass Kristiansen, ”Støre vil ikke beklage,” *Nationen.no*, 03.10.2006, <http://www.nationen.no/Innenriks/article2327750.ece> (Oppsøkt 01.09.2008).

²⁴⁸ Selbekk, *Truet av islamister*, 241.

²⁴⁹ *Ibid.*, 245.

²⁵⁰ Kokkvold, forord til *Truet av islamister*, 12.

²⁵¹ *Ibid.*, 13.

Det at Vebjørn Selbekk også innrammer imamene som ”onde”, har først og fremst å gjøre med at de står som representanter for den islam som øver et press på kristne verdier. Samtidig rammer han også inn de politisk korrekte som ”onde”. Som vi har sett, så representerer islam en ytre trussel. Men som Beyers fremstilling viser, så kjennetegnes den konservative tilnærmingen også av en indre trussel, og det er nettopp denne trusselen de politisk korrekte, venstresiden i norske politikk og feminister står for. Selbekks kritikk av disse baserer seg på to momenter: for det første er de en trussel mot kristendommen, fordi de driver en politikk som fjerner seg fra kristne verdier. ”Dels finnes det sterke politiske krefter som prøver å marginalisere den kristne samfunnsinnflytelsen mest mulig. Særlig de sosialistiske partiene har en drøm om å forvise kristne verdier og moral til samfunnets politiske skammekrok.”²⁵² Samtidig foregår det en forskjellsbehandling, i følge Selbekk, hvor de viser seg å være mye mer kritiske til kristne miljøer enn muslimske:

Et fenomen som stadig forundrer meg, er hvorfor norske feminister og venstreorienterte politikere ikke er mer opptatt av de kvinneundertrykkende tendensene i islam. De samme miljøene synes veldig ivrige etter å gå kristne samfunn nærmere etter i sømmene på dette området. Men hvorfor setter de ikke de samme søkelysene på de muslimske trossamfunnene? Er det rett og slett fordi det er mer politisk korrekt å angripe kristne grupperinger enn islamske?²⁵³

Selbekk mener at det politisk korrekte har ulike standarder når det gjelder religionskritikk, hvor kritikk av islam unngås av frykt for å virke intolerante eller diskriminerende overfor islam som minoritetsreligion og muslimer. Samtidig er det fritt fram for å kritisere kristne. Dette utgjør en trussel for det kristne hegemoniet i Vesten på to måter. For det første, medfører det politisk korrekte at man ikke står opp for vestlige verdier, og i så måte også kristne verdier, slik regjeringen gjorde under karikaturesaken. For det andre fører en unnfalighet overfor islam til at man tillater islam å sette ytterligere press på vestlige verdier, som impliserer en trussel mot kristendommen. Selbekks innramming av de ”onde” handler altså om hvem som utgjør en trussel mot kristendommen.

For å forstå Kokkvolds innramming av de ”onde”, er vi nødt til å se på hvordan de liberale forholder seg til troende. I følge John Durham Peters har liberale ofte stått i allianse med

²⁵² Vebjørn Selbekk, ”Kristenfolket og politikken,” *dagenmagazinet.no*, 11.07.2005, <http://www.dagenmagazinet.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/Default.aspx?ModuleId=45700&articleView=true> (Oppsøkt 01.09.2008).

²⁵³ Selbekk, *Truet av islamister*, 241-242.

provokatøren, i dette tilfellet Vebjørn Selbekk, i mot en tredje aktør, nemlig den troende. Liberale foretrekker som regel de som relativiserer det hellige, framfor de som gjør den absolutt. Dermed går den troende ut som den tapende part av ytringsfrihetsdiskusjoner, fordi personen tar seg nær av det liberalisten verdsetter høyest, nemlig friheten til å ytre seg. I den forbindelse blir den troende sett på som intolerante og for sensur.²⁵⁴ Dette forklarer hvorfor Kokkvold betegner Selbekk som tilhørende en dissidenttradisjon, og ser bort fra hans kristne ståsted. Når det gjelder innrammingen, så representerer imamene de troende, mens venstresida er de som har støttet opp om de troende. Det vil si at de har støttet intoleranse og sensur i møte med ytringsfriheten. Med tanke på Per Edgar Kokkvolds syn på ytringsfriheten, er det derfor en logikk i at nettopp disse blir innrammet som ”onde”.

Løsning

Det siste momentet i innrammingen handler om aktørenes løsning på problemet. Både Per Edgar Kokkvold og Vebjørn Selbekk inntar her en kompromissløs holdning. For Kokkvold sin del handler det om å kjempe for ytringsfriheten:

Vi er for ettergivende overfor islamismen. Retten til å fornærme også biskoper og imamer er helt sentral for vår livsform. Jeg er bekymret. Vi behøver noen som våger å si fra, som tør si til fredelige, anstendige muslimer at de er nødt til å ta et valg, at ytringsfrihet faktisk er prisen de må betale for å få dyrke sin tro her i landet. Liker de det ikke, får de reise²⁵⁵

Kokkvold mener altså at man i Vesten må stå opp for ytringsfriheten, samtidig må *alle* muslimer godta ytringsfriheten. Det er her liberalisten Kokkvold viser det illiberale trekket ved liberalismen. For slik Kokkvold innrammer løsningen, så sier han at muslimer ikke kan bruke sin ytringsfrihet til å stille spørsmål ved hvordan ytringsfriheten anvendes. Dermed går han i mot det han selv hevder ytringsfriheten er, nemlig en nøytral grunn hvor (de fleste) ytringer skal tolereres.²⁵⁶ I følge filosofen Charles Taylor viser dette at til tross for at det hevdes at liberalismen er nøytral, så er også den et ”fighting creed.”²⁵⁷ Samtidig impliserer Kokkvolds forståelse av ytringsfriheten, at det er en definisjon alle i Vesten er enige om. Men som vi har sett, så kritiserer Kokkvold de politisk korrekte fordi de ikke deler hans syn. Dette viser det problematiske ved å argumentere på en måte som ”slik gjør vi det her”, da det finnes

²⁵⁴ John Durham Peters, *Courting the abyss* (Chicago og London: The University of Chicago Press, 2005), 5.

²⁵⁵ Ola Henmo, ”Hatets skyteskive,” *Aftenposten.no*, 07.04.2008, <http://www.aftenposten.no/amagasinet/article2346063.ece> (Oppsøkt 03.09.2008).

²⁵⁶ Paul Hirst, ”J.N. Figgis, Churches and the State,” 104.

²⁵⁷ Charles Taylor, ”The politics of recognition,” i *Multiculturalism*, red. Amy Gutmann (Princeton: Princeton University Press, 1994), 62.

et vesentlig antall mennesker som er borgere og også tilhører den vestlige kulturen, som også stiller spørsmålsteget ved ytringsfriheten i den forstand at også etiske perspektiver gjør seg gjeldende i diskusjonen.²⁵⁸

Selbekks løsning er først og fremst å verne om de vestlige verdiene. Samtidig mener han at det må være rom for å debattere islam. Det å kunne ta opp problematiske temaer som ytringsfrihet, kvinners rettigheter, religionsfrihet og terrorisme, og debattere om disse har noen tilknytning til islam. I følge Selbekk må disse områdene diskuteres, da de har blitt mer aktuelle med islams økende innflytelse i Vesten og Norge. For ved å ta disse debattene, så hevder Selbekk at man i større grad kan forstå hvorfor noen muslimer handler som de gjør, og man dermed kan få bukt med problemene. Samtidig påpeker han at det er viktig at de som er for et flerkulturelt fellesskap tar tak i disse problemene. "[for å unngå at det blir en] brun debatt, må vi som storsamfunn tørre å snakke åpent om de verdiene som nå utfordres i takt med islams styrkede stilling i landet vårt. Vi har lenge nok prøvd å avfeie disse problemene under teppet og late som de ikke eksisterer."²⁵⁹ Det er også her Selbekk sin bruk av ytringsfrihetens sannhetsprinsipp gjør seg gjeldende. Selbekk sitt forsvar av ytringsfriheten handler i stor grad om å kunne bruke ytringsfriheten til å "avdekke" sannheten om islam, noe den politisk korrekte fløyen i stor grad ønsker å unngå. Selbekks forsvar av ytringsfriheten er dermed også et forsvar for å kunne kritisere islam og Koranen, og avsløre sannheten om disse.

Allianse

Hvordan kan man så forklare den alliansen som har oppstått mellom Vebjørn Selbekk og Per Edgar Kokkvold? I følge Olivier Roy henger dannelsen av trusselbilde sammen med det faktum at det foregår en verdikamp i Vesten. Dette er ikke en verdikonflikt mellom Vesten og islam, men en indre en, mellom en liberal, sekulær tradisjon og en tradisjonell og konservativ reaksjon, som kjemper for familieverdier og er i mot homofiles rettigheter, abort, feminisme, med mer. Da muslimer begynte å innvandre til Vesten, kom plutselig islam i fokus. I begynnelsen ble de akseptert av de sekulære, i multikulturalismens navn, mens de konservative avskrev dem på bakgrunn av historie og Europas kristne identitet. På 1990-tallet skjedde det så en endring, hvor islam ble stående som forsvarere av de konservative

²⁵⁸ Ibid., 63.

²⁵⁹ Selbekk, *Truet av islamister*, 245-246.

verdiene.²⁶⁰ Dette førte til at deler av den sekulære venstresiden gikk i allianse med et kristen høyre, fordi den anså at et sekulært Europa ble utfordret av en fundamentalistisk religion, islam.²⁶¹ Problemet er dermed ikke islam i seg selv, hevder Roy, men det er heller et spørsmål om vestlige verdier og vestlig identitet, og hvilken rolle religion skal ha i samfunnet. Debatten rundt islam er kun et speilbilde av dette.

²⁶⁰ Olivier Roy, *Secularism confronts Islam*, 100-101.

²⁶¹ *Ibid.*, ix-3.

9. Ramme 2 – Dialog og sameksistens

Intoleranse i et flerkulturelt samfunn

I likhet med Vebjørn Selbekk og Per Edgar Kokkvold, understreker også Islamsk Råd Norge, Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke og regjeringen viktigheten av en rett som ytringsfriheten. Allikevel preges ikke innrammingen deres av at ytringsfriheten er under press. Det har å gjøre med at disse aktørene ikke anser at ytringsfriheten er truet, og at for dem så handler ikke karikaturensaken om ytringsfrihet. Slik går det også fram av Jonas Gahr Støre sin uttalelse: ”I karikaturstriden var jeg ikke urolig for ytringsfriheten i Norge. Den er rotfestet i vår kultur, fra Grunnloven til folks egen bevissthet. Jeg er mer urolig for de stemmene som ikke blir hørt, de som ikke identifiserer seg med storsamfunnet.”²⁶² Olav Fykse Tveit skriver at ”dette handler ikke om retten til fri ytring, men om å behandle hverandre med respekt for å skape et inkluderende samfunn.”²⁶³ Aktørenes innramming handler om sameksistens, inkludering og det å respektere hverandre. En følge av dette, er også å respektere det andre holder hellig. Dette kommer også fram av fellesuttalelsen fra IRN og MKR, hvor de påpeker at ytringsfriheten er en rett som må respekteres. Samtidig påpeker de at en slik rett også innebærer et ansvar, og at karikaturene krenket religiøse følelser.²⁶⁴ Også Raymond Johansen argumenterer på en tilsvarende måte. Han sier at regjeringen ønsket å signalisere to ting: at de forsvarte ytringsfriheten og at de ønsket å gå i dialog. Slik disse aktørene innrammer saken, så er problemet altså mangel på toleranse og respekt for personer med en (annen) tro.

Men selv om aktørene har fokus på inkludering og sameksistens, så er innfallsvinklene deres ulike. Dette må sees i sammenheng med hvilke kontekster aktørene taler ut fra. Som vi så i kapittel 7, har den nåværende regjeringen forsøkt å bevege seg vekk fra en ”ethnos”-orientert til en ”demos”-orientert integrasjonstenkning. I det ligger det en tanke om at alle skal kunne føle tilhørighet til den norske samfunn, enten du er født her, har innvandret, er kristen eller muslim. Dette tydeliggjøres ved at Gahr Støre i kronikken ”Det nye norske vi” fremmer verdier uten verken kristne, norske eller vestlige fortegn. Samtidig anerkjenner regjeringen at

²⁶² Gahr Støre, ”Dialog som prosjekt.”

²⁶³ ”Utfordrer politikere til å ta avstand fra krenkende ytringer.” Den norske kirke, 23.01.2006, <http://www.kirken.no/?event=showNews&FamId=4486> (Oppsøkt 28.09.2008).

²⁶⁴ Islamsk Råd Norge og Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke, ”Fellesuttalelse fra Kontaktgruppen mellom...”

religion er viktig for mange, og at det også gjelder her i Norge. I den forbindelse mener de det er viktig å respektere at mennesker har en (annen) tro, da det kun er slik man kan sameksistere i et flerkulturelt samfunn.²⁶⁵ Jens Stoltenberg skriver at regjeringen la ”vekt på at vi har forståelse for at muslimer kan kjenne seg krenket av tegningene og for at det er leit at det er trykket karikaturer som oppfattes å krenke mange menneskers tro.”²⁶⁶ Når regjeringen vektlegger å fokusere på at muslimers følelser ble såret, så er det en bevisst strategi sett i lys av deres integreringstenkning. Samtidig er det også en utenrikspolitisk side ved hvordan regjeringen innrammer problemet. Deres fokus på sameksistens og respekt henger også sammen med viktigheten av at Norge fremstår som en fredsnasjon. Dette kommer også tydelig fram av det Jonas Gahr Støre skriver om Norges troverdighet og omdømme utad:

Norge arbeider for menneskerettighetene gjennom FN og overfor enkelte land. Dersom vi stiller oss slik at konfrontasjonen og konflikten dominerer i våre internasjonale forbindelser, blir dette arbeidet vanskeligere. Det rammer oss om våre ambassader brenner opp, men det rammer også enkeltmennesker som er utsatt for overgrep, hvis vi ikke kan være til stede for å ta opp enkeltsaker med regimer som bryter menneskerettighetene.²⁶⁷

For at den norske regjering skal kunne være en troverdig aktør innen fredsbyggende arbeid og arbeidet for menneskerettigheter, har det vært nødvendig for dem å innta en posisjon i karikursaken som bygger opp under dette. Og som Gahr Støre skriver, så ville et slikt arbeid blitt vanskeliggjort ved å innta en mer konfronterende posisjon. Dermed vektlegger regjeringen at problemet er mangel på respekt og toleranse, to faktorer som kan sies å henge sammen med en mer konfronterende tilnærming.

For MKR sin del er det maktforhold og marginalisering som vektlegges innenfor inkluderingsperspektivet. I intervjuet med Vebjørn Horsfjord, sa han at:

Om man er en sterk majoritet eller er en liten minoritet som kjenner seg svak, har en betydning for hvordan man etisk vurderer angrep. Da mener jeg verbale eller tegninger og sånt, ikke voldelige angrep, men angrep, kritikk, krenkelser av grupper. Og det synes jeg overses. Muslimer i Norge ser jeg på som en ikke veldig liten og veldig svak, men tross alt en liten og svak gruppe, ikke minst når vi snakker om mediaoffentligheten (...) All dekning av islam i Norge, bortsett fra helt marginale muslimske medier som nesten utelukkende leses av muslimer selv, all annen dekning av det skjer på flertallets premisser, eller på representanter for flertallets premisser. Og det mener jeg har etisk betydning.

²⁶⁵ Gahr Støre, ”Religionskonflikter ute og hjemme...”

²⁶⁶ Jens Stoltenberg, ”Ytringsfrihet og toleranse,” Dagsavisen.no, 04.02.2006, <http://www.dagsavisen.no/meninger/article284975.ece> (Oppsøkt 28.09.2008).

²⁶⁷ Gahr Støre, ”Dialog som prosjekt.”

I likhet med regjeringen handler ikke karikaturensaker om ytringsfrihet for MKR. Horsfjord forklarer dette med at ytringsfrihet kun er et marginalt aspekt ved saken, da det er et spørsmål om jus, og det ikke har vært noe spørsmål om hvorvidt det var lov eller ikke å trykke karikaturene. Det er derimot et spørsmål om hvordan minoriteter blir behandlet, og her står maktaspektet sentralt. Horsfjord sitt poeng er at en ytring ikke bare er en ytring. Det har også noe å si hvem som kommer med den, og hvem ytringen retter seg mot. Som nevnt i kapittelet om MKR, så er den liberale tilnærmingen til samtiden preget av at den religiøse oppgaven blir å arbeide for en mer helhetlig inkludering av mennesker, uansett bakgrunn.²⁶⁸ Dette kommer også tydelig fram av MKRs innramming. Fokuset ligger på at en allerede marginalisert gruppe, muslimer, blir utsatt for et angrep. Dette oppfatter MKR som en marginalisering av en forholdsvis liten og svak gruppe.

Når det gjelder IRN, så representerer de den religiøse minoriteten og den sårede part i karikaturensaken. IRN sitt utgangspunkt under karikaturensaken var at karikaturene ikke hadde noe med ytringsfrihet å gjøre, men kun var en provokasjon, og at muslimer i Norge følte seg både såret og krenket av disse. De argumenterte også med at det følger et ansvar med ytringsfriheten. I dette ansvaret inngår det å ikke sjikanere andre, noe tegnerne og de som publiserte karikaturene forbrøt seg mot. Her er det interessant å se på hvordan IRN velger å ramme inn problemet. Som vi har sett, hevder Soysal at organisasjoner som IRN knytter sine krav til dominerende diskurser, som menneskerettigheter, istedenfor å vise til religiøse særtrekk.²⁶⁹ Slik IRN innrammer problemet, fokuserer de ikke på at profetene ikke skal portretteres og betydningen av profeten Muhammed, hvilket er argumenter innen en islamdiskurs. Det de derimot argumenterer for er at *deres* følelser ble krenket ved å publisere tegningene. Selv om disse tingene henger sammen, så er det en forskjell i det at IRN nedtoner det som kan sies å være det religiøse særtrekket. Dette kommer også til uttrykk hos Shoab Sultan, som mener at rasismeparagrafen ville vært en mer relevant paragraf å bruke i saken enn blasfemiparagrafen. IRN fremhever heller det at *ved* å krenke profeten, så krenker man *de* som holder det hellig. Dermed flyttes fokuset over på mellommenneskelig forhold, som igjen knyttes til en menneskerettighetsdiskurs, nærmere bestemt ytringsfriheten, og de etiske aspekter ved denne friheten.

²⁶⁸ Beyer, *Religion and globalization*, 88.

²⁶⁹ Soysal, "Changing parameters of citizenship....," 511.

Polariserende krefter

Der vi ser at Selbekk og Kokkvold primært anser islam og muslimer for å ha skyld i problemet, vender de tre andre aktørene om på det, og trekker fram at mye av årsaken til problemet er å finne blant majoriteten. Shoab Sultan mener at mange av de samme personene og miljøene som var for trykningen av karikaturene, er de samme som har jobbet for å innskrenke muslimers ytringsfrihet, blant annet når det gjelder bruken av hijab. Uten å ville trekke fram noen navn, så hevder han at det er en ”konstellasjon av forskjellige krefter som (...) har kjørt en veldig islamofobisk retorikk over lang tid.” MKR framhever de som ved å krenke andres religiøse følelser, opptrer uansvarlige i religionsdebatten.²⁷⁰ Raymond Johansen trekker fram de han kaller for eurosentriske. Johansen sier han var skuffet over at det var noen som fremhevet kristen religion og kultur, i møte med andre religioner, og at disse valgte å fremheve deres standpunkt og ytringsfriheten, på bekostning av karikering av islam. Disse bidro til å skape en større avstand i debatten om Norge som et flerkulturelt samfunn.

De tre aktørene mener altså at de som er skyld i problemet er de som søker polarisering mellom Vesten og islam. Johansen begrunnet sin skuffelse over de eurosentriske personene med at de bidro til å skape en større avstand i debatten om Norge som et flerkulturelt samfunn. En del av denne polariseringen handler om å understreke at det er snakk om fundamentale forskjeller mellom islam og vestlige verdier, noe som gjør det vanskelig å sameksistere. I motsetning til Vebjørn Selbekk og Per Edgar Kokkvold, hvis innramming tydelig viser hvem som er skyld i problemet, unngår de tre aktørene å konkretisere dette. Dette må sees i sammenheng med at Selbekk og Kokkvold sin innramming i stor grad baserer seg på at verdier utfordres av islam. Dette impliserer også i stor grad hvem som er skyld i problemet. For regjeringen, MKR og IRN sin del, knyttes innrammingen deres seg til sameksistens. I en slik innramming vektlegger de det som virker samlende, framfor det som splitter. Dette medfører at selv om de anerkjenner at det er noen som har skyld i problemet, så velger de å ikke gjøre dette eksplisitt, og dermed konfronterende.

Som vi har sett ovenfor, så antyder aktørene vagt hvem som er skyld i problemet. Disse har til felles at de vektlegger ”minority of the worst”. Motsetningen mellom disse og de tre aktørene

²⁷⁰ ”Utfordrer politikere til å...” Den norske kirke.

ligger i spørsmålet rundt hvor forskjellige man kan være i et samfunn. Sosialantropolog Thomas Hylland Eriksen skriver at ”forholdet mellom *like rettigheter* og *retten til å være forskjellig* står sentralt i debatten om det multietniske samfunn.”²⁷¹ På den ene side krever staten at innbyggerne er like på visse områder, som å betale skatt og følge lovverket. På den andre siden, er det et spørsmål om hvor ulike man kan være i et samfunn. Det er ofte her det hersker uenighet.²⁷² Regjeringen, MKR og IRN sitt utgangspunkt er at det ikke er noen motsetning mellom å være forskjellige og allikevel sameksistere og skape et inkluderende samfunn. I motsetning til de som er skyld i problemet, som i likhet med Vebjørn Selbekk og Per Edgar Kokkvold benytter seg av en *oss versus dem-tenkning*, er de tre andre aktørenes innramming i stor grad preget av en *vi-tenkning*, hvor ingen skal være utelatt. De ønsker i stor grad å fremme det positive ved et slikt samfunn, og kan i den forstand sies å benytte seg av en form for ”minority of the best” i omtalen av det flerkulturelle Norge.

De ”gode” og de ”onde”

Når det gjelder den moralske vurderingen, så preges den av hvordan de tre aktørene har innrammet problemet, og hvem som er skyld i det. Dermed utgjør de ”gode” de som har fokusert på dialog, mens de ”onde” er de som har vektlagt polarisering. Dette er også i tråd med hvordan ulike aktører har forholdt seg til spørsmålet om hvor like eller ulike man kan være i et samfunn.

Regjeringen, IRN og MKR trekker frem hverandre som ”gode” under karikaturesaken. Til tross for at Shoaib Sultan mener regjeringen godt kunne ha vært mer presise når de snakket om hvilke aviser som hadde publisert karikaturene, synes han at de hadde en god håndtering av saken. I følge Sultan skal regjeringen ha en stor del av æren for at ting utspant seg annerledes i Norge enn i Danmark. Også Vebjørn Horsfjord var svært fornøyd med regjeringen. Han mener at de greide den distinksjonen mellom retten til å ytre seg, og det å ikke måtte identifisere seg med ytringen. I motsetning til Kokkvold og Selbekk, mener Horsfjord at regjeringen ivaretok ytringsfriheten ved at myndighetene tok ansvar for Selbekks sikkerhet. Som Raymond Johansen sa, valgte regjeringen å gå i dialog tidlig i saken. Og nettopp dialogarbeidet, hovedsakelig mellom IRN og MKR, blir trukket fram som noe positivt ved saken. Alle de tre aktørene mener at dialogarbeidet hadde mye å si for at saken utviklet

²⁷¹ Thomas Hylland Eriksen, ”Tilhørighet og integrasjon i komplekse samfunn,” i *Flerkulturell forståelse*, red. Thomas Hylland Eriksen, (Oslo: Tano Aschehoug, 1997), 25.

²⁷² Ibid.

seg annerledes i Norge enn hva den gjorde i Danmark. Også Selbekk og Kokkvold anerkjenner dette i stor grad. Jonas Gahr Støre skrev blant annet at IRN og MKR viste mot da de kom sammen og snakket om saken, og at denne dialogen hadde stor betydning for sakens forløp både i Norge og Norges situasjon internasjonalt.²⁷³ Det nære samarbeidet mellom IRN og MKR gjennom dialogarbeidet og fellesuttalelsen tydeliggjør også at disse to aktørene innrammer hverandre som ”gode” i saken.

Når det gjelder de ”onde”, er det først og fremst Vebjørn Selbekk som trekkes fram. Jens Stoltenberg antydte at Vebjørn Selbekk bidro til at den norske ambassaden brant ned, da demonstrantene brukte publiseringen i Magazinet som begrunnelse for å gjøre det.²⁷⁴ Samtidig hevder Stoltenberg at det er en dobbeltmoral å finne hos Vebjørn Selbekk, og viser til at Selbekk i 2004 var for å beholde blasfemiparagrafen, med den begrunnelse at ”det ikke skal være fritt frem for å trække på andre menneskers tro og overbevisning i dette landet.”²⁷⁵ Stoltenberg mener dette viser at Selbekk har én standard for kristne og en annen overfor andre religioner.²⁷⁶ Jonas Gahr Støre hevder at Selbekk selv søkte en konflikt ved å publisere tegningene. Gahr Støre skriver at ”det er stor forskjell i måten avisene publiserte karikaturene på. Magazinet gikk ut midt i en stor kontrovers og frontet trykkingen. Det var et journalistisk prosjekt fra Selbekks side.”²⁷⁷ Også Vebjørn Horsfjord trekker fram det at Vebjørn Selbekk søkte konfrontasjon. Horsfjord mener at dersom Selbekk virkelig ønsket å utforske ytringsfriheten, så ville det ha vært mer hensiktsmessig å komme med saklige, kritiske essay om muslimsk maktbruk eller islam, og legger til at det ”neppe ville skape den konfrontasjonen som Selbekk trenger nettopp for å få bekreftet sin egen tese.”²⁷⁸ Horsfjord påpeker at grunnen til at Selbekk, og ikke andre medier i Norge trekkes fram, har å gjøre med den etiske forskjellen mellom å trykke en liten faksimile og om man ”rett nok gjengir en faksimile, men tross alt en faksimile over en dobbelside, i fullt format. Altså, det mangler veldig lite på at det er fullt format, at det en selvstendig avisside, og sier: se her, vi er ikke redd for å gjøre dette.” I følge Horsfjord har Selbekk også bidratt til å importere den danske debatten til Norge, med mer polarisering, noe som også kan føre til at det nøres opp under fiendebilder og frykt også i

²⁷³ Gahr Støre, ”Dialog som prosjekt.”

²⁷⁴ Marianne Johansen, ”Gir Magazinet-sjef deler av skylden,” Vg.no, 06.02.2006, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=181856> (Oppsøkt 09.09.2008).

²⁷⁵ Selbekk, ”Hagen reddet blasfemiforbudet.”

²⁷⁶ Stoltenberg, ”Ytringsfrihet og toleranse.”

²⁷⁷ Tvedten ”-La ikke skylden på Magazinet.”

²⁷⁸ Vebjørn Horsfjord, ”Karikaturer og ytringsfrihet,” 14.01.2006, http://folk.uio.no/leirvik/tekster/Karikaturer_og_ytringsfrihet.htm (Oppsøkt 29.06.2008).

Norge. IRN gjør også et poeng ut av at Magazinet er en kristen avis. I en pressemelding skriver de at det er beklagelig at det var en kristen avis som gikk ut med tegningene, da de hadde forventet respekt og forståelse av kristne.²⁷⁹ Også Shoaib Sultan trekker fram at Vebjørn Selbekk la opp til konflikt. Sultan hevder at Selbekk visste at mange ville oppfatte tegningene som krenkende, og at Selbekk bidro til å drive konflikten videre, en konflikt hvori muslimer allerede føler seg mobbet.

Per Edgar Kokkvold fremheves også som ”ond”, dog ikke i like stor grad. Raymond Johansen sier at Kokkvold forsøkte å skape et inntrykk av at regjeringen ikke forsvarte ytringsfriheten. Shoaib Sultan er mer opptatt at den retorikken Kokkvold har brukt også i etterkant av saken. Kokkvold har som nevnt uttalt at muslimer må godta ytringsfrihetene, da det er grunnen til at de kan utøve sin egen religion her i Vesten. Og at de får reise herfra dersom de ikke liker det.²⁸⁰ Sultan mener dette vitner om en ureflektert språkbruk som kun skaper større skiller.

Det at Selbekk og Kokkvold rammes inn som ”onde”, må sees i sammenheng med hvordan de tre aktørene ellers har rammet inn saken. Da aktørene mener at problemet er mangel på respekt og toleranse, er det også den sammenheng man må forstå hvorfor de rammer inn Selbekk og Kokkvold slik. Alle vektlegger at Selbekk inntok en konfronterende posisjon, ved at han bevisst la opp til konflikt. Selbekk sin innfallsvinkel er dermed i strid med aktørenes vektlegging av dialog. For regjeringen sin del, må innrammingen av Selbekk som ”ond” sees i sammenheng med deres integreringsstrategi, hvor Selbekk sin konservative tilnærming ikke er i tråd med ”demos”-orienteringen til regjeringen. Tilnærmingen til Selbekk var også noe regjeringen var nødt til å ta avstand fra, for å kunne være en troverdig aktør i fredsbyggende arbeid. Deres innramming av Kokkvold som ”ond” handler i større grad om at han betvilte at regjeringen stod opp for ytringsfriheten.

Når det gjelder MKR, rammes Selbekk inn som ”ond”, fordi publiseringen av karikaturene var med på å marginalisere muslimer. Dette underbygges ved at Vebjørn Horsfjord trekker fram at Selbekk søkte konfrontasjon. For IRN baserer innrammingen av Selbekk som ”ond” seg på det faktum at gjennom publiseringen av karikaturene, så bidro Selbekk til å krenke

²⁷⁹”Ytringsfrihet under ansvar,” Islamsk Råd Norge.

²⁸⁰ Henmo, ”Hatets skyteskive.”

muslimers følelser. En følge av dette var at en allerede utsatt gruppe følte seg mobbet. Det er samme årsak som gjør at IRN også innrammer Kokkvold som ”ond”. Kokkvold sin uttalelse om at muslimer må akseptere ytringsfriheten eller reise hjem, viser i følge Shoaib Sultan at Kokkvold mener at muslimer ikke hører hjemme i Vesten. Dette kommer i konflikt med den linje IRN la seg på under karikaturesaken, og som samsvarer med den nødvendige dialogen.

Løsning

De tre aktørene er alle enige i at dialog er den beste løsningen for å takle de utfordringene som et flerkulturelt samfunn bringer med seg. I boken *Religionsdialog på norsk*, skiller Oddbjørn Leirvik mellom den *spirituelle* og den *nødvendige* dialogen. Den spirituelle dialogen handler om religionsmøter på det åndelige og personlige planet.²⁸¹ Nødvendig dialog handler om de utfordringer flerkulturelle og flerreligiøse samfunn bringer med seg, og en anerkjennelse av at religion ofte direkte eller indirekte spiller en rolle i dette, og at man gjennom religionsdialog aktivt leter etter en forsonende sameksistens.²⁸² For de tre aktørene er den nødvendige dialogen dermed en fruktbar strategi for å møte utfordringene som følger med et flerkulturelt samfunn.

Alle peker på at dialogarbeidet gjorde sitt for at karikaturesaken utviklet seg annerledes i Norge enn i Danmark. Vebjørn Horsfjord uttrykker det slik: ” faktum er at forløpet ble helt annerledes i Norge enn i mange andre land, helt annerledes enn i Danmark. Og jeg tror at dialogen, den gode relasjonen mellom muslimske ledere og kristne ledere, eller muslimske ledere og myndigheter, har en stor del av æren for det.” Han påpeker også at flere har fått øynene opp for dialog, og ser behovet for det. Videre sier han at man må akseptere at det finnes utfordringer, og ha en ærlig og respektfull samtale om det. Shoaib Sultan sier at dialogarbeidet i Norge har vist seg å være verdifullt. Det har vært en kultur for å snakke sammen når det har oppstått spenninger, hvilket har bidratt til å dempe konfliktene. Jonas Gahr Støre går så langt som å kalle dialogarbeid ”prosjektet for vår tid.”²⁸³ Han sier at dialog og forhandling er en norsk modell for demokrati, og at ”vi må ta denne metoden videre tilpasset vår tids utfordringer, trygge på våre verdier, men klare på at respekt for

²⁸¹ Oddbjørn Leirvik. *Religionsdialog på norsk*, 215.

²⁸² *Ibid.*, 229.

²⁸³ Gahr Støre, ”Dialog som prosjekt.”

annerledeshet også er en bunnplanke i vår kultur. Bare slik kan vi skape et godt flerkulturelt samfunn der alle føler seg hjemme.”²⁸⁴

Denne innrammingen viser at aktørene fremmer nødvendig dialog som en strategi for å løse utfordringene i et flerkulturelt samfunn. For regjeringens del handler en slik innramming om at dialog er et godt virkemiddel for å fremme og gjennomføre deres ”demos”-orienterte integreringsstrategi. Regjeringens framheving av dialog, tydeliggjør også regjeringens vektlegging av en kooperasjonsbasert religionspolitikk. Samtidig har regjeringen også erfart at dialog kan være med på å bedre, eventuelt opprettholde Norges omdømme i utlandet. I likhet med innrammingen av de ”gode” og de ”onde”, handler MKR sin innramming av løsningen om at dialog er den beste strategien for å inkludere *alle* i det norske fellesskapet. På tilsvarende måte må IRN sin fremheving av dialog forstås som ønsket fra en minoritetsgruppe om å bli respektert på lik linje med majoriteten. Dette er også i tråd med målsetningen til IRN om å jobbe for inkludering av muslimer.²⁸⁵ MKR og IRN sin fremheving av dialog må også sees i sammenheng med deres ønske om å delta i debatten om hva slags samfunn en ønsker seg. I karikaturesaken kom dette til uttrykk ved at de engasjerte seg i debatten om hvor grensene mellom det juridiske og det moralske burde gå.²⁸⁶ Aktørene er dermed et uttrykk for religion i offentligheten. Samtidig viser dialogen dem i mellom hvordan en religiøs intervensjon i offentligheten kan gjennomføres ved å inngå allianser. Det at regjeringen fremmet dialogen og deltok i den, viser også at religiøse grupper og organisasjoner på noen områder kan ha en gjennomslagskraft i det offentlige. IRN og MKR sin intervensjon viser også at de er av den oppfatningen at felles normer muliggjøres gjennom kommunikativ interaksjon.²⁸⁷ Dette står i kontrast til Vebjørn Selbekk og Per Edgar Kokkvold, som i større grad hevder at det allerede finnes et sett normer som alle må akseptere.

²⁸⁴ Ibid.

²⁸⁵ ”Målsettinger og aktiviteter,” Islamsk Råd Norge.

²⁸⁶ Casanova, *Public religions in the...*, 6.

²⁸⁷ Ibid., 230.

Allianse

Som vi har sett har IRN, MKR og regjeringen opptrådt med en felles innramming av saken, til tross for at de alle har ulike begrunnelser for å velge en slik ramme rundt karikaturesaken. Selv om deres innramming kan virke mer forsonende enn den til Selbekk og Kokkvold, er det viktig å få fram at de alle har hatt sine grunner til å velge en slik innramming, og at de har valgt den fordi de har sett seg best tjent med det. Allikevel må en spørre seg *hvorfor* disse tre aktørene dannet allianse i denne saken. I følge samfunnsviteren Colin Crouch kan en slik allianse forstås som en felles motstand mot nåtidens individualisme, hvor man ønsker å redusere velferdsstatens rolle og marginalisere organisasjoner og grupper i sivilsamfunnet. Alliansen bærer dermed preg av å stå for verdier som blir skjøvet til side til fordel en uunngåelig moderniseringslogikk.²⁸⁸ Dette kommer til uttrykk hos aktørene gjennom deres fokus på fellesskapet. Casanova forklarer alliansene mellom religiøse grupper på en tilsvarende måte, nemlig at de står sammen om en normativ og moderne kritikk av visse former av modernismen.²⁸⁹ Dette gjelder blant annet å bestride autonomien til sekulære sfærer, og kravet de har til å organisere seg i henhold til prinsipper om funksjonell differensiering, uten å måtte ta i betraktning etiske eller moralske hensyn.²⁹⁰ Dette er i tråd med MKR og IRN sin kritikk av publisering. Begge hevder at det er viktig med slike hensyn, fordi det handler om hvordan man behandler medmennesker i et samfunn.

²⁸⁸ Colin Crouch, "The quiet continent. Religion and politics in Europe," in *Religion and democracy*, David Marquand og Ronald L. Nettle (Oxford: Blackwell Publishers 2000), 101-102.

²⁸⁹ Casanova, *Public religions in the*, 230.

²⁹⁰ *Ibid.*, 57-58.

10. Avslutning

Motivasjonen for å skrive denne oppgaven har vært todelt. For det første har det vært en mangel på deltakelse fra religionshistorie i debattene rundt karikaturesaken. Jeg har derfor ønsket å bidra til at saken også kan sees i lys av noen religionshistoriske perspektiver. En annen motivasjon for å skrive denne oppgaven har sprunget ut av savnet av flere innfallsvinkler til karikaturesaken. Debattene rundt karikaturesaken har i stor grad vært preget av å finne sakens *egentlige* essens. Dette har ført til at mange andre sider av karikaturesaken i liten grad har blitt belyst. Utgangspunktet for oppgaven har derfor vært å konsentrere meg om en side av saken som har vært fraværende i debattene om karikaturene, nemlig *hvorfor* aktørene har inntatt de posisjonene som de har gjort. Tesen min vært at det ikke er tilfeldig hvilke standpunkt aktørene har tatt. Samtidig viser aktørenes standpunkt at premissene som legges til grunn for deres syn er så ulike at man det er mer riktig å si at aktørene er skinnuenige.

Jeg valgte å se på hvordan de fem mest sentrale aktørene i karikaturesaken i Norge har argumentert i saken. Disse aktørene er Vebjørn Selbekk, Per Edgar Kokkvold, Islamsk Råd Norge, den daværende norske regjeringen og Mellomkirkelig råd for Den norske kirke. I kapittel 3 til kapittel 7, har jeg tatt for meg hver og en av aktørene. Der har jeg først vist til aktørenes egne tanker rundt karikaturesaken, før jeg har gått inn på det jeg mener karakteriserer aktørene på et mer generelt grunnlag. Vebjørn Selbekk representerer et kristent høyre i Norge, som i likhet med New Christian Right i USA kjennetegnes av en moralsk manikeisme, hvor det er et tydelig motsetningsforhold mellom det gode og det onde i verden. Samtidig knytter Selbekk seg også til en ytringsfrihetstradisjon, hvor man argumenterer for ytringsfrihet på bakgrunn av et sannhetsprinsipp. Per Edgar Kokkvold sitt forsvar av ytringsfriheten, gjør at han kan forstås som en liberalist. Liberalist. Kokkvolds syn er at stort sett alle ytringer skal tillates i det offentlige rom. IRN er en interesseorganisasjon, som i likhet med MKR ønsker å være et uttrykk for religion i offentligheten. Dette ønsker de å være blant annet for å sikre rettigheter for sine medlemsorganisasjoner, samtidig som de ønsker å ta del i debatten om hvordan samfunnet bør være. Som en muslimsk stemme i offentligheten, kjennetegnes IRN av å fremme partikulære krav basert på universelle prinsipper. MKR ønsker også å ta del i samme debatt som IRN. I dette ligger også ønsket om at alle mennesker skal kunne føle seg som en del av det nasjonale fellesskapet. Regjeringen kjennetegnes av en religionspolitikk som nærmer seg kooperasjonsmodellen. Samtidig preges de av en integreringstankegang som

er ”demos”-orientert. Det vil si at fellesskapet defineres ut fra generelle verdier. I tillegg til det nasjonale, er det også en internasjonal komponent inne i bildet. Regjeringens utenrikspolitikk preges av ønsket om å forbedre og opprettholde bilde av Norge som en fredsnasjon.

Kapitlene som omhandler aktørene danner bakteppet til og blir en forklaringsmodell på hvordan aktørene rammer inn karikaturesaken. Dette tar jeg for meg i kapittel 8 og 9. For å analysere aktørenes posisjoner i karikaturesaken, tar jeg utgangspunkt i Robert M. Entman sitt *framing*-begrep. På bakgrunn av fire spørsmål viser jeg hvordan aktørene har argumentert i karikaturesaken. Disse fire spørsmålene er: Hva er problemet? Hvem er skyld i problemet? Hvilke aktører er tilhørende i konflikten, og hva er deres rolle? Og til sist, hva er løsningen på problemet? Samtidig som innrammingene viser aktørenes standpunkt i karikaturesaken, tydeliggjøres det også at det er snakk om to grunnleggende forskjellige rammer. Mens Vebjørn Selbekk og Per Edgar Kokkvold sin ramme i stor grad preges av en dikotomi mellom det gode og det onde, preges IRN, MKR og regjeringens ramme å være fellesskapsorientert og inkluderende. Innrammingene viser også at de som deler samme ramme, også har ulike årsaker til å velge en slik innramming. Det er her de foregående kapitlene kommer inn som en forklaringsmodell. Disse kapitlene viser hva som ligger til grunn for aktørenes innramminger. Det er derfor ikke tilfeldig at aktørene har innrammet karikaturesaken slik de har gjort. Samtidig ser man også at det ligger ulike motiver bak. Gjennom rammene ser man at Selbekk, Kokkvold og MKR sine innramminger i stor grad er i tråd med deres helhetstankegang. Når det gjelder IRN og regjeringen ligger det en tydeligere egeninteresse i hvordan de innrammer saken. IRN ønsker at muslimer og deres tro skal respekteres i større grad, og valgte innrammingen som er i tråd med det. Regjeringen inntok den posisjonen som samsvarer med ønsket om å bli sett på som en fredsnasjon. Samtidig må deres kooperasjonsbaserte religionspolitikk som kom til uttrykk i innrammingen sees i sammenheng med deres ”demos”-orienterte integreringstenkning.

Det var ikke tilfeldig hvilke standpunkt aktørene tok i karikaturesaken. Aktørenes oppfattede virkeligheter er grunnleggende forskjellige. Der Selbekk og Kokkvold ser på en muslimsk og islamsk trussel som problemet, oppfatter IRN, MKR og regjeringen at mangel på respekt og intoleranse er problemet. Og der Selbekk og Kokkvold trekker fram kompromissløshet som en løsning, mener de andre at det er dialog som er løsningen. Forskjellene blir så store at det

kanskje er mer fruktbart å si at de ikke snakker om samme sak, og mer riktig å kalle aktørenes uenighet for en skinnuenighet. På bakgrunn av analysene i denne oppgaven, er det i alle fall en *rimelig* tolkning av karikaturesaken i Norge.

Litteraturliste

Bøker og artikler:

- Beckford, James. A. *Social theory and religion*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Bergem, Knut V., Gunnar M. Karlsen og Beate Slydal. *Menneskerettigheter. En innføring*. Oslo: Humanist Forlag, 1999.
- Berger, Peter. "The desecularization of the world: A global overview." i *The desecularization of the world*, redigert av Peter Berger, 1-18. Washington D.C.: Ethics and Public Policy Center og Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1999.
- Beyer, Peter. *Religion and globalization*. Scarborough: Sage Publications, 2000.
- Blecher, George. "Politics dressed up as principle." Eurozine, 06.03.2006, <http://www.eurozine.com/articles/2006-03-06-blecher-en.html> (Oppsøkt 10.06.2008).
- Brekke, Torkel. *Gud i norsk politikk*. Oslo: Pax Forlag A/S, 2002.
- Brown, Carl L. *Religion and State. The Muslim approach to politics*. New York: Columbia University Press, 2000.
- Bruce, Steve. *Politics and religion*. Cornwall: Polity Press, 2003.
- Butler, Jennifer S. *Born again*. London: Pluto press, 2006.
- Casanova, José. *Public religions in the modern world*. Chicago/London: The University of Chicago Press, 1994.
- Crouch, Colin. "The quiet continent. Religion and politics in Europe." i *Religion and democracy*, redigert av David Marquand og Ronald L. Netter, 90-103. Oxford: Blackwell Publishers, 2000.
- Davie, Grace. *The sociology of religion*. Zrinski: Sage publications, 2007.
- _____. *Europe: The exceptional case. Parameters of faith in the modern world*. London: Darton, Londman and Todd Ltd, 2002.
- Eggen, Kyrre. *Ytringsfrihet*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 2002.
- Elias, Norbert og John L. Scotson. *The established and the outsiders*. 2.utg. London, Thousand Oaks og New Delhi: Sage publications, 1994.

Entman, Robert M. *Projections of power*. Chicago og London: The University of Chicago Press, 2004.

_____. "Framing: Toward clarification of a fractured paradigm." *Journal of Communication* 43, nr.4 (1993): 51-58,
<http://www3.interscience.wiley.com/journal/119293052/abstract?CRETRY=1&SRETRY=0>
(Oppsøkt 15.06.2008).

Eriksen, Thomas Hylland. "Ytringsfrihet og globalisering. Karikaturstriden og kosmopolitiske verdier." i *Frihet*, redigert av Thomas Hylland Eriksen og Arne Johan Vetlesen, 175-198. Oslo: Universitetsforlaget, 2007.

_____. "Tilhørighet og integrasjon i komplekse samfunn." i *Flerkulturell forståelse*, red. Thomas Hylland Eriksen. Oslo: Tano Aschehoug, 1997.

Ferrari, Silvio. "The secularity of the state and the shaping of Muslim representative organizations in Western Europe." I *European Muslims and the secular state*, redigert av Jocelyne Cesari og Seán McLoughlin, 11-23. Cornwall: Ashgate, 2005.

Furseth, Inger og Pål Repstad. *Innføring i religionssosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget, 2003.
Gudebilleder. Ytringsfrihet og religion i en globaliseret verden. Redigert av Lisbet Christoffersen. København: Tiderne skifter, 2006.

Hagen, Carl I. *Ærlig talt*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag, 2007.

Hansen, John og Kim Hundevadt. *Provoen og profeten. Muhammedkrisen bag kulisserne*. København: Jyllands-Postens Forlag, 2006.

Haynes, Jeff. *Religion in global politics*. Essex: Addison Wesley Longman Limited, 1998.

Herbert, David. *Religion and civil society*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2003.

Hervig, Peter og Clarissa Berg. "Denmark: A political struggle in Danish journalism." I *Reading the Mohammed Cartoons Controversy*, redigert av Risto Kunelius, Elisabeth Eide, Oliver Hahn og Roland Schroeder, 25-39. Bochum/Freiburg: Projekt verlag, 2007.

Hirst, Paul. "J.N. Figgis, Churches and the State." i *Religion and democracy*, redigert av David Marquand og Ronald L. Nettle, 104-120. Oxford og Boston: Blackwell publishers, 2000.

- Huntington, Samuel P. "The clash of civilizations?." *Foreign Affairs* 72/3 (1993)
<http://www.tf.uio.no/evu/TekstarkivKrisimus/Huntington.htm> (Oppsøkt 01.09.2008).
- Høstmølingen, Njål. *Hva er menneskerettigheter*. Oslo: Universitetsforlaget, 2005.
- Jerichow, Anders og Mille Rode. *Profet-affæren : et PEN-dossier om 12 Muhammed-tegninger og hvad siden hendte : dokumenter & argumenter*. København: Danske PEN, 2006.
- Kapelrud, Pål Espen. *Offerets makt: En diskursanalyse av karikaturstriden i Norge*. Masteroppgave: Universitetet i Oslo, 2008.
- Kokkvold, Per Edgar. Forord til *Truet av islamister*, av Vebjørn Selbekk, 9-19. Kjeller: Genesis Forlag, 2006.
- Kunelius, Risto og Elisabeth Eide. "The Mohammed cartoons, journalism, free speech and globalization," i *Reading the Mohammed Cartoons Controversy*, redigert av Risto Kunelius, Elisabeth Eide, Oliver Hahn og Roland Schroeder, 9-23. Bochum/Freiburg: Projekt verlag, 2007.
- Kirkerådets kirke/stat-utvalg. *Samme kirke – ny ordning*. Oslo: Den norske kirke, Kirkerådet, 2002.
- Kværne, Per og Kari Vogt. *Religionsleksikon*. Med bidrag av Bente Groth og Per Bjørn Halvorsen. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 2002.
- Leirvik, Oddbjørn. (Ikke utgitt). "The Cartoon Controversy in Norway. The New Christian Right and Liberal Fundamentalism confronting Islam?" i *Communicating "fundamentalism" in the global public sphere. Volume 3: Mass media and popular culture*, redigert av Ulrika Mårtensson m.fl. London: I.B. Tauris, 2008.
- _____. *Religionspluralisme. Mangfold, konflikt og dialog i Norge*. Oslo: Pax Forlag A/S, 2007.
- _____. "Kva var karikaturesaka eit bilete på?" *Kirke og Kultur* nr.2 (2006): 147-159.
- _____. *Religionsdialog på norsk*. Oslo: Pax Forlag A/S, 2001.
- Martin, David. *Pentecostalism: The world their parish*. Oxford: Blackwell Publishers, 2002.
- Mill, John Stuart. "On liberty." i *J.S. Mill On liberty in focus*, redigert av John Gray og G.W. Smith, 21-128. London og New York: Routledge, 1996.

Miskowiak, Kristina. *Ytringsfrihed under ansvar: konflikten i dansk ret mellem ytringsfrihed og straf for racediskriminerende ytringer i et internationalt komparativt lys*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1998.

Mogensen, Mogens S. *From Cartoon Crisis to Head Scarf Row*. Christiansfeld: Intercultural.dk, 2008.

Munson, Henry. "Fundamentalism." i *The Routledge companion to the study of religion*, red. John R. Hinnells, 337-354. London og New York: Routledge, 2005.

Nielsen, Jørgen. *Muslims in Western Europe*. 3. utgave. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2004.

_____. *Muslims in Western Europe*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd., 1992.

Palmer, R.R., Joel Colton og Lloyd Kramer. *A history of the modern world*. 9. utgave. New York: McGraw-Hill, 2002.

Plesner, Ingvill Thorson. "Hvordan definere fellesskapets grunnlag?" i *Pluralisme og identitet*, redigert av Jan-Olav Henriksen og Otto Krogseth, 354-406. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2004.

_____. "Should the state support religion? Human rights and sociological perspectives." i *The Power of faiths in global politics*, redigert av Sturla J. Stålsett og Oddbjørn Leirvik, 44-55. Oslo: Novus Forlag, 2004.

_____. "*Frihet eller fellesskap*"? – *Et liberalt og et sosialdemokratisk dilemma*.

Hovedoppgave: Universitetet i Oslo, 1998.

Peters, John Durham. *Courting the abyss*. Chicago og London: The University of Chicago Press, 2005.

Rasmussen, Tarald og Einar Thomassen. *Kristendommen. En historisk innføring*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget, 2002.

Reading the Mohammed Cartoons Controversy. Redigert av Risto Kunelius, Elisabeth Eide, Oliver Hahn og Roland Schroeder. Bochum/Freiburg: Projekt verlag, 2007.

Roy, Olivier. *Secularism confronts Islam*. New York: Columbia University Press, 2007.

_____. *Globalised Islam: The search for a new Ummah*. London: Hurst & Company 2004.

Selbekk, Vebjørn. *Truet av islamister*. Kjeller: Genesis, 2006.

Shadid, W.A.R. og P.S. van Koningsveld. *Religious Freedom and the position of Islam in Western Europe. Opportunities and obstacles in the acquisition of equal rights*. Kampen: Kok Pharos, 1995.

Soysal, Yasemin Nuhoglu. "Changing parameters of citizenship and claims-making: Organized Islam in European public spheres." *Theory and Society* 26, nr.4 (1997): 509-527.

_____. "Rights, identity and claims-making."

http://www.unitar.org/mm/File/Migration/Soysal_rights%20and%20claims.pdf (Oppsøkt 28.08.2008).

Steien, Solveig. *When Norway was almost at war*. Masteroppgave: Universitetet i Oslo, 2007.

Stensvold, Anne, "Statskirke uten stat – folkekirke uten folk," i *Norges religionshistorie*, redigert av Arne Bugge Amundsen, 390-413. Oslo: Universitetsforlaget, 2005.

Taylor, Charles. "The politics of recognition." i *Multiculturalism*, redigert av Amy Gutmann, 25-73. Princeton: Princeton University Press, 1994.

Kari Vogt. "Islam i Norge." i *Verdensreligioner i Norge*, redigert av Knut A. Jacobsen, 2.utg, 133-173. Oslo: Universitetsforlaget, 2005.

_____. *Islam på norsk. Moskeer og islamske organisasjoner i Norge*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag, 2000.

_____. *Kommet for å bli. Islam i Vest-Europa*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag, 1995.

Wilson, Bryan. *Religion in secular society*. London: C.A. Watts & Co. LTD, 1966.

Elektroniske kilder: avisartikler, taler, lover, stortingsmeldinger og utredninger:

Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet. "Politisk plattform for en flertallsregjering." Regjeringen, 20.12.2005, http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/dok/rapporter_planer/Rapporter/2005/Soria-Moria-erklaringen.html?id=438515 (Oppsøkt 01.09.2008).

Børja, Maria. "Sverige har fått sin muhammedstrid." *Dagbladet.no*, 28.08.2007, <http://www.dagbladet.no/kultur/2007/08/28/510308.html> (Oppsøkt 23.05.2008).

Den europeiske menneskerettighetskonvensjon av 4.november 1951. artikkel 11, protokoll nr.11. Europarådet, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/005.htm> (Oppsøkt 25.06.2008).

”Den norske kirkes identitet og oppdrag. Uttalelse til regjeringens stat-kirke-utvalg.” Den norske kirke, <http://www.kirken.no/?event=DoLink&NodeID=22399> (Oppsøkt 22.04.2008).

Dragsdahl, Jørgen. ”Det er vel Brian Mikkelsens skyld?” Information, 15.02.2006, <http://www.information.dk/119787> (Oppsøkt 10.06.2008).

Egeberg, Kristoffer. ”Mohammed-brevet Norge ikke skulle se.” Dagbladet.no, 26.01.2006, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/01/26/455939.html> (Oppsøkt 02.10.2007).

EGGEN, Sigrid Anna. ” -Dette er ikke Muhammed.” Adressa.no, 03.06.2008, www.adressa.no/nyheter/trondheim/article1094459.ece (Oppsøkt 26.08.2008).

ELLINGSEN, Elisabeth Breien og Camilla Ryste. ”Selbekk beklager overfor muslimer.” Vg.no, 10.02.2006, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=182179> (Oppsøkt 02.10.2007).

FIDJESTØL, Alfred. ”Nytt Kristen-Noreg.” Klassekampen, 31.12, 2007, A-tekst (Oppsøkt 20.06.2008).

Gahr Støre, Jonas. ”Religionskonflikter ute og hjemme. Hvordan forstå og takle konflikter som har utgangspunkt i tro og livssyn ute og hjemme.” Regjeringen, 06.02.2007, http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dep/Utenriksminister_Jonas_Gahr_Store/taler_artikler/2007/Religionskonflikter-ute-og-hjemme-Hvordan-forsta-og-takle-konflikter-som-har-utgangspunkt-i-tro-og-livssyn.html?id=450309 (Oppsøkt 30.08.2008).

_____. ”Det nye norske vi.” Aftenposten.no, 29.04.2007, <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article1761653.ece> (Oppsøkt 27.08.2008).

_____. ”Dialog som prosjekt.” Regjeringen, 10.03.2006, http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dep/Utenriksminister_Jonas_Gahr_Store/taler_artikler/2006/Dialog-som-prosjekt.html?id=273291 (Oppsøkt 28.08.2008).

_____. ”Om ytringsfrihet.” Regjeringen, 11.11.2006, http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dep/utenriksminister_jonas_gahr_store/taler_artikler/2006/Om-ytringsfrihet-.html?id=430239 (Oppsøkt 30.08.2008).

Goul Andersen, Jørgen. "Danskernes holdninger til indvandrere. En oversigt." AMID, http://www.amid.dk/pub/papers/AMID_17-2002_Goul_Andersen.pdf (Oppsøkt 10.06.2008).

Grunnloven av 3.mars 2006. nr.271, §100. Lovdata, <http://www.lovdata.com/all/tl-18140517-000-006.html#100> (Oppsøkt 25.06.2008).

Hambro, Sarah. "A-pressens aristokrat." Dagens Næringsliv, 29.06.1996, A-tekst (Oppsøkt 28.05.2008).

Henmo, Ola. "Hatets skyteskive." Aftenposten.no, 07.04.2008, <http://www.aftenposten.no/amagasinet/article2346063.ece> (Oppsøkt 03.09.2008).

"Historie." Dansk folkeparti, www.danskfolkeparti.dk/Historie_.asp (Oppsøkt 10.06.2008).

Horsfjord, Vebjørn. "Karikaturer og ytringsfrihet." 14.01.2006, http://folk.uio.no/leirvik/tekster/Karikaturer_og_ytringsfrihet.htm (Oppsøkt 29.06.2008).

"Hva er STL?" Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn, <http://www.trooglivssyn.no/index.cfm?id=147541> (Oppsøkt 01.05.2008).

"Islamsk Råd Norge fordømmer bibelbrenning." Islamsk Råd Norge, 28.03.2006, http://irn.no/2006/index.php?option=com_content&task=view&id=34&Itemid=39 (Oppsøkt 03.08.2008).

"Jens Stoltenbergs andre regjering." Regjeringen, http://www.regjeringen.no/nb/om_regjeringen/stoltenberg-ii.html?id=85843 (Oppsøkt 01.09.2008).

Johannessen, Randi. "Vilks rondellhund påtent." Aftenposten.no, 16.09.2007, <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article1996924.ece> (Oppsøkt 23.05.2008).

Johansen, Marianne. "Gir Magazinet-sjef deler av skylden." Vg.no, 06.02.2006, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=181856> (Oppsøkt 09.09.2008).

Jonassen, Trine Høklie. "Tegningene brer seg i Midtøsten." Adressa.no, 04.06.2008 (08.06.2008), www.adressa.no/nyheter/trondheim/article1095173.ece (Oppsøkt 26.08.2008).

Jordheim, Trygve W. "- Ytringsfriheten er truet." DagenMagazinet.no, 09.01.2006, <http://www.dagenmagazinet.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/Default.aspx?ModuleId=46357&articleView=true> (Oppsøkt 03.03.2008).

_____. ”Støtter trykking av Muhammed-tegninger.” Dagenmagazinet.no, 10.01.2006, <http://www.dagenmagazinet.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/Default.aspx?ModuleId=46363&articleView=true> (Oppsøkt 10.06. 2008).

Juste, Carsten. ”Jyllands-Posten undskylder krænkelser af muslimer.” Jyllands-Posten, 30.01.2006, <http://jp.dk/arkiv/?id=179721&eceExpr=åbent%20brev%20til%20medborgere%20i%20den%20muslimske%20verden&eceArchive=o> (Oppsøkt 22.05.2008).

Kirke/stat-utvalget. ”Religionsfrihet og religionspolitikk.” Den norske Kirke, 04.2001, <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=3151> (Oppsøkt 13.06. 2008).

Kontaktgruppen mellom Islamsk Råd Norge og Mellomkirkelig råd for Den norske kirke. ”Fellesuttalelse fra Kontaktgruppen mellom Islamsk Råd Norge og Mellomkirkelig råd.” <http://irn.no/old/>, 23.01.2006, <http://irn.no/old/> (Oppsøkt 30.04.2008).

Kristiansen, Arnhild Aass. ”Støre vil ikke beklage.” Nationen.no, 03.10.2006, <http://www.nationen.no/Innenriks/article2327750.ece> (Oppsøkt 01.09.2008).

Larsen, Tomas. ”The Anders Fogh Rasmussen Government.” Denmark.dk, <http://www.denmark.dk/en/menu/About-Denmark/Government-Politics/The-Anders-Fogh-Rasmussen-Government/> (Oppsøkt 10.06.2008).

Leirvik, Oddbjørn. ”Islam i Norge.” <http://folk.uio.no/leirvik/tekster/IslamiNorge.html#statistikk> (Oppsøkt 01.09.2008).

_____. ”Kontaktgruppa for Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke og Islamsk Råd Norge.” <http://folk.uio.no/leirvik/Kontaktgruppa.htm> (Oppsøkt 23.04.2008).

Magnus, Gunnar. ”Fr.p.-tvil om blasfemiforbudet,” Aftenposten.no, 20.03. 2004, <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article756962.ece> (Oppsøkt 23.08.2008).

”Mellomkirkelig råd.” Den norske kirke, <http://www.kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=238> (Oppsøkt 22.04.2008).

”Muslim cartoon row timeline.” Bbc.co.uk, 19.02. 2006, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4688602.stm (Oppsøkt 10.06.2008).

”Muslimsk-kristen fellesuttalelse.” Den norske kirke, 03.02.2006, www.kirken.no/?event=showNews&FamId=4483 (Oppsøkt 29.08.2008).

“Målsettinger og aktiviteter.” Islamsk Råd Norge, 19.08.2004, <http://www.irn.no/> (Oppsøkt 03.08.2008).

”Norges kristne råd.” Norges kristne råd,
<http://www.norgeskristnerad.no/index.cfm?id=102196> (Oppsøkt 22.04.2008).

”Norsk Presseforbund.” Norsk Presseforbund, 23.08.2006,
http://presse.no/Norsk_Presseforbund/ (Oppsøkt 28.05.2008).

NOU 1999:27. ”Ytringsfrihed bør finde sted.” Regjeringen, 22.09.1999,
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/NOUer/1999/NOU-1999-27.html?id=142119>
(Oppsøkt 20.03.2007).

NTB. ”Mange danske aviser trykker Muhammed-tegning.” Aftenposten.no, 13.02.2008,
<http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article2253093.ece> (Oppsøkt 25.05.2008).

_____. ”Kompromissløs forsvarer av Muhammed-tegninger.” Bt.no, 01.02.2006,
<http://www.bt.no/utenriks/article240502.ece> (Oppsøkt 10.06.2008).

_____. ”Får politibeskyttelse.” Vg.no, 04.04. 2006,
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=181768> (Oppsøkt 02.10.2007).

_____. ”20.000 hyllet drept filmregissør.” Vg.no, 02.11.2004,
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=252876> (Oppsøkt 02.10.2007).

_____. ”Har ikke lov å kompromisse om ytringsfriheten.” Dagenmagazinet.no, 30.01.2006,
<http://www.dagenmagazinet.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/Default.aspx?ModuleId=46523&articleView=true> (Oppsøkt 10.06.2008).

Nærland, Mina Hauge. ”- Al- Qaradawi godtok beklagelsen.” Dagbladet.no, 14.02.2006,
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/02/14/457855.html> (Oppsøkt 12.11.2007).

Olsen, Trygve Aas. ”- Ytringsfriheten er ikke truet.” Journalisten.no, 10.02.2006,
<http://www.journalisten.no/story/36281>(Oppsøkt 10.06.2008).

”Om IRN: Organisasjon.” Islamsk Råd Norge, 19.08.2004, <http://www.irn.no/> (Oppsøkt 30.04.2008).

”Om Kirkemøtet – medlemsoversikt.” Den norske kirke,
<http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=18243> (Oppsøkt 22.04.2008).

”Pressens faglige utvalg.” Norsk Presseforbund, 01.06.2007,
http://presse.no/Pressens_Faglige_Utvalg_PFU/ (Oppsøkt 28.05.2008).

Rodum, Elisabeth. "Agderposten vil trykke karikaturene." Aftenposten.no, 14.02.2008, <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2253931.ece> (Oppsøkt 25.05.2008).

Rognmo, Gro. "Hamret på bilde av Kokkvold." Dagbladet.no, 29.03.2008, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/03/29/530920.html> (Oppsøkt 25.05.2008).

Rose, Flemming. "Muhammeds ansigt." Jp.dk, 29.09.2005, <http://jp.dk/arkiv/?id=216582> (Oppsøkt 22.08.2008).

Selbekk, Vebjørn. "Trykker omstridte Muhammedtegninger." DagenMagazinet.no, 09.01.2006, <http://www.dagenmagazinet.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/Default.aspx?ModuleId=46356&articleView=true> (Oppsøkt 03.10.2007).

_____. "Unnskyld at vi har ytringsfrihet." Dagenmagazinet.no, 27.01.2006, <http://www.dagenmagazinet.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/Default.aspx?ModuleId=46509&articleView=true> (Oppsøkt 04.03.2008).

_____. "Ytringsfrihet kan aldri beklages." Aftenposten.no, 15.02.2006, <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article1224401.ece> (Oppsøkt 04.03.2008).

_____. "Karikaturstridens lærdommer." Aftenposten.no, 11.03.2006 <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article1245791.ece> (Oppsøkt 24.06.2008).

_____. "Kristenfolket og politikken." Dagenmagazinet.no, 11.07.2005, <http://www.dagenmagazinet.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/Default.aspx?ModuleId=45700&articleView=true> (Oppsøkt 01.09.2008).

_____. "Hva gjør FrP med blasfemiparagrafen?" DagenMagazinet.no, 28.05. 2004, <http://www.dagenmagazinet.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/Default.aspx?ModuleId=43687&articleView=true> (Oppsøkt 23.08.2008).

_____. "Hagen reddet blasfemiforbudet." DagenMagazinet.no, 09.06.2004, <http://www.dagenmagazinet.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/Default.aspx?ModuleId=43749&articleView=true> (Oppsøkt 15.07.2008).

Selsjord, Knut og Janne Johannessen. "Vil ha dagsaviz." Dagens Næringsliv, 02.02, 2006, A-tekst (Oppsøkt 20.06.2008).

Skjesol, Hilde I. "Forsoning med Adressa." Adressa.no, 12.06.2008, www.adressa.no/nyheter/trondheim/article1098455.ece (Oppsøkt 26.08.2008).

Statistisk sentralbyrå. "Flere kirkelige vigsler." Statistisk sentralbyrå, 19.06.2008, http://www.ssb.no/emner/07/02/10/kirke_koetra/ (Oppsøkt 19.06.2007).

"Statutter for Mellomkirkelig råd." Den norske kirke, 18.11.2006, <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=3552> (Oppsøkt 22.04.2008).

Stoltenberg, Jens. "Ytringsfrihet og toleranse." Dagsavisen.no, 04.02.2006, <http://www.dagsavisen.no/meninger/article284975.ece> (Oppsøkt 28.09.2008).

Stortingsmelding nr.17, 2007-2008. "Staten og Den norske kirke," Regjeringen, 11.04.2008, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kkd/dok/regpubl/stmeld/2007-2008/stmeld-nr-17-2007-2008-.html?id=507168> (Oppsøkt 27.08.2008).

Stortingsmelding nr.26, 2003-2004. "Om endring av Grunnloven § 100." Regjeringen, 19.03.2004, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/20032004/Stmeld-nr-26-2003-2004-.html?id=197978> (Oppsøkt 25.07.2008).

Straffeloven av 3.juni 2005, nr.33, §135a. Lovdata, <http://www.lovdata.no/all/tl-19020522-010-017.html#135a> (Oppsøkt 25.07.2008).

Straffeloven av 23.mars 1973, nr.17, §142. Lovdata, <http://www.lovdata.no/all/tl-19020522-010-017.html#142> (Oppsøkt 25.07.2008).

Sørli, Eivind. "Svensk tegner: - De planla et attentat mot meg." Aftenposten.no, 13.02.2008, <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article2253492.ece> (Oppsøkt 25.05.2008).

The European Commission against Racism and Intolerance. "Third report on Denmark." Council of Europe, 16.05.2006, http://www.coe.int/t/e/human_rights/ecri/1-ECRI/2-Country-by-country_approach/Denmark/Denmark_CBC_3.asp (Oppsøkt 10.06.2008).

Tvedten, Hilde Marie. "- La ikke skylden på Magazinet." Dagbladet.no, 03.10. 2006, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/10/03/478623.html> (Oppsøkt 03.10.2007).

"- Unødvendig provokasjon mot muslimer." Kirkens Nødhjelp, 10.01.2006, <http://www.nca.no/article/articleview/5661/> (Oppsøkt 03.10.2007)

"Utfordrer politikere til å ta avstand fra krenkende ytringer." Den norske kirke, 23.01.2006, <http://www.kirken.no/?event=showNews&FamId=4486> (Oppsøkt 28.09.2008).

"Utfordringer og muligheter." Den norske kirke, <http://www.kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=6891> (Oppsøkt 06.08.2008).

”Vær Varsom-plakaten.” Norsk Presseforbund, 09.08.2006,
http://presse.no/Pressens_Faglige_Utvalg_PFU/Var_Varsom-plakaten/ (Oppsøkt 23.06.2008).

”Ytringsfrihet under ansvar.” Islamsk Råd Norge, 28.01.2006, <http://irn.no/old/> (Oppsøkt 28.08.2008).

Øgrim, Helge. ”Trykker omstridte Muhammed-tegninger.” Dagbladet.no, 10.01.2006,
<http://www.dagbladet.no/kultur/2006/01/10/454375.html> (Oppsøkt 03.10.2007).

Øverbye, Morten. “-Ute av kontroll.” Dagbladet.no, 06.02.2006,
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/02/06/456931.html> (Oppsøkt 11.06.2008).

_____.”150 dager som rystet Norden.” Dagbladet.no, 16.02.2006,
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/02/16/458053.html> (Oppsøkt 10.06.2008).

”Årsmelding 2000 for Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn.” Samarbeidsrådet for
tros- og livssynssamfunn,
<http://www.trooglivssyn.no/doc/publikasjoner/arbeidsplan%20og%20%C3%A5rsrapport/%C3%85rsmelding%202000.pdf> (Oppsøkt 13.06.2008).

Vedlegg

Intervjuguide

Spørsmålene avvek noe fra gang til gang, i tillegg til at andre spørsmål ble lagt til under intervjuene.

- Kan du starte med å fortelle litt om hvordan du opplevde karikaturesaken?
- Var det noe som overrasket deg både positivt og negativt under karikaturesaken?
- Hvorfor tror du reaksjonene uteble da andre aviser/nettavisere trykket faksimilene?
- Har det kommet noe positivt ut av saken, synes du?
- Hva synes du om debattene her i Norge under og i etterkant av saken?
- Hva synes du om regjeringens håndtering av saken?
- Hvordan ser du på medias rolle i denne saken?
- Hvorfor tror du saken ikke eskalerte i like stor grad her som den gjorde i Danmark?
- Mener du at karikaturesaken først og fremst handler/handlet om ytringsfrihet, eller var det andre ting det stod på?
- Hvordan ser du på ytringsfrihetens kår her i Norge? Er den like reell for alle?
- Er det en forskjell på det å si at det ikke var lurt, eventuelt unødvendig å trykke tegningene, og det å innskrenke ytringsfriheten?
- Hvem skal sitte med makten til å definere? En redaktør som for så vidt representerer majoriteten i Norge, eller de som eventuelt føler seg krenket av karikaturer?
- Bør man vise mer varsomhet når man omtaler religiøse minoriteter?
- Er det vanskelig/problematisk å diskutere islam i offentligheten?
- Trengs det mer kunnskap om islam og religion generelt blant journalister?
- Er vi vitne til en verdikonflikt?
- Tror du vi vil få flere saker som denne i tiden framover? Vil det gå mot mer konfrontasjon eller dialog?
- Føler du at vi med karikaturesaken har blitt vitne til en større polarisering i debatten om et flerkulturelt Norge og Europa?

